

Masteroppgave

ADM750 Samfunnsendring, organisasjon og ledelse

SKOLEBESTEFIELDRE

En kilde til sosial kapital?

Kartlegging av holdning og kapasitet til å være skolebesteforeldre blant de som er 67 år og eldre i Rauma kommune.

Gunhild Dahle

Totalt antall sider: 140

Molde, 27.01.2012

Høgskolen i Molde
Vitenskapelig høgskole i logistikk

Obligatorisk egenerklæring/gruppeerklæring

Den enkelte student er selv ansvarlig for å sette seg inn i hva som er lovlige hjelpemidler, retningslinjer for bruk av disse og regler om kildebruk. Erklæringen skal bevisstgjøre studentene på deres ansvar og hvilke konsekvenser fusk kan medføre. Manglende erklæring fritar ikke studentene fra sitt ansvar.

Du/dere fyller ut erklæringen ved å klikke i ruten til høyre for den enkelte del 1-6:		
1.	Jeg/vi erklærer herved at min/vår besvarelse er mitt/vårt eget arbeid, og at jeg/vi ikke har brukt andre kilder eller har mottatt annen hjelp enn det som er nevnt i besvarelsen.	☒
2.	Jeg/vi erklærer videre at denne besvarelsen: <ul style="list-style-type: none">• ikke har vært brukt til annen eksamen ved annen avdeling/universitet/høgskole innenlands eller utenlands.• ikke refererer til andres arbeid uten at det er oppgitt.• ikke refererer til eget tidligere arbeid uten at det er oppgitt.• har alle referansene oppgitt i litteraturlisten.• ikke er en kopi, duplikat eller avskrift av andres arbeid eller besvarelse.	☒
3.	Jeg/vi er kjent med at brudd på ovennevnte er å <u>betrakte som fusk</u> og kan medføre annullering av eksamen og utestengelse fra universiteter og høgskoler i Norge, jf. Universitets- og høgskoleloven §§4-7 og 4-8 og Forskrift om eksamen §§14 og 15.	☒
4.	Jeg/vi er kjent med at alle innleverte oppgaver kan bli plagiatkontrollert i Ephorus, se Retningslinjer for elektronisk innlevering og publisering av studiepoenggivende studentoppgaver	☒
5.	Jeg/vi er kjent med at høgskolen vil behandle alle saker hvor det forligger mistanke om fusk etter høgskolens retningslinjer for behandling av saker om fusk	☒
6.	Jeg/vi har satt oss inn i regler og retningslinjer i bruk av kilder og referanser på biblioteket sine nettsider	☒

Publiseringsavtale

Studiepoeng: 45

Veileder: Beinta í Jákupsstovu

Fullmakt til elektronisk publisering av oppgaven

Forfatter(ne) har opphavsrett til oppgaven. Det betyr blant annet enerett til å gjøre verket tilgjengelig for allmennheten (Åndsverkloven, §2).

Alle oppgaver som fyller kriteriene vil bli registrert og publisert i Brage HiM med forfatter(ne)s godkjennelse.

Oppgaver som er unntatt offentlighet eller båndlagt vil ikke bli publisert.

Jeg/vi gir herved Høgskolen i Molde en vederlagsfri rett til å gjøre oppgaven tilgjengelig for elektronisk publisering:

ja nei

Er oppgaven båndlagt (konfidensiell)?

ja nei

(Båndleggingsavtale må fylles ut)

- Hvis ja:

Kan oppgaven publiseres når båndleggingsperioden er over?

ja nei

Er oppgaven unntatt offentlighet?

ja nei

(inneholder taushetsbelagt informasjon. Jfr. Offl. §13/Fvl. §13)

Dato: 27.01.2012

Innhold

Forord.....	6
Sammendrag	7
Kapittel 1 Innledning.....	8
1.1 Presentasjon av tema.....	8
1.2. Samspill mellom frivillig sektor og kommunal sektor	11
1.3 Problemstilling.....	12
1.3 Oppgavens oppbygging.....	13
Kapittel 2 Teori og analyseramme.....	14
2.2 Besteforeldre som ressurs	15
2.3 Erfaringer med eldre som ressurs i skolen	17
2.3.1 Klassmorfar i Sverige	17
2.3.2 Lesevenner i Bodø	19
2.3.3 Pilotprosjektet Skolebesteforeldre	20
2.3.4 Oppsummering.....	21
2.4 Hvordan kan vi forstå begrepet sosial kapital?	23
2.4.1 Pierre Bourdieu – hva tjener enkeltindividet?	25
2.4.2 Putnam – hva kan oppnås gjennom kollektive prosesser?	28
2.4.3 Coleman - familie og omgivelser	30
2.4.4 Fra teoretisk ståsted til anvendbar kunnskap	32
2.5 Frivillig organisering – forskning, status og nye former	34
2.5.1 Den norske dugnadsånden	34
2.5.2 Vet vi hva som påvirker sosial kapital?	35
2.5.3 Hva vet vi om sosial kapital i Norge i dag?	37
2.5.4 Nye former for organisering av frivillig innsats	40
2.6 Sammendrag.....	42
Kapittel 3 Metodisk tilnærming og metodiske utfordringer	44
3.1 Innledning	44
3.2 Bakgrunn.....	44
3.3 Oppgavens problemstilling.....	45
3.4 Valg av tilnærming og metode	46
3.5 Kvantitativ tilnærming i kombinasjon med kvalitative element	47

3.5.1	Respondenter	47
3.5.2	Spørreundersøkelsen.....	48
3.5.3	Spørreskjema.....	49
3.6	Gjennomføringen av undersøkelsen	51
3.6.1	Databehandling	52
3.7	Undersøkelsens kvalitet	54
3.7.1	Reliabilitet.....	55
3.7.2	Validitet	57
3.8	Etiske betraktninger og metodiske utfordringer.....	60
Kapittel 4	Analyse	62
4.1	Presentasjon av Rauma kommune	62
4.2	Innledning.....	63
4.3	Disposisjon av analysen.....	65
4.4	Hvem er de som har svart på undersøkelsen?	66
4.4.1	Hvor kommer de som har svart fra?.....	67
4.4.2	Hvilken yrkesbakgrunn har de som har svart?	67
4.4.3	Hvor mange har barnebarn, og hvor mange av dem bor i Rauma?	68
Kapittel 5	Praksis og holdninger til frivillig arbeid	69
5.1	Sammenhenger mellom frivillighet og livskvalitet	71
5.2	Sosial kapital – lokal tilknytning, nettverk og tillit.....	73
Kapittel 6	Kapasitet og holdninger til å være frivillig i skolen	77
6.1	Målgruppens holdninger til frivillig innsats i skolen.....	78
6.1.1	Lokal tilknytning.....	78
6.1.2	Tillit	79
6.1.3	Nettverk.....	82
6.1.4	Generasjonsoverskridende læring.....	83
6.2	Målgruppens kapasitet til å være frivillig i skolen	87
6.2.1	Barnebarnas betydning	87
6.2.2.	Hvordan ser de eldre på sine egne ressurser - hva kan de brukes til i skolen?.....	89
6.2.3	Hvilken betydning har organisering og utforming av ordningen?.....	91
6.2.4	Hvilke hindringer for deltakelse oppgir målgruppen?.....	92
6.3	Er skolebesteforeldre en "ny" form for sivil engasjement?	94
6.4	Sammendrag av målgruppens holdninger og kapasitet.....	96
Kapittel 7	Avsluttende betraktninger.....	99

7.1	Vilje til samarbeid	100
7.2	Momenter til videre forskning	102
	Litteraturliste.....	104
	Offentlige publikasjoner.....	106
	Web-sider	106
	Vedlegg.....	108

Vedlegg

- 1 Informasjon til respondentene om undersøkelsen
- 2 Spørreskjema
- 3 Svarfordeling
- 4 Meldeskjema til NSD, datert 30.06.11
- 5 Godkjenning fra NSD, datert 05.08.11
- 6 Avisomtale i Åndalsnes Avis, 23.08.11
- 7 Avisomtale i Åndalsnes Avis, 30.08.11
- 8 Forespørsel til Rauma kommune om samarbeid, brev datert 30.06.11

Figurer og tabeller

Figurer:

<i>Figur 2.1</i>	<i>Betydningen av sosial kapital i skolen</i>	<i>s. 31</i>
<i>Figur 2.2</i>	<i>Sammenhengen mellom deltakelse og sosialt nettverk</i>	<i>s. 36</i>
<i>Figur 2.3</i>	<i>Ulike former for tillit</i>	<i>s. 38</i>
<i>Figur 6.1</i>	<i>Frivillig arbeid i skolen styrker tilhørighet til innflyttere fordelt etter distrikt</i>	<i>s. 81</i>
<i>Figur 6.2</i>	<i>Frivillig arbeid i skolen styrker tilhørighet, fordelt etter kjønn</i>	<i>s. 81</i>
<i>Figur 6.3</i>	<i>Utforming og organisering av ordningen fordelt etter kjønn</i>	<i>s. 91</i>
<i>Figur 6.4</i>	<i>Hindringer for å være skolebesteforeldre fordelt etter kjønn</i>	<i>s. 92</i>

Tabeller:

<i>Tabell 4.1</i>	<i>Fordeling bosted, kjønn, alder og sivilstand</i>	<i>s. 66</i>
<i>Tabell 4.2</i>	<i>Fordeling av barnebarn i ulike aldersgrupper i og utenfor Rauma</i>	<i>s. 68</i>

Tabell 4.3	<i>Fordeling av barnebarn bosatt i Rauma</i>	s. 68
Tabell 4.4	<i>Deltakelse i frivillige organisasjoner</i>	s. 69
Tabell 4.5	<i>Tidsbruk på frivillig arbeid i organisasjoner etter distrikt</i>	s. 70
Tabell 4.6	<i>Andel som utfører frivillig arbeid uten organisasjonstilknytning</i>	s. 70
Tabell 5.1	<i>Lokalsamfunnets betydning for respondentene</i>	s. 73
Tabell 5.2	<i>Medlemskap i frivillige organisasjoner fordelt etter fødselsår</i>	s. 72
Tabell 5.3	<i>Frivillig arbeid uten medlemskap i en organisasjon</i>	s. 73
Tabell 5.4	<i>Respondentenes lokale treffsteder</i>	s. 74
Tabell 5.5	<i>Deltakelse på lokale arrangement</i>	s. 74
Tabell 5.6	<i>Deltakelse på dugnad fordelt etter kjønn</i>	s. 75
Tabell 5.7	<i>Ønsker å utvide sitt nettverk fordelt på bosted</i>	s. 76
Tabell 6.1	<i>Frivillig arbeid i skolen og dets betydning for lokalsamfunnet</i>	s. 78
Tabell 6.2	<i>Påstander om frivillig arbeid i skolen</i>	s. 79
Tabell 6.3	<i>Sammenfall mellom "bridging" og "bonding"</i>	s. 80
Tabell 6.4	<i>Lyst til å være skolebesteforeldre mot ønske om å utvide nettverk</i>	s. 82
Tabell 6.5	<i>Kjennskap til de som bor i sitt lokalsamfunn</i>	s. 84
Tabell 6.6	<i>Kontakt med unge i lokalsamfunnet</i>	s. 84
Tabell 6.7	<i>Frivillig arbeid i skolen</i>	s. 85
Tabell 6.8	<i>Mine erfaringer og kunnskap mot distrikt</i>	s. 86
Tabell 6.9	<i>Eldre lærer mer om barn</i>	s. 86
Tabell 6.10	<i>Deltakelse på skolearrangement fordelt etter kjønn</i>	s. 88
Tabell 6.11	<i>Aktiviteter/gjøremål i skolen fordelt etter kjønn</i>	s. 89
Tabell 6.12	<i>Lyst til å være skolebesteforeldre fordelt på kjønn</i>	s. 94
Tabell 6.13	<i>Lyst til å være skolebesteforeldre mot jobbet i barnehage/skole</i>	s. 95
Tabell 6.14	<i>Lyst til å være skolebesteforeldre fordelt på distrikt</i>	s. 96

Forkortelser:

NSD	Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste
SSB	Statistisk Sentralbyrå
Norlag2	Den norske studien av livsløp, aldring og generasjon
NIBR	Norsk institutt for by- og regionalforskning
NOVA	Norsk senter for forskning på oppvekst, velferd og aldring

Forord

Masteroppgaven er et samarbeid med Rauma kommune der jeg forsøker å finne ut om det er grunnlag for å innføre en ordning med *skolebesteforeldre* i småskolen i Rauma.

Min faglige bakgrunn fra masterutdanning ved Høgskolen i Volda og Høgskolen i Molde har gitt meg kunnskap og inspirasjon til å skrive denne masteroppgaven. Mitt utgangspunkt er et ressursperspektiv på aktørene i et samfunn.

Jeg tenker at aktører kan bygge relasjoner, og relasjoner gir grunnlag for samhandling som kommer fellesskapet til gode. En tettere kobling mellom barn og eldre kan gi et tryggere og mer inkluderende samfunn. Dette henger nøye sammen med sivilsamfunnets kobling til offentlig politikk.

Den senere tid har vært preget av mye forskning på sosial kapital som viktig byggestein i samfunnsutviklingen, samtidig som begrepet stadig oftere brukes i den offentlige debatten. Det har derfor vært et inspirerende tema å arbeide med.

Den som har fulgt meg tett i dette arbeidet er førsteamanuensis Beinta í Jákupsstovu ved Høgskolen i Molde. Jeg er takknemlig for hennes inspirasjon og faglig støtte på veien. Stipendiat Eli Kjersem og høgskolelærer Øivind Opdal har også vært til god hjelp. Jeg setter også pris på min arbeidsgiver Møre og Romsdal fylkeskommune som har gitt meg mulighet til å gjennomføre masterutdanningen. Takk også til min familie!

Det har vært utrolig kjekt og lærerikt å ta det ansvar som kreves for å fullføre en masteroppgave.

Da håper jeg at denne undersøkelsen kan gi inspirasjon til å tilrettelegge for nye arenaer for samhandling og utvikling av sosial kapital i våre lokalsamfunn.

Sammendrag

Dette er en undersøkelse om eldre som ressurs i utvikling av *sosial kapital* i skolen og lokalmiljøet. Sosial kapital kan knyttes til enkeltindivider, som i relasjon med andre bygger og utvikler en kollektiv ressurs. Ofte legges til grunn i diskusjoner om sosial kapital at dette er en ressurs som oppstår utilsiktet. I denne undersøkelsen legges til grunn en forståelse av sosial kapital som kan vedlikeholdes, utvikles og påvirkes, særlig hvis samfunnets strukturer tilrettelegges for denne ressursen.

Det vil derfor ha stor betydning å få svar på spørsmålet:

Hvordan kan offentlige myndigheter legge til rette for utvikling og vedlikehold av sosial kapital i Rauma?

Denne undersøkelsen er knyttet opp mot tiltaket *skolebesteforeldre* som en aktuell arena for utvikling og vedlikehold av sosial kapital i skolen. Vi kan sammenligne skolebesteforeldre med kvaliteter som er typiske kjennetegn for det særnorske fenomenet *dugnad*, gjennom innsatsfaktorer som lokal mobilisering og aktiviteter for å få til noe i lokalsamfunnet.

Min oppgave er å få frem hvilke ressurser de eldre kan tilby og hvordan en slik frivillig ordning kan organiseres. Ved å kartlegge tilgjengelige frivillige ressurser knyttet til dette tiltaket, vil det i neste omgang kunne gi grunnlag for nye former for samarbeid mellom sivilsamfunn og offentlige myndigheter. Kommunen har stilt seg positiv til denne undersøkelsen og til tiltaket skolebesteforeldre.

Mitt bidrag i den sammenheng er å gjennomføre en undersøkelse i befolkningen for å kartlegge om det er mulig å etablere en ordning med skolebesteforeldre i skolene i Rauma kommune. Det har jeg gjort ved å foreta en spørreundersøkelse blant et utvalg av befolkningen, nemlig alle i alderen 67 til 72 år.

Kapittel 1 Innledning

1.1 Presentasjon av tema

Ideen om å skrive en oppgave om eldre som ressurs ble unnfanget på en busstur fra Molde til Åndalsnes høsten 2009. Det hadde da vært mye mediafokus på den store eldrebølgen som ville komme. Begrep som tsunami ble brukt om eldrebølgen. Det var varsel om et fremtidsscenario som truet den norske stat. Det negative fokus på eldre som gruppe provoserte og engasjerte meg. Den store gruppen eldre er ingen ensartet gruppe. Dersom vi tenker at "de eldre" er de som har gått ut av yrkeslivet og er pensjonister, vil vi ha en stor gruppe mennesker. Mange pensjonerer seg allerede som 62-åringer og gjennomsnittlig levealder for kvinner er 83 år og for menn 79 år i Norge i 2010 (SSB). De som tilhører denne aldersgruppen opplever at begrepet eldre brukes i den offentlige debatt på en slik måte at det kan oppleves diskriminerende og stigmatiserende. Ifølge Nilsson (2008) er det behov for å studere tilblivelsen, innholdet og måten begrepet anvendes på både i forskning og i den offentlige debatt. Han sier blant annet at det har vært en overgang fra å se livsløpet som en institusjonell og standardisert prosess hvor det fantes en "mal" for hvordan livet bør leves, til å legge individualisering til grunn for hvordan man ser på de eldre i vårt samfunn. (Nilsson 2008:15, Närvänen & Näsman 2007).

Vårt livsløp kan inndeles i fire *aldersløp ifølge Laslett (1996)*:

Den første alderen (oppvekst) er preget av avhengighet, sosialisering og utdanning. Den andre alderen (arbeidsliv) preges av uavhengighet, men sosialt og familiemessig ansvar. Den tredje (pensjonisttilværelsen) gir mulighet til å realisere en rekke drømmer og mål. Den fjerde (alderdommen i egentlig forstand) er alderen for ny avhengighet og for kroppslig svekkelse (VG 2005)

Den perioden da arbeidslivet forlates til fordel for pensjonisttilværelsen, er mange eldre mennesker en stor samfunnsressurs. Ved å bruke begrepet tredje alder, vil en oppnå å bryte opp den relativt faste kategorien "eldre mennesker" (Nilsson 2008: 18). I denne perioden er helse ofte god, aktivitetsnivået er fortsatt høyt og mange har et stort engasjement for sine nærmeste og sitt lokalsamfunn.

Mitt mål ble da å finne ut hvordan eldre mennesker i den tredje alder kunne være ressurser i sitt lokalsamfunn. Jeg var klar over at mange pensjonister i Rauma kommune var aktivt med i frivillig organisasjonsarbeid. Men fantes det ønske/mulighet for flere aktiviteter og nye oppgaver?

Høsten 2010 ble det satt i gang et arbeid i kommuneadministrasjon for å kartlegge den frivillige innsatsen i kommunen. Det skulle gi et kunnskapsgrunnlag for å etablere en *Frivilligplan* for kommunen. I veilederen til KS "Sammen om det gode liv" (2008) anbefales en fremgangsmåte for å få til et godt samarbeid mellom frivillig sektor og offentlige myndigheter. "Frivillighetspolitikk må utformes i samhandling og dialog med frivillige. Dialog og medvirkning er helt sentralt for at den endelige politikken skal fungere og gi resultater". I mars 2011 ble *Frivilligplan for Rauma* vedtatt av kommunestyret, som den første i Møre og Romsdal.

Samtidig vedtok Rauma kommune å etablere en *frivillighetsentral*:

Rauma Frivillighetsentral skal være knutepunkt og bindeledd mellom de som yter ubetalt frivillig arbeid og de som får slik hjelp. En møteplass og brubygger mellom mennesker, det frivillige og det offentlige. (Vedtekter vedtatt 08.03.11)

I kommunens *Frivilligplan* står det at man skal synliggjøre det frivillige arbeidet i Rauma:

"- peke på hva kommunen kan gjøre for å legge til rette for frivillig arbeid, å samhandle med frivillig sektor og å bedre samarbeidet innen frivillig sektor"

Kommunens interesse og fokus på frivilligpolitikk var i tråd med sentrale politiske målsettinger, jfr. St.meld. nr 39, (2007-2008) *Frivillighet for alle*.

Etter hvert som jeg tenkte på eldre i den tredje alder som ressurs, så jeg for meg en kobling mot de yngste i lokalsamfunnet. Kunne eldre komme på skolen for å være der sammen med de yngste barna? Jeg tok kontakt med skoleledelsen i kommunen og fikk vite at de av og til hadde besøk av pensjonister i skolen. En skole hadde kommet noe lenger og hadde satt dette mer i system. Det ble viktig å finne ut om dette tiltaket kunne utvikles i et større omfang, slik at det omfattet alle barneskolene i kommunen. Kunne skolene bli en arena for utvikling av sosial kapital?

I Norge har vi en tett kobling mellom sivilsamfunn og offentlige myndigheter. Denne tilliten som finnes mellom mennesker, og mellom mennesker og våre institusjoner, er et fortrinn som vi kan dra enda større nytte av i vår samfunnsutvikling. Et viktig redskap i denne sammenheng er dugnaden, som er et særnorsk fenomen. Funn om de effektene som dugnad har på sosiale relasjoner i lokalsamfunn synes å ha mange likhetstrekk med de kvaliteter som forbindes med begrepet sosial kapital. Blant annet er det å kunne være til nytte for lokalsamfunnet i en viktig sak/prosjekt gjennom dugnad knyttet opp mot identitet og tilhørighet, tillit til det å skape noe sammen med andre og samtidig være en del av et nettverk. Alle disse kvalitetene er typiske kjennetegn for sosial kapital.

Interessen for, og betydningen av sosial kapital har vært økende både nasjonalt og internasjonalt. Forskingen har synliggjort den sosiale kapitals betydning for livskvaliteten hos samfunnets innbyggere.

Loga (2010) er opptatt av sammenhengen mellom frivillig arbeid og livskvalitet og helse. Hun påpeker at ansvaret for å tilrettelegge for frivillig arbeid ligger hos de offentlige myndigheter:

Både den kommende eldrebølgen, de store generasjonene omtalt som "baby boomers", og den om ungdommer fra økonomisk vanskeligstilte hjem støtter opp om tesen i Robert Putnams "Bowling alone. The collapse and the revival of American Community" (2000). Det vil si at det eksisterer en sterk sammenheng mellom mengden sosial kapital i samfunn og god livskvalitet for den enkelte borger. På bakgrunn av funnene i denne forskningen om de sterke korrelasjonene mellom frivillig arbeid og god helse oppfordrer man myndigheter til å utarbeide en politikk som tilrettelegger for frivillig arbeid for å øke den mentale og fysiske livskvalitet hos samfunnets innbyggere. (Loga 2010: 68)

For kommunen kan denne ressursen være noe de kan forsøke å tilrettelegge for, blant annet gjennom en ordning med skolebesteforeldre ved alle barneskolene.

Det er da viktig å få svar på om skolebesteforeldre er et attraktivt tiltak for eldre som ønsker å bidra med frivillig arbeid i lokalsamfunnet.

1.2. Samspill mellom frivillig sektor og kommunal sektor

I vårt velferdssamfunn kan åpenhet og samspill mellom frivillig sektor og det offentlige være nødvendig forutsetning for å utvikle sosial kapital. En forutsetning for å sette i gang med denne undersøkelsen var felles forståelse av formålet med å sette i gang en skolebesteforeldre-ordning. Det var nødvendig at kommunen påtok seg ansvar for etablering og oppfølging av tiltaket, dersom det skulle vise seg å være grunnlag for det.

Undersøkelsen krevde videre at jeg tok stilling til aktuelle politiske målsettinger som var relevante for det tema som skulle undersøkes. Politiske målsettinger finner vi nedfelt i Stortingsmeldinger. Noen av de meldinger som er relevante for mitt tema, er:

St.meld. nr. 25. (2005-2006), *Mestring, muligheter og mening*,

St.meld. nr 39, (2007-2008) *Frivillighet for alle*.

St.meld. nr. 25. (2008- 2009), *Lokal vekstkraft og samfunnstru. Om distrikts og regionalpolitikken*,

St.meld nr 19 (2009-2010), *Tid til læring, sammenheng og helhet i barn og unges oppvekst*

Dersom innflyttere skal bli boende, krever det holdninger og tiltak som støtter opp om å gi disse en "vi-følelse". Identitet og tilhørighet kan utvikles gjennom relasjoner i ulike nettverk.

Det samme gjelder for kommunens egne innbyggere. Ikke alle er like godt integrert, og sosiale skiller preger alle aldersgrupper. Selv om vi lever i et av verdens rikeste land med gode velferdsordninger, er problemer knyttet til økende forskjeller mellom resurssterke og ressursvake mennesker, noe som opptar velferdsforskere i dag (Wilkinson og Pickett 2011).

Jeg vil nå presentere oppgavens tema og problemstilling, som setter søkelys på sosial kapital som en ressurs i lokalsamfunn.

1.3 Problemstilling

Eldre mennesker utgjør en viktig kilde for utvikling av sosial kapital i et lokalsamfunn. Sterkere bånd mellom den eldre og den yngre generasjon kan gi økt trygghet i et lokalsamfunn.

Jeg ønsker å undersøke om det er mulighet for å etablere en ordning med skolebesteforeldre i barneskolene i Rauma kommune. Skolebesteforeldre er en måte å tilrettelegge en arena for samspill mellom barn og eldre i et lokalsamfunn. Men:

- Hvilke forutsetninger må være tilstede for at ordningen med skolebesteforeldre kan etableres?
- Hvilke betingelser for deltakelse stiller de eldre?
- Hva motiverer dem til å delta?
- Ser de på seg selv som kunnskaps- og tradisjonsbærere?
- Har de ønsker om å knytte sterkere bånd til bygdefolk, eller kanskje også bygge broer, integrere flere i det lokale fellesskap?

Arenaen for skolebesteforeldre er i småskolen, fra 1. til 4. klasse. En slik møteplass i skolen kan være en arena for å utvikle og vedlikeholde sosial kapital. Denne møteplassen kan komme i stand gjennom samarbeid mellom frivillig sektor og det offentlige.

Opgavens problemstilling er:

Er det mulig å ta i bruk et tiltak som skolebesteforeldre for å utvikle sosial kapital i skolen og i nærmiljøet?

Vil en spørreundersøkelse blant innbyggerne i aldersgruppen 67-72 år gi svar på om skolebesteforeldre er positivt forbundet med sosial kapital, slik at det fremmer brobygging mellom mennesker fra ulike kulturer, fra ulike sosiale lag og mellom generasjoner?

1.3 Oppgavens oppbygging

I det **første kapitlet** beskrives bakgrunn for å skrive oppgaven, fra ideen om å sette fokus på eldre som ressurser i lokalsamfunnet og bevisstgjøring av frivillig sektors betydning, til å se samspillet mellom frivillig og offentlig sektor som nødvendig for innføring og gjennomføring av nye tiltak. Problemstillingen knyttes til eldre som ressurser i skolen.

I **kapittel to** presenteres først bakgrunnsinformasjon om besteforeldregenerasjonen, her gjennom norsk forskning på relasjoner mellom besteforeldre, barn og barnebarn. Deretter følger erfaringer fra et svensk og to norske prosjekt hvor eldre har vært frivillige hjelpere i skolen. Erfaringer fra disse prosjektene knyttes til utvikling av sosial kapital.

Den teoretiske tilnærmingen til sosial kapital relateres til oppgavens problemstilling: Kan eldre bidra til utvikling av sosial kapital gjennom ordningen med skolebesteforeldre? Begrepets innhold og relevans har betydning for hvordan temaet *eldre som ressurser i skolen* kan forstås. Det legges vekt på å formidle en innsikt og forståelse av sosial kapital slik at det kan forstås som et verktøy for samfunn i endring.

I teoridelen vies oppmerksomheten til tre forskere som har mye av æren for vår forståelse av sosial kapital. Tre ulike perspektiv presenteres. Tilnærmingen til sosial kapital kan knyttes til tre nivå, makro-, meso- og mikronivå. Makro er storsamfunnet (hele landet), meso kan være regioner/kommuner/lokalsamfunn og mikro er individnivået. I teoridelen settes fokus på en viktig todeling av sosial kapital, på den ene siden menneskers holdninger til sosialt liv, og på den andre siden troen på hva samfunnsaktørene kan utrette i relasjoner til hverandre.

Fra teoretisk ståsted til anvendbar kunnskap er neste tema. Her drøftes det hva som er relevant å ta med videre for å belyse problemstillingen. Hvilken funksjon vil sosial kapital ha i samfunnet, og hvordan kan det komme til uttrykk i skolen?

I presentasjonen av oppgavens empiri og teori blir det også tatt et historisk tilbakeblikk. Forskning på frivillig sektors rolle og form gjennom tidene sees opp mot behov for tilpasninger til det moderne samfunn. Til slutt gis en oppsummering av de elementer som har betydning for å drøfte oppgavens problemstilling i lys av begrepet sosial kapital.

Kapittel tre presenterer valg av kvantitativ metode for å gjennomføre undersøkelsen. Hvilke hensyn har vært avgjørende når nødvendige beslutninger om operasjonalisering av problemstillingen og respondentenes representativitet skulle tas stilling til. De mange utfordringer man har hatt underveis vil bli nærmere presentert i det kapitlet.

Kapittel fire, fem og seks er oppgavens analysedel. I denne delen ser vi først på respondentenes holdninger til og praksis til frivillig arbeid i dag, og deretter på respondentenes holdninger og kapasitet til frivillig arbeid i skolen. Til slutt presenteres de spørsmål som oppgaven har reist om hvordan eldre kan være en ressurs i skolen.

Kapittel 7 vil oppsummere betraktninger rundt sosial kapital som har kommet frem gjennom denne undersøkelsen. Viljen til samarbeid mellom offentlige myndigheter og det sivile samfunnet ses som en nødvendig forutsetning for videreutvikling av den sosiale kapitalen. Spørsmålet er om vi har tilstrekkelig kunnskap om hvordan sosial kapital kan brukes som virkemiddel for å oppnå politiske målsettinger.

Kapittel 2 Teori og analyseramme

Dette kapitlet skal gi nødvendig faglig grunnlag for å kunne drøfte resultatet fra undersøkelsen. For å kunne gjennomføre en bred drøfting må vi ha et drøftingsgrunnlag som er forankret i teori og empiri. Begrepet sosial kapital vil i dette kapitlet belyses fra ulike sider. Sosial kapital har fått økt oppmerksomhet i både internasjonal og nasjonal forskning de siste tiårene. Jeg vil først presentere forskning om "besteforeldregenerasjonen" som bakgrunnsinformasjon om den aktuelle målgruppen.

Deretter vil det komme presentasjon av empirisk materiale om sosial kapital i skolen fra foreliggende prosjektrapporter om temaet. Det teoretiske grunnlag for å forstå begrepet sosial kapital presenteres gjennom de tre anerkjente teoretikerne; Pierre Bourdieu, Robert Putnam og James Coleman. Disse tre har ulike perspektiv og tilnærminger til begrepet sosial kapital. Den norske forskeren Marit Slagsvold bidrar med analytiske betraktninger av sosial kapital og begrepets relevans i ulike sammenhenger. Grunnlaget for å forstå og analysere

begrepet sosial kapital innbefatter også et historisk tilbakeblikk på status og utvikling av frivillig arbeid i Norge, slik vi kjenner dette fra forskningen til Wollebæk, Selle, Lorentzen og Seggaard. Arbeidet til disse gir viktige bidrag om sosial kapital i vårt land og i et komparativt perspektiv.

Vi starter med å se hva som kjennetegner målgruppen, eldre i den tredje alder.

2.2 Besteforeldre som ressurs

Er det slik at de eldre i dag tenker mest på seg selv, nyter pensjonisttilværelsen og drar på lange ferier til Syden, når det passer dem?

Er det en myte at de som tilhører den eldre del av befolkningen gjør som de selv vil?

Gunhild Hagestad, generasjonssosiolog og forsker ved NOVA og Høgskolen i Agder, har foretatt flere undersøkelser rundt besteforeldregenerasjonens relasjoner til sine barn og barnebarn. Hun har blant annet utført forskning rundt besteforeldre og disponering av deres fritid på barnebarn. Hensikten har vært å kartlegge i hvilken grad og på hvilke måter besteforeldre deltar i barns nettverk og sosialisering. Hagestad og Herlofson (2009: 92-94) sier at:

”Besteforeldre i Norden representerer mer en reservetropp, et slags heimevern, som er klar til å rykke ut når det er nødvendig. Det er ikke slik at vi i dagens Norge ikke har rolleforventninger rettet mot besteforeldre. En sentral forventning er at de skal støtte opp om voksne barns foreldregjerning.”

Nye forskningsresultater viser at halvparten av småbarnsforeldre får hjelp av egne foreldre til barnepass. Det er bestemødre som i størst grad stiller opp. Besteforeldrestudien spurte folk om hva besteforeldre bør gjøre. Et massivt flertall i begge generasjoner sier seg enige i at besteforeldre skal være der som støttepersoner når det er behov for dem.

Sett ut fra NorLag2-studien¹ har 90 % av respondenter med barn i alderen 0-10 år en, eller begge foreldrene i live.

¹ Den norske studien av livsløp, aldring og generasjon, utført ved Norsk senter for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA)

“Tilgang til vitale og aktive besteforeldre som er i “den tredje alder”, med et begrenset antall barnebarnsett, tilfører nye ressurser til barnefamiliene.”

(Hagestad og Herlofson,2009:45)

Hovedinntrykk fra forskningen til Hagestad og Herlofson er at besteforeldre står sentralt i mange barns nettverk. De sier videre at det også kommer sterkt fram at barn opplever at de er ressurser for sine besteforeldre. De hjelper til når det er behov, og de gjør tjenester for sine besteforeldre.

”I Norge kan besteforeldrene tillate seg – og har tillatt seg – å være et «heimevern» for sine barn, fordi de kan trekke seg ut og inn av relasjonen”

(Hagestad og Herlofson, 2009: 47)

Det er noe annet enn for besteforeldre i andre land hvor de offentlige velferdsordningene ikke er så godt utbygd som her. I mange land er omsorgsoppgaver et ansvar som ligger fullt og helt til familien.

Det kan være interessant å vite hvor mange av respondentene i min undersøkelse som har barnebarn. Om de har, eller ikke har barnebarn og hvor mange de eventuelt har, kan påvirke motivasjon, muligheter og begrensninger som besteforeldre har til annet frivillig arbeid utenfor familien.

En undersøkelse som Noack, Dommermuth og Lyngstad ved SSB, har presentert i tidsskriftet Samfunnsspeilet nr 1/2011, setter fokus på livsløpet til kvinner og menn født i 1940-1944. Denne undersøkelsen viser at bare 10 % av kvinnene og 14 % av mennene ikke fikk egne barn. Av de som fikk egne barn, er det for de som var født i 1940, 15 % av kvinnene og 22 % av mennene som er uten barnebarn ved 68 års alder. I undersøkelsen presenteres det også hvor mange barnebarn de har fått. Nærmere halvparten har fra ett til fire barnebarn, 33 % har mellom fem og ti barnebarn, mens det bare er 3 % av kvinnene og 2 % av mennene som har elleve barnebarn eller flere. Tilknytningen til barnebarna ser ut til å være spesielt sterk i tidlige barneår for så å synke etter hvert som barnebarna blir eldre.

Det kan også nevnes at det er blitt vanlig med stebarnebarn. Undersøkelsen viser at slike familierelasjoner ofte oppleves som vanskeligere, og at forholdet til stebarnebarna ikke er like tett som forhold til egne barnebarn. Forholdet mellom stebesteforeldre og stebarnebarn synes å være klart mindre institusjonalisert enn forholdet mellom besteforeldre og andre barnebarn. Det betyr at det ikke er etablert klare forventninger og normer mellom disse, og praktisering av kontakt er mer tilfeldig og uklart.

Bakgrunnsopplysninger om eldre og relasjoner til barn og barnebarn/stebarnebarn bidrar til økt forståelse av målgruppens livssituasjon.

Det interessante videre er om målgruppen (eldre i den tredje alder) har “overskudd” til andres barnebarn?

2.3 Erfaringer med eldre som ressurs i skolen

I Sverige har de lang erfaring med eldre som ressurser i skolen. I Bodø kommune ønsket de å bruke eldre som ressurser for å få barn til å bli flinkere å lese. “Lesevenn” var et samarbeid mellom Pensjonistuniversitetet, Bodø kommune og Høgskolen i Bodø. Det er også erfaringer fra pilotprosjektet “Skolebesteforeldre” som ble etablert ved 10 norske skoler i 2003 av regjeringen.

Erfaringer og funn fra disse prosjektene gir viktig informasjon om eldre som ressurs i utvikling av sosial kapital i skole og lokalsamfunn.

2.3.1 Klassmorfar i Sverige

“Klassmorfar” startet opp i Sverige i 1996, da man ønsket flere menn inn i skolen. Bakgrunn for å ønske flere menn var at mange barn vokste opp sammen med bare den ene forelder, og da gjerne mor. I tillegg var det flest kvinnelige lærere i skolen. Etter hvert ble klassmorfarordningen utvidet til begge kjønn, og for arbeidsledige over 50 år. I 2010 var antallet frivillige passert 1000. Ann-Kristin Bostrøm (2010) sier at “Klassmorfar” har vært en utvikling fra å være et lokalt prosjekt til å bli en landsomfattende forening.

I 2003 foretok hun en undersøkelse som hun kalte "Klassmorfar – Kostnad eller Intäkt". Hun benyttet seg både av kvalitative og kvantitative metoder for å finne ut om det var en sammenheng mellom Klassmorfar og den sosiale kapitalen. Hun så på hvordan Klassmorfar gjennom sin tilførsel av erfaring og kunnskap tilførte human kapital² som igjen muliggjorde utvikling av sosial kapital på skolen mellom elever og lærere og klassmorfäderna. Ut fra sine funn dro hun slutninger om at i det lange løp tjener samfunnet og skolen på ordningen, ved at elevenes innlæringsmiljø får en bra kvalitet.

Erfaringene viser at tilførsel av besteforeldregenerasjonens humane kapital førte til godt samarbeid og økt trygghet for elevene i skolen. Lærerne fikk bedre vilkår for å undervise, og det har positiv påvirkning på lærernes sjukefravær.

Elevenes svar fortalte at de følte seg likebehandlet, at de kjente seg trygge og at Klassmorfar hjalp alle. Resultatet støttet antagelsen om at den sosiale kapitalen økte for elevene. Det samme viste svarene fra klassmorfäderna som svarte at de fikk mye positivt tilbake. De rapporterte om at de fikk et sosialt nettverk med de øvrige voksne på skolen og mye positiv energi fra elevene. Dette indikerte økt sosial kapital også for de eldre. Bostrøm (2003:12)

Bostrøm (2003:43) avslutter sin rapport med:

I ett längre samhällsperspektiv tyckte lärere och övrig personal att klassmorfar byggde bryggor mellan generationer och gav eleverna bättre livskvalitet genom att kände sig trygga i skolan. Detta er svårt att mäta kortsiktigt men man kan ända inte bortse från den effekten av klasmorfars arbete.

I 2010 ga hun ut en ny bok "Klassmorfar i skolan". Bokens undertittel er "Ett framgångsrikt exempel på generationsöverskridande lärande och social kapital". Her presenterer hun ordningen som positiv for klassmorfar, skolebarna, lærerne og i tillegg også foreldrene. Hun poengterer at sosial kapital bare kan forekomme og bygges i relasjoner i grupper. Hun knytter tråden fra Colemans definisjon av sosial kapital (Coleman 1988) til hva den i praksis betyr i skolen. Bostrøm (2010: 29-30) sier at de fleste definisjoner kan spores tilbake til J. Coleman, som hevder at begrepet ikke er en enkelt enhet, men heller består av en rekke

² Bostrøm beskriver her human kapital som kunnskap, ferdigheter og velstand, som ressurser knyttet til enkeltindividet.

viktige komponenter. Disse inkluderer blant annet tillit, god kommunikasjon, og normer og strukturer innen organisasjoner.

Bostrøm viser til at erfaringer med å ha en klassemorfar i skolen betyr trygghet i de sosiale miljø, og at elevene kan få mer hjelp i gruppen, klassen eller på skolen. Det har innflytelse på normer og strukturer som gir en ramme og som tilstreber likhet for alle, og betydningen av fred og arbeidsro i klasserommet. Videre er samarbeid, samhold og god kommunikasjon også deler av den sosiale kapitalen. Bostrøm setter spesielt fokus på generasjonsoverskridende læring. Hun sier at det siden 1970 har vært en økende interesse for å arbeide med ordninger der generasjoner kan få bedre kontakt. Dette arbeidet foregår over hele verden. Det har bl.a. sin bakgrunn i at hvis ikke generasjoner kjenner og forstår hverandre, vil det være fare for at både eldre og yngre blir forutinntatt og lager seg stereotyper av hverandre.

Bostrøm (2010, 60-61) sier at det er en stor interesse internasjonalt og i Europa for at eldre skal kunne fortsette å jobbe innenfor nye områder når de blir eldre, dersom de ønsker det. For mange kan skolen bli et nytt område for å gjøre en frivillig innsats.

2.3.2 Lesevenner i Bodø

Nordlandsforskning og Bodø kommune startet **Lesevenn-prosjektet** i 2005. Det hadde som mål å benytte frivillige eldre som frivillig ressurs i grunnskolen for å hjelpe barn til å bli bedre til å lese. I tillegg ønsket de å finne ut hvordan vår kulturarv kan ivaretas og overføres gjennom generasjonsoverskridende læring.

I forståelsen av begrepet generasjonsoverskridende læring presenteres noen erfaringer som dette prosjektet har brakt med seg:

- *Det minsker fordommer og knytter bånd mellom generasjoner*
- *Vi oppnår økt trygghet og trivsel blant eldre og unge, noe som virker over til hele lokalmiljøet*
- *Det gir de eldre ny kunnskap, innhold og energi – dermed også økt livskvalitet*
- *Det gir de yngre mulighet til å tilegne seg kunnskap om kultur, tradisjoner og historie*

(HBO-rapport 2007:1-12)

Rapporten viser at kontakten mellom barn og eldre fører til sterkere bånd mellom generasjoner. Videre at den trygghet som kommer som en følge av tettere bånd også sprer seg utover skolemiljøet. Det er også påvist sammenhenger mellom denne kontakten og livskvalitet for de eldre. Ved å tilegne seg kunnskap om egen kultur, tradisjoner og historie, vil gjerne tilhørighet og stedsidentitet hos de unge bli styrket. Erfaringene fra prosjektet i Bodø påpeker flere sider ved sosial kapital, fra positiv utvikling for enkeltindividet til tettere fellesskap mellom deltakerne, og positive virkninger for hele lokalsamfunnet.

2.3.3 Pilotprosjektet Skolebesteforeldre

Vi har også et annet prosjekt som startet under navnet *“Eldre som en ressurs for barn”* i 1999 i Bøverbru i Vestre-Toten. Prosjektet begeistret regjeringen og i 2003 besluttet Kunnskapsdepartementet å etablere pilotprosjektet Skolebesteforeldre i Bøverbru og i 9 andre skoler rundt i landet.

Skolebesteforeldre ble i hovedsak en ordning for de yngste elevene. De eldre deltok i dugnader, planlegging og gjennomføring av fellestiltak i nærmiljøet, turdager, lekselesing, formingsoppgaver, i friminuttene, gårdsprosjekt med fokus på gamle teknikker og skikker, lesegrupper, historiegruppe og fortellergruppe. Evalueringsrapporten fra 2007 beskriver hvordan prosjektet ble gjennomført, og hvilke erfaringer de har gjort.

Sitat fra en lærer:

“Skolebesteforeldre har tid til å lytte, fortelle, trøste og leke. De hjelper til med det sosiale arbeidet som lett havner i klem når det er mye å gjøre i skolehverdagen. De tilfører kvalitet som gjør at elevene blir tryggere og lærerne får mer tid til undervisning (fagformidling). I tillegg ser vi at skolebesteforeldre bidrar positivt på elevenes faglig utvikling.” (Strande 2007:8)

Også skolebesteforeldre hadde positive erfaringer:

”Intervjuene viste at de eldre er svært fornøyde med å få muligheten til å være med på en slik ordning. Arbeidet som de gjør ansees som viktig og meningsfullt, samtidig som deres liv fylles med nytt innhold.” (Strande 2007:8)

I 2005 ble *“Eldre som en ressurs for barn”* nominert for Extra-Prisen (Norske kvinners sanitetsforening). De ble nr 2 av 480 søknader om Extra-prisen. Daværende generalsekretær Lillian Vilnes i Norske kvinners Sanitetsforening vektla den nytte og glede barna og de eldre fikk ved å tilbringe tid sammen. Hun pekte også på de ringvirkningene disse felles aktivitetene ga på fritida.

Her gjengir hun hva en av de involverte fortalte:

”Nå sist, for eksempel, på Bøverbrudagene, så jeg at ved et av de større arrangementene, jeg tror det var en konsert, var det noen av elevene som kom tidlig og holdt av plasser til de eldre som er med i skoleprosjektet. Det var flott å se at de hadde knyttet vennskapsbånd som bærer også utenfor skolearenaen. Vi her i Bøverbru er stolte over det vi har klart å få til gjennom prosjektet, jeg tror ikke jeg overdriver når jeg sier at det lille lokalsamfunnet vårt er ganske forandret.”
(Vilnes 2005:2).

Disse uttalelser viser tiltakets nytteverdi i skolen og på fritida i lokalsamfunnet. Det viser at kontakten mellom generasjonene som følge av Skolebesteforeldre-ordningen, har ført til økt tillit og utvidet nettverk for barn og eldre. Dette var en arena som la til rette for fellesskap og samhandling mellom generasjoner i et lokalsamfunn.

2.3.4 Oppsummering

Forskningen til Hagestad om besteforeldre og barns oppvekstvilkår (2006) viser at besteforeldre står sentralt i mange barns nettverk. De støtter opp om sine barn og barnebarn.

Hagestad er opptatt av at vi formes av vår velferdspolitik. Ulike aldringsutfordringer, som at avstanden mellom generasjonene øker, har engasjert henne. Fra forskningsrådets velferdskonferanse i EXPO i Kina i 2010, sa hun følgende:

”Når segregeringen mellom unge og gamle blir tydelig, kan det bli farlig for et samfunn. Vi kan få et samfunn hvor barn, voksne og eldre tilbringer enda mer av tiden sin i separate sfærer. Da forstår de hverandre ikke. Et mottrekk er å legge til rette for at barn og eldre bygger allianser. Men skal vi få til det, må samfunnet legge til rette for det” (Hagestad i Forskning 2010, nr 4)

Frå å påpeke samfunnets ansvar for å tilrettelegge for denne typen samhandling, viser Lorentzen og Seippel til at det er viktig av både av helsemessige grunner og i forhold til menneskets yteevne:

Mennesker har det bedre – er sunnere og lykkeligere – når de inngår i tette sosiale nettverk der de har noen som er nære, om bryr seg og gir omsorg, støtte og hjelp. Mennesker gjør det bedre når de har mange, varierte og løse nettverk der de kan få hjelp til oppgaver der de selv mangler informasjon eller kompetanse.
(Lorentzen og Seippel 2005:61)

Dette er viktige argumenter for å legge til rette for ordninger med eldre i skolen. Det har betydning for barn som er hjemmehørende i kommunen, men også i stor grad viktig for innflytterfamilier. De unge vil få en utvidet forståelse for stedets lokalhistorie, kultur og tradisjoner. Det å føle tilhørighet er et viktig fundament for identitetsbygging. Det gjør en også bedre rustet til å ta viktige valg senere i livet og selv ta et ansvar for samfunnsutviklingen. Aakvaag (2008) sier at

”...vektlegging av kontinuitet i samfunnsutvikling står ikke i motsetning til å være i endrings-modus. Det gjelder både i et mikro- og i et makroperspektiv. Kontinuitet, eller forutsigbarhet kan være en forutsetning for kreativitet.”
(Aakvag, 2008, 31-32)

Hvordan skal vi forstå begrepet sosial kapital slik at det kan være et styringsmål og tilrettelegges for i et lokalsamfunnsperspektiv?

I neste delkapittel skal vi se på teoretiske tilnærminger, hvor sosial kapital drøftes i lys av ulike forståelser som legges i begrepet og hvordan det kan brukes som verktøy i et samfunn i endring.

2.4 Hvordan kan vi forstå begrepet sosial kapital?

Kunnskap om sosial kapital gir oss bedre innsikt i hvordan samfunn fungerer og utvikler seg. Det gir oss et inntak til forståelse av forholdet mellom individ og struktur. Det gjelder på individnivå, lokalsamfunnsnivå og på nasjonalt nivå. Sosial kapital tilnærmingen lar oss stille mer presise spørsmål ved samfunnsutviklingen. Vi kan bruke kunnskap om den sosiale kapitalen til å styrke samfunnet slik at integrering og god samhandling fungerer enda bedre.

På alle nivå kan sosial kapital utgjøre en ressurs som fremmer måloppnåelse, og ivaretar og utvikler viktige samfunnsverdier. Sosial kapital er en ressurs som må bygges opp, holdes ved like og fornyes, gjennom innsats eller virksomhet, og som omvendt kan forvitte eller forringe. Dette aspektet er viktig for å rettferdiggjøre bruken av benevnelsen "sosial kapital" (Hvinden og Gissing 2005:17).

Svendsen & Svendsen (2006) forklarer et lands økonomiske situasjon slik:

Menneskelig kapital (for eksempel utdannelse og kunnskap) forklarer ca halvparten av et lands økonomiske nivå, fysisk kapital (naturressurser) forklarer en fjerdedel. Den siste fjerdedelen av nasjonens velstand er fortsatt uforklart, og det er her sosial kapital begrepet har relevans.

Selv om det strides mye innen forskningen om hvordan begrepet sosial kapital skal forstås, er det *enighet om disse kjennetegn* (Hvinden og Gissing 2005:17):

- Tillit
- Felles verdier og normer
- Stabile sosiale forbindelser, eller nettverk preget av gjensidighet
- Engasjement for og deltakelse i aktiviteter til fellesskapets beste

Begrepet sosial kapital kan man sette inn i ulike sammenhenger for å se hvordan det har innvirkning på ulike fenomener som bl.a utdanning, nærmiljøet, og samspill mellom generasjonene. Dette er forhold som Backe-Hansen, Thorød, Lauglo (2009) har sett nærmere på.

Dersom vi relaterer begrepet til barns skolegang, vil vi kunne knytte det opp mot foreldrenes normbærende nettverk og foreldrenes engasjement utenom privatsfæren. Vi vil da kunne finne ut hvordan det har betydning for barnas utdanning. Ved å studere et lokalsamfunn eller et nærmiljø, vil man også kunne avdekke hvilke forhold i nabolagets sammensetning og holdninger som fremmer, eller hemmer sosial kapital. Sosial kapital i et generasjonsperspektiv vektlegger hvordan foreldres sosiale kapital virker på barna. Med det menes på hvilken måte foreldre overfører verdier som tillit, verdier og normer, nettverk preget av gjensidighet og lokalt engasjement til sine barn. Barnas oppvekstvilkår gir en ramme og en kontekst for sosial kapital.

Ved at barna bygger opp sosial kapital, kan det i neste omgang bidra til at foreldre får utvidet sitt nettverk.

Det som har relevans for min undersøkelse er å se hvordan frivillige eldre i lokalsamfunnet kan innta en rolle i barnas oppvekst gjennom skolebesteforeldre-ordningen. Eldres verdisyn og holdninger til barn vil ha betydning for utvikling av sosial kapital i skolen og i nærmiljøet. Sosial kapital kan gi ringvirkninger som innebærer at relasjonsbygging i nærmiljøet rundt skolen kan få konsekvenser for utvikling av sosial kapital i lokalsamfunnet.

Sosial kapital i et generasjonsperspektiv kan utvikles der mennesker fra ulike generasjoner møtes. I barnas oppvekst er besteforeldre sentrale for mange. Verdien av nære bånd mellom generasjoner skal ikke undervurderes. Gjennom tiltak som skolebesteforeldre ligger muligheten for å skape felles møteplasser for å fremme samhandling og tillit mellom generasjoner.

Sosial kapital har flere tilnærminger, de fleste knyttet opp mot strukturelle forhold gjennom skolen som institusjon, nærmiljøet og familiens holdninger og normer. Aktørstrukturperspektivet er sentralt i moderne sosiologisk teori. Denne diskusjonen om hvordan aktører påvirker strukturen og strukturen påvirker aktører vil jeg forsøke å vise i presentasjonen som følger under.

Viktige bidragsytere i forståelsen og anvendelsen av sosial kapital er samtidsteoretikerne Pierre Bourdieu (1930-2002), Robert Putnam (1930-2002) og James Coleman (1926-1995). Bourdieu har fokus på individets tilegnelse av sosial kapital, først og fremst sosiale nettverk og hvordan det kan gi tilgang til individuelle goder. Putnam og Coleman ser sosial kapital som en kollektiv ressurs som individer kan nyte godt av og som dannes av enkeltmenneskers utilsiktede investering av tid, krefter og oppmerksomhet. De sier at sosial kapital langt på vei er et offentlig gode, som også andre kan dra fordel av. (Hvinden og Gissinger 2005:17)

Et offentlig gode er noe som skal være tilgjengelig for alle, uavhengig av sosial status eller andre kriterier. Hvordan kan myndigheter legge til rette for at enkeltindividet får økt sin sosiale kapital, slik at denne ressursen kan bli et kollektivt gode for lokalsamfunnet med felles normer og verdier som vektlegger like muligheter for barns oppvekstvilkår?

2.4.1 Pierre Bourdieu – hva tjener enkeltindividet?

Den franske samtidsteoretikeren Pierre Bourdieu vektlegger enkeltindividet og familien i sine studier.

Hans definisjon av sosial kapital er slik:

Summen av ressurser, faktiske, eller virtuelle, som tilkommer et individ eller en gruppe som resultat av å ha et vedvarende nettverk av mer eller mindre institusjonaliserte forbindelser av gjensidig bekjentskap og anerkjennelse.

(Bourdieu & Wacquant 1992 i Hvinden og Gissinger 2005:18)

Selv om han var opptatt av sosial ulikhet og lagdelingsmønstre, var han den som fremstår med et individorientert perspektiv på sosial kapital, forbeholdt eliter i samfunnet (Field 2003:20, 28, 30 i Hvinden og Gissinger 2005, 19). Han uttrykte likevel et lite håp om at endring av posisjon var mulig, men at det tok lang tid. Aakvaag (2008, 166-167) kritiserer Bourdieu for at han hadde et for strukturorientert syn på samfunnet. Bourdieu selv oppfattet ikke dette som en teoretisk svakhet, men som et uttrykk for hvordan han

oppfatter hvordan samfunnslivet faktisk fungerer. Han var opptatt av å analysere samfunnet ut fra både et aktør- og strukturperspektiv, for å forstå hvordan sosialt liv produseres og reproduseres.

Ifølge Bourdieu kan sosialt liv forstås gjennom kapitalbegrepet. Sosial kapital er et av tre element i Bourdieus kapitalforståelse. Han deler begrepet kapital i tre hovedformer, økonomisk, kulturell og sosial kapital. Disse tre er hver for seg selvstendige og kan sees i et bytteforhold. Sentralt i Bourdieus teori er menneskenes søken etter akkumulering av kapital. Aakvaag presenterer hva Bourdieu legger i kapitalforståelsen:

”Med økonomisk kapital menes det å tilegne seg mest mulig formue, det å kunne kjøpe seg eiendommer og flotte biler og kunne kjøpe seg de fleste tjenester. Menneskene innenfor denne gruppen har sine nettverk og sine kretser hvor de omgås andre av samme klasse.”

”Utdanningskapital deles i to retninger. Den ene gjennom arv av posisjoner hvor man tilhører en elite som kjenner til høykultur og som beveger seg i et nettverk med kultiverte mennesker og mennesker av høy rang. I disse kretser har man dannelse. Gjennom den andre retningen tilegner man seg posisjoner og titler gjennom utdanningssystemet. Noen av disse kan mangle den høykulturelle dannelse som de i førstnevnte gruppe har.”

”Tilgang til nettverk, til familie, venner og grupperinger i organisasjonssammenheng gir høyere sosial kapital. Denne kapitalen gir makt, for gjennom mobilisering sammen med andre i samme nettverk kan en oppnå mye mer enn alene.”

(Aakvaag, 2008, 152-153)

Her viser Bourdieu at han har tro på sosial kapital som virkemiddel i relasjoner mellom mennesker som er samlet om et felles mål. Han var en talsmann for at sosial kapital var som *bånd* mellom mennesker som kjenner hverandre fra før. Han så sosial kapital som noe som ble forvaltet av enkeltmennesket for å ivareta egne interesser og sin posisjon. Når man for eksempel skal skaffe seg en jobb, er høy kulturell kapital alene sjelden nok, nettverk (sosial kapital) vil ofte også ha betydning.

Jeg antar at det å vedlikeholde og eventuelt utvikle nye relasjoner også vil ha relevans når man går ut av arbeidslivet og blir pensjonist. Slik kan vi forstå hvorfor noen ønsker å engasjere seg som frivillig i organisasjoner. Pensjonister skal finne sin posisjon i lokalsamfunnet hvor egne og andres forventninger skal innfris. Selvbildet er gjerne tilknyttet det å ha en samfunnsverdi og en nyttefunksjon. For noen kan dette oppnås gjennom en tilknytning til arbeidslivet som frivillige støttespillere. Et engasjement som skolebesteforeldre kan være attraktivt både ut fra ønsket om utvidelse av eget nettverk, og det å ha en nyttefunksjon i samfunnet.

Den sosiale kapitalen i kombinasjon med økonomisk/kulturell kapital gir mye høyere verdi enn den ene formen av kapital alene. Bourdieu ser summen av akkumulert kapital i sammenheng med et klassesystem i det "sosiale rom". Det sosiale rom er for Bourdieu samfunnet i sin helhet. Mengden og fordelingen av kapital har betydning for klassesamfunnet. Han opererer med tre ulike klasser. Det er den dominerende klassen (borgerskapet), middelklassen (småborgerskapet) og den dominerte klassen (arbeiderklassen). Mellom disse klassene foregår det kontinuerlig en rivalisering om relativ posisjon. I Bourdieus forståelse av begrepet sosial kapital vil mengden av kapital kunne påvirke individers posisjon i det sosiale rom (Hvinden m.fl. 2005).

Bevissthet og refleksjon om dominans og maktforholdene er sentralt i samfunnsarbeid. Kunnskap om hvilke forhold som marginaliserer eller inkluderer enkeltpersoner eller grupper er vesentlig for å kunne ha mulighet til å bedre livsbetingelsene for utsatte grupper (Bourdieu 2000). Bourdieu var opptatt av reproduksjon av sosial ulikhet. Skolen som institusjon var han i den sammenheng svært opptatt av. (Wilken 2008:73)

Selv om han var opptatt av dette, går han ikke inn på hvorvidt og under hvilke betingelser sosial kapital også kan ha betydning for utsatte, marginaliserte eller svakstilte grupper i samfunnet. (Field 2003:20,28, 40 i Hvinden og Gissing 2005, 19)

Like muligheter er et viktig prinsipp for barn i den norske skole. En skolebesteforeldre-ordning kan bidra til å støtte opp under dette prinsippet. Eventuelle skillelinjer etter klassesamfunnet og sosial status skal ideelt sett ikke forekomme i skolen. Denne

målsettingen fordrer en åpen og fordomsfri tilnærming til barna. Vil økt oppmerksomhet om sosial kapital betydning bidra til å utjevne forskjeller i skolen?

I avslutningen av boken *Meditasjoner* erklærer Bourdieu, at den sosiale verden tilbyr mennesker det de mangler mer enn noe annet: *”En berettigelse for deres eksistens.”* Han skriver om *”et grunnleggende, eksistensielt behov for å bety noe for andre mennesker.”* (1999a: 249), beskrevet i Prieur (2006).

Bourdieu så verdien av å kunne ha relasjoner til andre mennesker gjennom frivillig arbeid. Men han så sosial kapital som noe man aktivt tilegnet seg til egen fordel og som knyttet sterkere bånd mellom de som står hverandre nær og som er like hverandre. Det skiller han fra den amerikanske sosiologen James Coleman og den amerikanske statsviteren Robert Putnam.

2.4.2 Putnam – hva kan oppnås gjennom kollektive prosesser?

Det er en tosidighet i forståelsen av sosial kapital som bl.a. Putnam (2000:22-23) i *Hvinden* og Gissinger(2005:18) presenterer:

- Bånd (*”bonding”*)
- Bruer (*”bridging”*)

Det handler på den ene side om å knytte tettere bånd mellom mennesker som kjenner hverandre fra før, og med det kunne virke ekskluderende for de som er utenfor *”det gode selskap”*. Å bygge broer mellom ukjente ved at det dannes nye relasjoner og nettverk, vil på den annen side ha en integrerende funksjon.

Begrepet sosial kapital kan knyttes til enkeltindividet, eller til strukturer og normer i samfunnet.

Bourdieu er i denne sammenheng representanten for *”bonding”* som er en form for sosial kapital på individnivå. Putnam representerer tilnærmingen *”bridging”*, som er en forståelse av sosial kapital som kollektiv ressurs på lokalsamfunnsnivå. Her er hans definisjon av sosial kapital:

”trekk ved sosial organisasjon som tillit, normer og nettverk som kan forbedre samfunnets effektivitet ved å lette samordnet handling”

(Putnam 1993:169 i Hvinden og Gissing 2005:18):

I 1993 foretok Putnam et studie på mesonivå (region) i Italia. Han fant at de nordlige delene av Italia gjordede det bedre politisk og økonomisk enn i den sørlige delen av landet, fordi at der var det nært samarbeid mellom myndigheter og sivilsamfunn, preget av gjensidig støttende relasjoner. Dette fant man ikke i den sørlige delen av Italia.

Senere gjorde han undersøkelser på mikronivå (individ) i USA. Hans omfattende datamateriale viste en sterk nedgang i organisasjonsdeltakelse, samtidig som mange flere brukte tid på aktiviteter som de kunne utføre alene slik som bowling. Dette tolket han som et forfall av sosial kapital i det amerikanske samfunn. I *Bowling alone* fra 1995 beskrives det amerikanske samfunn som individualisert og med sviktende tillit til andre mennesker, institusjoner og til demokratiet.

Robert Putnam (1993) definerte sosial kapital til å gjelde egenskaper ved en gruppe, eller befolkning, og ikke enkeltindividet. Egenskaper ved sosial kapital er nettverkdannelse, tillit og utvikling av bestemte normer. Nettopp at dette gjaldt egenskaper for en gruppe gjorde det mulig kollektivt å kunne løse problemer. Han er opptatt av at mennesker møttes ansikt til ansikt for å kunne sosialiseres til å bli gode samfunnsborgere. Ifølge Putnam finner en sosial kapital i konsensusorienterte organisasjoner som sangkor, idrettsforeninger, hobbyklubber osv.

I denne typen samhandling møter en andre mennesker og prøver å få til noe i felleskap. Dette bidrar til å skape sosial tillit, som er en viktig forutsetning for samarbeid mellom mennesker. Putnam ser også den sosiale kapitalen som grunnlag for at samfunnet skal fungere godt og som igjen bidrar til at demokratiet fungerer som det skal, og til bedre helse og livskvalitet for den enkelte. Han beskriver sosial kapital som en egenskap for grupper som er knyttet sammen ved at de har et felles mål.

Ved å tenke nye "fellesskapsprosjekt" for å øke samfunnets sosiale kapital kan eksempelvis "skolebesteforeldre" være en arena for fellesskap og nettverksbygging.

Et integreringsperspektiv på sosial kapital kan være relevant for skolebesteforeldreordningen. Gjennom offentlig politikk kan en tilrettelegge for tiltak som fremmer sosial kapital i samfunnet på tvers av grupper som ikke kjenner hverandre fra før.

2.4.3 Coleman - familie og omgivelser

Den amerikanske sosiologen James Coleman har utviklet en tilnærming til sosial kapital med utgangspunkt i undersøkelser om utdanning og utdanningsresultater i USA. Han anså at forskjeller i grad av fellesskap og lokalsamfunn rundt skolen kunne forklare forskjeller i skolerresultat, og særlig gjaldt det for elever med utsatt sosial og etnisk bakgrunn. Dette tolket han som at noen barn og foreldre var mer styrt av normer som var i pakt med lærerens forventninger, enn i andre lokalsamfunn (Hvinden og Grissinger:2005).

Coleman definerer sosial kapital som:

“en nyttig ressurs som er tilgjengelig for en aktør gjennom hans eller hennes sosiale relasjoner, og bestående av aspekter ved sosial struktur, og som fremmer bestemte handlinger fra aktører-personer eller korporative aktører- innen denne strukturen (Coleman 1988:98 i Hvinden og Gissinger 2005:20)

Coleman er en representant for aktør-struktur perspektivet i forståelsen av hvordan samfunn fungerer. Han ser sosial kapital som et fenomen, eller funksjon som oppstår mellom personer i bestemte kontekster. Han ser videre en form for avhengighet mellom aktørene og strukturen.

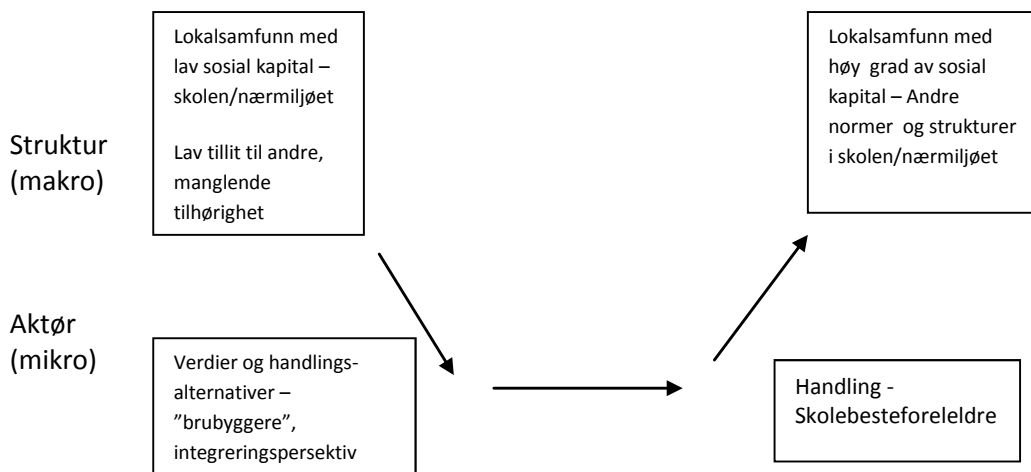
Coleman (1988, 1990) har sett familien som den viktigste og opprinnelige kilden til sosial kapital for barn (Hvinden og Gissinger 2005:30). Endringer i familiesammensetninger og høyere mobilitet generelt i samfunnet kan ha ført til at denne formen for sosial kapital har blitt svekket. Det er da naturlig å spørre seg om det er andre måter å oppveie reduksjon av familiebasert sosial kapital. I vårt samfunn kan det oppveies av de organiserte/konstruerte arenaer som barnehager, skoler, menigheter og organisert idrett og kulturliv. Coleman anså familien og omgivelsens ressurser som nyttige og vesentlige for utviklingen av barns sosiale kapital. Det finnes et ordtak fra Afrika som sier *“it takes a village to raise a child”*. I det ligger

det en forståelse av at omgivelsene i et videre perspektiv har innvirkning på barns sosialisering. Skolen er en viktig arena for sosialisering og for oppbygging av den kulturelle kapitalen.

Et tiltak som skolebesteforeldre er i tråd med Colemans forståelse av sosial kapital. Som forutsetning for at dette skal lykkes må skolen fremme nettverk, tillit og normer om gjensidighet, slik at det vil tjene som ressurser for individet og fremme samhandling med andre. Coleman er opptatt av den integrerende funksjon som sosial kapital kan ha i betydningen av å ivareta utsatte grupper som ofte står utenfor fellesskapet. Videre er Coleman opptatt av at barnas muligheter for sosialisering og fremming av gode utdanningsløp.

Coleman (Aakvaag 2008) har utviklet en modell som han kaller for "badekarsmodellen". Med utgangspunkt i hans modell har jeg laget en modell som viser hvordan et tiltak med fokus på sosial kapital kan påvirke og endre strukturer i samfunnet. Modellen viser samspillet mellom aktørene og strukturer i samfunnet.

Figur 2.1 Betydningen av sosial kapital i skolen

(Figuren bygger på (Aakvaag 2008:116)

Coleman er opptatt av at forhold på samfunnsnivå (makronivå) kan endres ved at aktører i fellesskap (mikronivå) endrer verdier og holdninger. En kollektiv handling (på mikronivå) i tråd med nye handlingsalternativ, kan på sikt endre strukturer på samfunnsnivå (makronivå). Min modell viser at oppslutning rundt skolebesteforeldre-ordningen, kan føre til endringer i skolemiljøet som igjen gir endringer i lokalsamfunnet. Samhandling mellom elever,

skolebesteforeldre og lærere kan bidra til at strukturer og normer i lokalsamfunnet endrer seg. Coleman ser sosial kapital som et virkemiddel for aktører i lokalsamfunnsutvikling.

Ifølge Coleman er denne typen samhandling og støtte et viktig tiltak for utsatte barn og unge i samfunnet. Tiltaket fremmer også høyere livskvalitet hos eldre. Ved å bli med som frivillige i skolen kan eldre få vedlikeholdt og utvidet sitt nettverk og føle at de gjør et meningsfullt arbeid.

Begrepet sosial kapital må relateres til den kontekst man skal studere, og man må ha en klar forståelse av hvilke spørsmål man ønsker å få svar på. Oppgavens problemstilling er å finne ut om, og på hvilken måte de eldre i undersøkelsen kan bidra til utvikling av sosial kapital i småskolen i Rauma kommune.

De teoretiske tilnærminger til sosial kapital er viktig grunnlag for forståelse. Hvordan kan begrepet anvendes i samfunnsutviklingen?

2.4.4 Fra teoretisk ståsted til anvendbar kunnskap

Marit Slagsvold (Slagsvold 2005:75-76) legger til grunn at sosiale nettverk og relasjoner er en ressurs både for de som deltar i nettverkene, men også for utenforstående og for samfunnet som helhet. Dette er da ikke noe nytt, men interessene for konsekvensene eller utbyttet av sosial kapital er noe nytt. Slagsvold mener at det som er viktig er å forske på kildene til sosial kapital og relevansen til begrepet.

Hun sier at spørsmål må stilles “nedenfra og opp”:

Hvilke andre og eventuelle nye sosiale aktiviteter eller typer av kontakt genererer sosial kapital?

Hun kritiserer Putnam for å ha hatt et ensidig fokus på “gamle” former for sosial deltakelse og for å feiltolke trekk ved samfunnsutviklingen som årsak til nedgang i sivilt engasjement. Slagsvold sier at man bør vektlegge å forske på *hvordan* sivilt engasjement søker nye former og utløp, og bruke begrepet *endring* i engasjement og deltakelse heller enn nedgang.

Man må også stille spørsmål “ovenfra og ned”:

Hvilke institusjoner har betydning for dannelsen av sosial kapital, evt. på hvilken måte?

Hun hevder at Putnam ikke tar nok hensyn til samfunnsendringer og tilpassing av sivil engasjement. I sitt forsøk på å forklare høyt/lavt nivå av sosial kapital ser han ikke på trekk ved velferdsstaters virkemåte eller organisasjon som årsaksvariabler.

Hun sier at vi *må vie oppmerksomheten mot selve begrepet* for å oppnå en større forståelse av hva vi legger i sosial kapital. Dersom vi har en felles forståelse av begrepet, vil det åpne opp for at man kan diskutere på *hvilken måte* sosial kapital kan ha en funksjon i samfunnet.

Her er dimensjonene *sterke og svake* bånd og skillet mellom *bånd og bruer* sentralt. Dersom vi har mer kunnskap om hvilke tiltak som fører til mer homogen eller mer heterogen samhandling, kan offentlige myndigheter i større grad avgjøre hva de ønsker å støtte opp om.

Blir disse spørsmål stilt, og er nye frivillige tiltak fundamentert i kartlegging som ivaretar perspektivene "nedenfra og opp" og ovenfra og ned"?

Litt lenger frem i oppgaven vil vi studere nærmere hva som påvirker sosial kapital.

Forskningen til Wollebæk, Selle og Lorentzen (2000) kan gi oss mer kunnskap om de ulike sammenhenger mellom sosial kapital og nettverk, tillit og sivil engasjement. Med økt kunnskap og felles virkelighetsforståelse mellom aktørene knyttet til skolebesteforeldreordningen, vil sosial kapital få økte muligheter for å lykkes i planlegging og utvikling av samfunnet. I denne sammenheng vil kunnskapen gi grunnlag for å se hvordan sosial kapital kan komme til uttrykk i skolen og til å definere hva man ønsker å oppnå. Dette kommer vi tilbake senere i oppgaven.

Det kan være interessant å se på hvordan ulike former for frivillig arbeid har utviklet seg gjennom tidene. Sosial kapital må tilpasses tidsånden og den kontekst som man har rundt seg.

2.5 Frivillig organisering – forskning, status og nye former

I sammenheng med drøftingen av sosial kapital er det et begrep som er særlig aktuelt. Begrepet dugnad er en tradisjon innen frivillig arbeid som har hatt en viktig rolle i norsk samfunnsliv. Dugnad ble for noen år siden kåret til Norges nasjonalord, og er et særnorsk fenomen.

Dugnad er et fenomen som best kan forstås som en type fellesarbeid, en måte å få utrettet noe sammen. Ny forskning om *“Den norske dugnaden”* er utført av Lorentzen og Dugvik (2011).

2.5.1 Den norske dugnadsånden

Dugnad er en arbeidsform innenfor frivillig arbeid, et virkemiddel for å oppnå noe annet. Mange assosierer dugnad med noe positivt, og oppslutningen om å løse oppgaver sammen gjennom dugnad har en lang historie. Til tross for økende individualisering og globalisering stiller folk opp til dugnad. Lorentzen og Dugstad (2011, 166) mener at det kan være et uttrykk for å dempe presset om sentralisering av institusjoner og tjenester. På bygdene er institusjoner som skoler, kirker, sykehjem og idrettsbaner bærebjelker for den lokale identiteten. Det er fem kjennetegn for denne måten å samhandle på:

- Ubetalt arbeid
- Folk møtes ansikt til ansikt
- Arbeid: De som kommer sammen, utfører felles arbeidsoppgaver
- Tidsavgrensning
- Sosiale innsalg: Fest, måltid eller andre aktiviteter som styrker deltakernes følelse av fellesskap

(Dugstad og Lorentzen 2011:13)

De som er med, får en sterkere følelse av samhørighet, og det er ofte knyttet til en stedstilhørighet, sier Dugstad og Lorentzen. Gjennom lokal mobilisering og ønsket om vitalitet i sine bygdesamfunn blir dugnad et uttrykk for sosial kapital. Dugnad som virkemiddel kan være effektivt for å få mennesker fra forskjellige områder og med ulik

bakgrunn til å føle samhørighet. Det å delta i dugnad kan gi en *kollektiv selvfølelse* (ibid:200). I tillegg til det sosiale fellesskapet ved denne formen for samhandling, kjennetegnes den også av det å ta individuelle valg. Det blir en form for *individualisert idealisme* hvor hver og en kan velge en innsats som passer med egne livsplaner.

Det er ingen tvil om at alt som kan utføres gjennom dugnad er en stor ressurs for et samfunn, både økonomisk og sosialt. Ofte er dugnad å betrakte som et løft i lokalsamfunnet. Man ser gjerne resultat av arbeidet etter kort tid. Det kan også styrke samhold ved at det er noe som gjentar seg årlig. Mobilisering til større oppgaver og langsiktig satsing, krever at en greier å holde entusiasmen og innsatsviljen oppe hos deltakerne.

Selv om dugnad er noe som skjer i sivilsamfunnet, har vi også eksempel på dugnader som det offentlige regisserer. Det kan ha integrering og bedring av generelle levekår som formål.

Relatert til sosial kapital og oppgavens sentrale spørsmål om ønske og mulighet til å være skolebesteforeldre stilles to viktige spørsmål:

Hvilke former tar den moderne dugnaden, er den inkluderende, eller forbeholdt de som allerede er innenfor en gruppering?

Hvilke paralleller kan vi trekke mellom dugnad som arbeidsform og tiltaket Skolebesteforeldre?

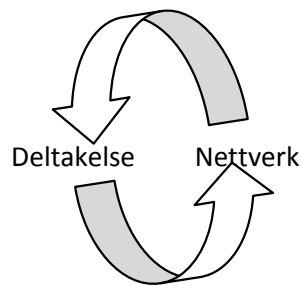
Disse spørsmål kommer vi tilbake til i analysen. Vi skal først se hva som kan påvirke sosial kapital.

2.5.2 Vet vi hva som påvirker sosial kapital?

I 1998 ble det gjennomført en landsdekkende spørreundersøkelse om nordmenns bidrag og holdninger til frivillig innsats (Wollebæk, Selle og Lorentzen 2000). Undersøkelsen til Wollebæk, Selle og Lorentzen hadde bl.a til hensikt å finne ut om det var noen sammenheng mellom organisasjonsdeltakelse og sosial kapital. Sosial kapital ble forklart ved å se på disse dimensjonene; frivillig arbeid knyttet opp mot lokal tilknytning, nettverk og tillit til andre mennesker og institusjoner.

Funn fra denne undersøkelsen viser at dimensjonen lokal tilknytning har større betydning for sosial kapital for de som utfører frivillig arbeid gjennom en organisasjon, enn de som gjør frivillig arbeid utenfor en organisasjon. Det er en utfordring i dagens samfunn at frivillige organisasjoner taper medlemmer og vanskeliggjør rekruttering til verv. Videre er det funn som tyder på at mengden frivillig bidrag er positivt forbundet med den tilknytning man har til nærmiljøet. Oppvekst og familieforhold styrker tilknytning til lokalmiljøet. Alder, kjønn og utdanning kan også virke inn. Ser de derimot på dimensjonen nettverk, viser analysen at det er en sammenheng mellom deltakelse i frivillige organisasjoner og bredden i omgangskrets totalt sett. Men her er det deltakelsen i seg selv som synes å fremme sosiale nettverk. Det har ingen betydning om det skjer innenfor en organisasjon, eller utenfor (Wollebæk, Selle, Lorentzen 2000:154). Her kan en se for seg en vekselvirkning ved at deltakelse fremmer sosialt nettverk og nettverk fremmer deltakelse i organisasjoner.

Figur 2.2 Sammenhengen mellom deltakelse og sosialt nettverk

Tillit er den tredje dimensjonen som sosial kapital undersøkes langs. Når en kontrollerer for alle andre årsaksforklaringer som bl.a. høy utdanning, alder og kjønn, finner en i noen grad sammenheng mellom organisasjonsdeltakelse og tillit til demokratiet, men i liten grad tillit knyttet til institusjoner. Derimot viser undersøkelsen at deltakelse i organisasjoner (aktiv eller passiv) styrker tillit til andre mennesker.

Wollebæk (2000:44) viser til at Putnam sin definisjon av sosial kapital som består av to komponenter: en strukturell (sosiale nettverk) og en kulturell (normer for samarbeid og tillit) ikke er tilstrekkelige. Disse to letter og muliggjør handling, men i tillegg må det også være det som Wollebæk betegner som *sivilt engasjement*. Det betyr å bry seg om det som foregår i lokalsamfunnet og hvordan vi ønsker å ha det. I tillegg må innbyggerne ha kunnskap

og ferdigheter som gjør dem i stand til å samhandle etter felles normer. Dimensjonen *lokal tilknytning* og *sivilt engasjement* kan her sidestilles.

Hvordan vil et tiltak som skolebesteforeldre påvirke sosial kapital langs indikatorene lokal tilknytning, nettverk og tillit til andre mennesker?

Undersøkelsen har vektlagt betydningen av lokalsamfunnet generelt, hvor man møter andre i lokalsamfunnet og betydningen av tiltaket skolebesteforeldre knyttet opp mot lokalsamfunnet. Jeg har også forsøkt å kartlegge om det er ønske om å utvide eget nettverk. Samt finne hva som motiverer til frivillig innsats. Disse funn har jeg knyttet opp mot oppslutningen om tiltaket skolebesteforeldre. Dimensjonen tillit er tatt inn i oppgaven med spørsmål direkte knyttet til påstander om skolebesteforeldre.

Mine funn som kan knyttes til disse tre dimensjonene vil bli kommentert i analysen.

2.5.3 Hva vet vi om sosial kapital i Norge i dag?

Er det slik at de endringene som har preget samfunnsutviklingen har ført til et kaldere samfunn? Vi har opplevd rask økonomisk vekst, med høy grad av modernisering og teknologisering og effektive mennesker som skal være tilgjengelige 24/7. Verden har kommet tettere innpå oss gjennom økt internasjonalisering. Norge er et land med mange etniske minoriteter og økende arbeidsinnvandring. Tidligere forskning og medieuttalelser har antydnet at sosial kapital har vært i tilbakegang. Det refereres her til en uttalelse fra forfatter Nina Witoszek (Wollebæk og Seegaard 2011, 52): "Nordmenn er Europas mest tillitsfulle, eller som media har rekonstruert det, Europas mest naive og godtroende." Hun er ikke alene om denne pessimismen. Fra samme kilde refereres det fra et intervju i Morgenbladet med sosialantropologen Thomas Hylland Eriksen. Han tegner et mørkt bilde av det norske samfunnet. Han viser til at vi på 1990-tallet var preget av sterk nasjonalisme og på 2000-tallet er denne strømmingen erstattet med hjerteløs nyliberalisme. "Dette har ribbet samfunnet for tillitskapende mekanismer", hevder han.

Vi har også Robert Putnam som viser til forfallstendenser i USA gjennom sin bok *Bowling alone* (2000). Han peker på oppløsningen av tette bånd i lokalsamfunnet og de unge generasjonene, *Baby boomers* og *generasjon x* som har fått levert alt på sølvfat.

Wollebæk og Seegaard (2011:53) sier at det kan være nyttig å løfte blikket og supplere lokal dybdekunnskap med innsikter fra de mange empiriske undersøkelser som finnes.

Det har de gjort ved først å plassere Norge i en internasjonal kontekst, som måler både formelle og uformelle nettverk og ulike typer tillit. Deretter ser de på utviklingen over tid i Norge og Norden sammenlignet med Europa og studerer noe som det finnes gode data på, nemlig: *generalisert tillit*. Generalisert tillit er en form for tillit som styrker forutsetningene til å samhandle med fremmede. Til forskjell til *partikulær tillit* som styrker forutsetningene til å samhandle med kjente mennesker.

Generalisert tillit er en måleindikator som kan brukes, da det er her det finnes mest sammenlignbare data over tid. Distinksjonen som har fått særlig oppmerksomhet innefor sosial-kapital forskningen, er skillet mellom sammenbindende (bonding) og overskridende (bridging) tillit (Woolcock 1998: Wollebæk og Seegaard 2011:31).

Figur 2.3 Ulike former for tillit

		Partikulær	Generalisert
		<i>...styrker forutsetningene for samarbeid med <u>kjente andre som..</u></i>	<i>..styrker forutsetningene for samarbeid med <u>fremmede som...</u></i>
Sammenbindende	<i>...man deler viktige kjennetegn med</i>	Eksempel: "Jeg stoler på familien min"	Eksempel: "Jeg stoler på andre medlemmer av trossamfunnet mitt"
Overskridende	<i>...skiller seg fra en selv på vesentlige kjennetegn</i>	Eksempel: "Jeg stoler på en nabo som (i motsetning til meg) er flyktning fra Irak"	Eksempel: "Jeg stoler på mennesker i sin alminnelighet"

Det er ingen tegn på svekkelse av generalisert tillit. Generelt viser bildet at den er økende for Europa og mest økende i Norden. Unge er mer tillitsfulle enn eldre. Befolkningen i Norden har fått et høyere utdanningsnivå, et økende velstandsnivå uten store inntektsforskjeller,

samt en høy og svakt økende tillit til institusjoner. Det finnes ikke noe empirisk støtte for at urbanisering, sekularisering og generasjonsutskiftning ødelegger tilliten i samfunnet.

Ser vi på nordmenns organisasjonsdeltakelse, rangerer vi fortsatt på topp sammen med de andre nordiske landene. Det utgjør ingen forskjell om vi ser på aktivt organisasjonsmedlemskap eller om vi ser på andelen som gjør en frivillig innsats (Wollebæk og Selle 2008). Dette er de formelle nettverk, men det finnes også funn om de uformelle nettverk. Det viser at nordmenn har langt flere venner enn det de finner i andre europeiske land. Vennsapsrelasjonene er ikke bare knyttet til bosted/arbeidssted. Det viser også at disse nettverkene har et reelt innhold. En omfattende velferdsstat har altså ikke fortrenget sosiale nettverk eller organisasjonsnettverk på mikronivå (Wollebæk og Seggaard 2011:57). Nettverk og tillit er ikke nødvendigvis det samme. Funn fra disse datakildene viser at tilliten er høy i Norge og vi ligger i verdenstoppen. Det gjelder uavhengig av nasjonal og religiøs bakgrunn og om det gjelder naboer, eller folk vi ikke kjenner. Det er noe forskjell på småsamfunn og byer, men tilliten i byene i Norge er høyere enn for urbane strøk i Europa.

Er dette noe som har blitt forsterket over tid, eller var tilliten mellom mennesker enda sterkere før? Det er også interessant å vite om Putnams forfallsdiagnose er gyldig for land utenom USA.

Når det gjelder Putnam og hans diagnose av forfallet i USA, kan det være riktig for det landet. I USA har spriket mellom fattig og rik økt og arbeidsledigheten er svært høy mange steder. Det sosiale velferdssystem i USA er ikke oppbygd slik at det fungerer som et sikkerhetsnett for arbeidsledige, syke og andre marginaliserte grupper. Wollebæk og Seegaard (2011) sier at den største trusselen for tillitsnivået er endringer som fører til økonomiske kriser og som fører til arbeidsledighet og kutt i tjenestetilbudet. Vi registrerer at mange av de europeiske landene sliter hardt i disse tider, med høy utenlandsgjeld, høy arbeidsledighet og kutt i de offentlige tjenestetilbudene. Den finanskrisen som rammet Europa i 2008, var knapt merkbar i Norge. Vårt sikkerhetsnett er et velfungerende velferdssystem, basert på likhet, solidaritet og omfordelinger. I tillegg har vi høye inntekter fra oljeforekomstene. Selv om vi *"sitter på den grønne gren"*, er vi ikke upåvirket av hendelser rundt oss. Likevel må vi spørre oss om vi har gunstige betingelser for utvikling av

sosial kapital, gjennom et langt og historisk godt samarbeid mellom sivilsamfunn og offentlig sektor?

Det som gjør oss i Norden sårbar, er avhengigheten mellom sterke sivilsamfunn og høy grad av systemtillit og sterk mellommenneskelig tillit. En svikt i et av elementene vil få større konsekvenser hos oss enn i andre europeiske land. Det ene drar det andre med seg. Men situasjonen i dag er svært positiv for Norges del, basert på bildet av nettverk og tillit som viktige dimensjoner i sosial kapital. (Wollebæk og Seegaard 2011:74)

Endringer i frivillig organisering og sosial kapital er påvirket av samfunnsutviklingen på ulike måter. Solem, Hansen og Halse har i sin undersøkelse funnet at altruisme som motivasjon er mer på vei ut og egeninteressen overtar (Solem et.al 2005: 163).

Wollebæk et al. (2000) sammenliknet sine tall fra 1998 med en undersøkelse fra 1975 og fant at det i 1998 var langt færre som begrunnet sin deltakelse i organisasjoner, med ønske om å hjelpe andre. Endringen var størst blant de eldste, fra 1 av 3 over 65 år i 1975 til bare 1 av 10 i 1998.

Selv om motivasjon for å utføre frivillig innsats er endret, ser det ikke ut til morgendagens eldre blir mindre aktive i frivillig arbeid enn dagens eldre. Det vises da til økt livskvalitet ved å kunne føle å være til nytte, men også fysisk bedre helse ved å være i vigør (Solem et.al 2005:163).

2.5.4 Nye former for organisering av frivillig innsats

Samfunnsendringer er bl.a påvirket av tunge trender som globalisering, individualisering, utviklingen av et "nettverkssamfunn", samt nye former for styring (governance). (Wollebæk et.al 2010-2011)

Samfunnsendringer har ført til nye former for samhandling. På mange områder både i det private og i det offentlige rom, har hierarki og sentralstyrte organisasjoner blitt erstattet av nettverksallianser, partnerskap og flat struktur. Begrepene government og governance sier noe om slike endringer av samfunnsstyringen. Governance er en betegnelse på

samfunnsmessig og koordinerende styring. Offentlige myndigheter tiltar seg nye roller – og opptrer i økende grad som initiativtakere, deltakere og koordinatore av nettverk (NIBR).

Hvordan har disse trekk ved samfunnsutviklingen påvirket det sivile samfunn?

Frivillig arbeid har vært en viktig grunnpilar i oppbyggingen av vårt velferdssamfunn. Mange av våre offentlige velferdstjenester ble startet av ideelle, frivillige organisasjoner. Siden midten av 1960-tallet har tyngdepunktet til de frivillige organisasjoners rolle i sivilsamfunnet flyttet på seg, fra organisasjoner med samfunnsnyttige formål, basert på medlemskap og i hierarkisk organisering som binder sammen lokalinteresser til hovedorganisasjonen, til frivillig deltakelse i idrettslag, hobbyklubber og nærmiljøforeninger, hvor service og egeninteresser står i fokus. Dette viser hvordan arven fra folkebevegelsene, som i lang tid har definert hvordan vi har organisert oss i Norge, blir svekket i møtet med interne utviklingstrekk og mer globale trender, så som individualisering og globalisering (Wollebæk, Selle og Stømsnes 2008:49). Men noen av elementene fra de allmennyttige organisasjonene bæres videre i vår tid. Eksempler på slike organisasjoner er blant annet Røde Kors og Norske kvinners Sanitetsforening, med medlemstall på henholdsvis 133 000 og 50 000 i 2011. I en periode fra 1999-2005, sank medlemstallet kraftig for Røde Kors (Wollebæk, Selle og Strømsnes 2008:42). Det å rekruttere frivillige til å utføre en tidsavgrenset innsats, var i en periode en villet utvikling fra Røde Kors sin side. Et eksempel er innsamlingsaksjoner som rekrutterer mange frivillige til en dugnadsinnsats. *Moderne individualister kan selv velge hvilket "prosjekt" de ønsker å bruke sin fritid på* (Lorentzen og Dugvik 2011:200).

Frivilligsentralene skal ha et koordinerende ansvar for frivillig arbeid i kommunene. En viktig egenskap ved sentralene er at de ikke bygger på medlemskap, men det å kunne gi eller motta oppdrag som er avgrenset, en aktivitet, eller en praktisk innsats/en håndrekning.

Dugnadsånden er fortsatt et fenomen som eksisterer i vår tid. Selv om tidene skifter kan det se ut som at tradisjonene bygger på kulturelle forankringer som går klar av politiske stemningsskifter. (Lorentzen og Dugvik 2011:194).

Frivillig arbeid er en del av vår kulturarv. Noe består, slik som dugnaden. Andre må finne nye former og tilpasse seg samfunnets rammebetingelser og befolkningens ønsker og behov.

Dersom offentlige myndigheter og sivilsamfunn utvikler frivilligpolitikk i dialog og

samhandling, med vilje til å tilpasse seg samfunnets endringer, skulle det være gode muligheter for å ivareta og utvikle sosial kapital i vårt land,

2.6 Sammenheng

Den svenske Klassemorfar-ordningen og prosjektene Lesevenn og Skolebesteforeldre, er nærmiljøtiltak med utgangspunkt i den lokale skolen. De eldre som har deltatt rapporterer om oppdrag som gir mening og økt trivsel, barna rapporterer om noen som har ekstra tid til omsorg og oppmerksomhet, lærerne ser positivt på å få eldre inn som støttepersoner i klasserommet. Vi kan si at de kjennetegn for sosial kapital som Hvinden og Gissing (2005) viser til, nemlig tillit, felles verdier og normer, stabile sosiale forbindelser, eller nettverk preget av gjensidighet og engasjement, og deltakelse i aktiviteter til fellesskapets beste, er til stede her. Disse frivillige skoletiltakene har bidratt til å styrke fellesskap og nærmiljø.

Bourdieu var svært opptatt av forholdet mellom aktører og strukturen i samfunnet. Kritikere vil hevde at hans syn var preget av makten som lå i strukturene. I sin teori la han vekt på hvordan nettverk kunne bidra til å øke individets sosiale kapital. Putnam hadde stor tiltro til kollektive prosesser og aktørenes påvirkningskraft i forhold til politiske strukturer. Han så på sosial kapital som aktivt virkemiddel for å få kollektive prosesser til å fungere. Coleman mente at det var klare sammenhenger mellom individers handlinger og endringer av strukturer/normer i samfunnet. Slike endringer ville igjen virke inn på enkeltindividene. Han vektla familie og oppvekstmiljøets betydning som normgivere i barnas utvikling. Mangel på dette kunne erstattes med konstruerte arenaer hvor andre tok rollen som normgivere. Disse teoretiske bidrag vil alle være viktige tråder å følge i min undersøkelse.

Hvor ligger motivasjonen for å utføre frivillig arbeid? Er det ønske om å utvide sitt nettverk, eller en overbevisning om å bidra til fellesskapets beste? Har de en tro på at det de bidrar med som skolebesteforeldre kan føre til endringer i lokalsamfunnet?

Det vil være interessant om undersøkelsen kan si noe om hvilken oppfatning de eldre (i den tredje alder) har av seg selv og sin påvirkningskraft i forhold til gjeldende normer/strukturer i samfunnet.

Siden sosial kapital av brutypen (generalisert tillit) ikke bare har et særlig potensial for å fremme integrering, men også folks helse, livskvalitet og skoleprestasjoner, hvordan kan en stimulere til mer av denne typen kapital? (Hvinden og Gissing 2005:28)

For å få frem disse opplysningene vil jeg foreta en kartlegging av rammebetingelser, motiver og strukturelle trekk (holdninger og normer).

På den måten vil vi få kunnskap nedenfra og opp om dette er et tiltak som kan realiseres og på hvilken måte. Aktuelle spørsmål i denne sammenheng er:

- *Hvilken betydning har lokalsamfunnet for den enkelte?*
- *Ønsker de spurte å utvide sitt nettverk?*
- *Vil de tenke at de har kunnskap/erfaringer som kan være viktige å formidle til den yngre generasjon?*
- *Vil de tenke at barn har behov for mer nærhet og omsorg og at det kan de bidra med?*
- *Vil de tenke at det er viktig at barn og eldre møtes for at generasjoner skal forstå hverandre bedre?*
- *Vil frivillige eldre i skole bidra med mer fordi de føler sterk lokal tilknytning?*

Sosial kapital er et viktig satsingsområde for vår samfunnsutvikling, for trygge lokalsamfunn, integrering av innflyttere og for å knytte sterkere bånd mellom generasjoner. Jeg håper med dette å gi relevant kunnskap i forståelse av sosial kapital som et viktig virkemiddel for Rauma kommune.

I neste kapittel vil jeg redegjøre for mitt undersøkelsesopplegg.

Kapittel 3 Metodisk tilnærming og metodiske utfordringer

3.1 Innledning

Samfunnsvitenskap bygger på systematisk forskning om ulike forhold i samfunnet (Grønmo 2004:3). Hellevik (2009:12) viser til sosiologen Vilhelm Auberts svar på hva metode er:

”Metode er en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener dette formålet, hører med i arsenalet av metoder.”

Jeg vil i dette kapittelet først beskrive hvordan jeg har gått frem for å svare på oppgavens problemstilling. Jeg vil presentere de vurderinger og avveininger som jeg har gjort før selve gjennomføringen av undersøkelsen. Her vil bakgrunn for valg av tema og oppgavens problemstilling bli knyttet opp mot valg av metode. En presentasjon av oppbygging og innhold i spørreskjema er en del av kapittelet. Jeg vil også beskrive hvordan jeg har samarbeidet med kommunen, og hvordan jeg kom frem til valg av undersøkelsens utvalg.

Neste del tar for seg hvordan jeg har arbeidet for å sikre datas kvalitet. Deretter følger en presentasjon av hvordan undersøkelsen ble gjennomført.

Siste del av dette kapittelet handler om etiske betraktninger, i forkant, under og etter undersøkelsen.

3.2 Bakgrunn

Tema *“eldre som ressurs i lokalsamfunn”* ledet meg til noen interessante rapporter om pilotprosjektet Skolebesteforeldre. Jeg kontaktet tidligere prosjektleder for skolebesteforeldreprosjektet i Bøverbru, Per-Olav Strande. Han fortalte om positive erfaringer med denne ordningen. Jeg arbeidet meg gjennom rapporter og evalueringer fra dette og lignende prosjekt. Denne informasjon inspirerte meg til å gjøre en undersøkelse om hvordan eldre kan bidra til utvikling av sosial kapital i lokalsamfunnet, med utgangspunkt i skolen.

Min første tanke var å gjennomføre undersøkelsen i to kommuner i Møre og Romsdal. Geografisk så jeg for meg en innlandskommune og en kystkommune. Da kunne jeg sett om det var kulturforskjeller mellom kommunene, og presentert likheter og ulikheter i forskningsfunnene. Jeg valgte ikke denne løsningen, da jeg måtte være kritisk til hvor mye tid jeg kunne bruke på undersøkelsen og masteroppgaven

Før jeg tok beslutning om å undersøke dette i Rauma, ble ideen presentert for et samarbeidsutvalg ved en barneskole i kommunen. Der var det representanter for elever, foreldre og skoleledelse. Deretter ble temaet presentert i Eldrerådet i kommunen. Daglig leder ved Frivillighetssentralen ble så kontaktet. Alle steder ble prosjektet godt mottatt.

Jeg sendte en henvendelse til Rauma kommune om de var interessert i et samarbeid med meg. I august hadde jeg møte med assisterende rådmann, skoleansvarlig, leder for servicetorget og leder for Frivillighetssentralen. Jeg hadde i forkant sendt informasjon om undersøkelsen og spørreskjema, samt en finansieringsplan. Representantene for kommunen var positiv og interessert i at undersøkelsen skulle gjennomføres. De ba om at rapporten ble sendt kommunen, og de var også opptatt av hvordan de kunne legge til rette for å innføre en ordning med skolebesteforeldre dersom interessen ble vurdert som stor. For meg var det en fordel å få med kommunen, da det styrket undersøkelsens legitimitet overfor respondentene og ikke minst, som inspirasjon til meg for å gjennomføre arbeidet.

3.3 Oppgavens problemstilling

Mitt primære mål med undersøkelsen er å kartlegge og analysere ut fra en faglig forankring om det er tid, vilje, eller interesse for å arbeide som frivillig i skolen. Undersøkelsen omfatter også en mer generell kartlegging av rammebetingelser som påvirker livssituasjon til de eldre. Slike opplysninger gir verdifull kunnskap om innbyggerne, bl.a. hvordan de eldre (i den tredje alder) disponerer tiden sin. Særlig interessant var det å finne ut om barnebarn tar mye av tiden til de eldre. I denne aldersgruppen er det også mange som er engasjert i frivillige organisasjoner. Det kan da bli et spørsmål om det er tid til noe mer enn det de allerede er opptatt med. Hvordan ser de på sin rolle som bidragsytere for å bygge/utvikle sosial kapital i lokalsamfunnet? Det er to dimensjoner innen sosial kapital som legges vekt på i

undersøkelsen. I kontakt med andre, vil det være ulike motiv og holdninger. Jeg ønsker å finne ut om de eldre i undersøkelsen ønsker å knytte sterkere bånd til andre mennesker (som de kjenner,) eller om motivet primært er å bygge broer mellom mennesker (mellom kjente og ukjente).

Dimensjonene lokal tilknytning, nettverk og tillit knyttes opp mot begrepet sosial kapital. (Wollebæk, Selle og Lorentzen 2000), og bringes inn som relevante dimensjoner i min undersøkelse.

3.4 Valg av tilnærming og metode

Spørsmålet dreier seg om hvilke av data som kan og bør brukes i samfunnsvitenskapelige studier (Grønmo 2004:29).

Det som avgjør dette valget er om vi ønsker å uttrykke våre data i form av tekst eller verdier. Ifølge Grønmo (2004:30) kan metodene sees som komplementære da de uttrykker forskjellige aspekt ved samfunnslivet.

Hvilken metode man ønsker å bruke avhenger av flere forhold. Det optimale vil ofte være å benytte begge tilnærminger. Grønmo (2004:55) sier at valg av metode kan ha prinsipielle begrunnelser som gjerne er forankret i vitenskapsteoretiske betraktninger om samfunnets karakter. Det kan også være strategiske begrunnelser som bygger på vurderinger om de samfunnsforhold man skal studere. I en masteroppgave vil valg av metode følge som en konsekvens av hvilket emne man ønsker å studere, hvilke ressurser som er til rådighet, tilgjengelig kompetanse og støtte fra faglig hold ved høgskolen, samt preferanser i den ene eller andre retning innen metodelære.

En forskningsstrategi kan gå i dybden, eller i bredden. Jeg har samlet inn egne data, da det ikke foreligger data fra før som ser rammebetingelser og holdninger under ett, til det å være skolebesteforeldre. Det finnes mye data om tilknytning til frivillige organisasjoner og tid som brukes på barnebarn, samt rapporter som beskriver hvordan de eldre oppfatter seg selv i rollen som skolebesteforeldre/lesevenn, eller klassemorfar. Disse data vil jeg bruke som

referansestoff i forhold til analysen og diskusjon, ikke som systematisk komparasjon. Mitt mål var å undersøke både rammebetingelser og holdninger, for å kunne foreta en ”nedenfra og opp” undersøkelse som ga god nok informasjon til å vurdere om ordningen kunne etableres i Rauma kommune.

En kvalitativ tilnærming ble vurdert. Det kunne vært i form av personlig intervju av et utvalg personer tilfeldig trukket i populasjonen. Intervju kunne gitt mer utfyllende svar og dypere innsikt i enkelte sider av temaet. Det ble ikke valgt da jeg anså intervju som svært tidkrevende, og at det ville gi et materiale som ikke kunne systematiseres og kategoriseres på samme måte som en kvantitativ undersøkelse. Høy svarprosent i en kvantitativ undersøkelse kunne også gi mulighet for å generalisere funnene til å gjelde hele populasjonen. Det kunne også by på problemer å finne noen som ville intervjues. Kontrolleffekt, der forskeren kan påvirke intervjuobjektet, var et moment som talte mot å benytte en kvalitativ tilnærming.

3.5 Kvantitativ tilnærming i kombinasjon med kvalitative element

Min undersøkelse er hovedsaklig basert på kvantitativ tilnærming, med noen få innslag av kvalitativ art.

Som kvantitativ metode ble strukturert spørreskjema valgt. Det fulgte et eget skriv med informasjon om hva undersøkelsen handlet om og hva som var formålet med den. Et moment for å sende ut en skriftlig spørreundersøkelse er at noen respondenter føler seg friere til å svare når de får svare skriftlig (Hellevik 105:2009).

3.5.1 Respondenter

Det å velge ut enheter som skal svare på undersøkelsen må gjøres med det mål å sikre høyest mulig representativitet fra det universet en skal undersøke. I mitt tilfelle er populasjonen eldre i gruppen 67-72 år, bosatt i Rauma kommune. Jeg har vurdert

utvalgsteknikk og innsamlingsmetode for å kunne få høyest mulig svarprosent, slik at generalisering av funnene kunne gjøres. Opprinnelig hadde jeg tenkt å ha gruppen 62-72 år som målgruppe. I Rauma er det over 800 personer. Trekking av et utvalg på 200 personer kunne bli et problem dersom jeg skulle sikre at alle bygder ble representert. Da det er små forhold ville en slik trekking kunne gi skjeve utfall og svarene ikke kunne spores. Jeg valgte derfor i samråd med min veileder å ta utgangspunkt i en mindre populasjon på ca 400 personer (67-72 år) og ta med hele populasjonen i undersøkelsen.

Jeg hentet navn og adresser fra internettsiden til *skatteetaten*. Etter at alle spørreskjema var utsendt fikk jeg 25 i retur. Det viste seg at de som hadde postboks ble returnert. Svakheten ved å benytte adresselister fra skatteetaten var at det kun var navn, postnummer og poststed som var registrert. I en liten kommune kjenner postens budtjeneste til hvor de fleste bor, men de kjenner ikke nummer på postboksene. Jeg valgte å ikke gjøre noe med dette, med den konsekvens at utvalget ble redusert fra 424 til 399. De som kom i retur var fra Åndalsnes (22) og Isfjorden (3).

3.5.2 Spørreundersøkelsen

Hensikten med spørsmålene var å fremskaffe relevant informasjon om utvalget. Mitt spørreskjema var strukturert og systematisk oppbygd. Alle spørsmål hadde alternative svarkategorier som kunne velges. Respondentene kunne gi utdypende svar eller egne kommentarer på noen av spørsmålene. Siste spørsmål i spørreskjemaet var et åpent spørsmål, hvor de kunne komme med egne synspunkt på andre forhold som spørreskjema ikke hadde tatt med.

En systematisk og logisk oppbygging ville ha en klar fordel når data skulle samles inn, analyseres og til slutt presenteres. Spørreskjemaet skulle:

- være lett forståelig
- ha et enkelt og høflig språk
- ha spørsmål med mening og relevans for problemstillingen og målgruppen

- ha flere spørsmål med samme tema for å få et bredere grunnlag til å trekke slutninger (Hellevik 2009:145)

Når data fra undersøkelsen skal behandles må de analyseres på en hensiktsmessig måte. Det er viktig å ha klart for seg hvilket målenivå man trenger for å analysere variablenes verdi. Det laveste nivå er nominalnivå. Da vil en bare skille om enhetene er like eller ulike. For å kunne sammenligne to eller flere enheter vil det være behov for å kunne rangordne de i tillegg. Min undersøkelse vil i tillegg til å skille mellom like og ulike verdier, også ha graderte svar på spørsmålene. Riktig målenivå vil da være ordinalnivå. Det som kjennetegner slike variabler er ikke bare at de er forskjellige og gjensidig utelukkende. "De er også ordnet i en bestemt rekkefølge slik som *stor betydning, liten betydning, ingen betydning.*" (Grønmo 2004:115).

3.5.3 Spørreskjema

Formålet med undersøkelsen måtte komme klart frem, samt hvem som var målgruppen og hvem som sto bak undersøkelsen. Spørreskjemaets struktur måtte intuitivt gi respondenten en forståelse av oppbyggingen. Hovedkategoriene kom i denne rekkefølgen:

- respondentenes bakgrunn
- respondentenes generelle tilknytning til frivillig arbeid
- lokalsamfunnets betydning
- respondentenes relasjoner til barn og unge i lokalsamfunnet
- respondentenes holdninger til frivillig arbeid i småskolen
- organisering og utforming av skolebesteforeldreordning
- respondentenes hinder for deltakelse
- respondentenes ønske om å være skolebesteforeldre

Hovedkategoriene hadde videre en logisk oppbygging av underkategorier. Alle spørsmål skulle være uttømmende. Det ble da ordnet slik at det var med et alternativ som *vet ikke* og *annet*.

Bakgrunnsinformasjon:

- kjønn
- alder

- bosted
- tidligere yrke
- barnebarn

Generell tilknytning til frivillig arbeid

- organisasjoner
- tidsbruk

Lokalsamfunnets betydning

- status/ønske
- møteplasser

Holdninger til frivillig arbeid i småskolen

- meningsfullt arbeid
- nytte
- lokal tilhørighet
- formidle kultur/historie/andre verdier
- bidra til sosial kapital (bonding/bridging)

Organisering og utforming av skolebesteforeldreordning

- skolekrets
- samarbeid med skolen
- tidsbruk på ordningen
- forutsigbarhet i ordningen versus fleksibilitet

Hinder for deltakelse

- helsebegrensninger
- andre forpliktelser

Ønske om å være skolebesteforeldre

- spørsmål om de ønsket å være skolebesteforeldre (selvsagt uten at det forpliktet og med anonymitet)

Da jeg skulle bygge opp et spørreskjema for denne undersøkelsen, tok jeg utgangspunkt i to spørreundersøkelser utført med deltaking av ansatte ved Høgskolen i Molde: Undersøkelsen av Aukra-samfunnet, som bl.a. registrerte holdninger til og deltaking i frivillig arbeid (Bjørkly m.fl. 2005), samt en levekårsundersøkelse blant eldre utført på Færøyene (jacobsen m.fl.

2010). Disse to undersøkelsene var til hjelp både innholdsmessig og i forhold til utforming og logisk oppbygging av spørreskjema.

Noen av spørsmålene kunne besvares med egne ord. Alle svar ble registrert i eget vedlegg. Spørreskjema var omfattende med til sammen 38 spørsmål. Skrift og plassering av tekst var innenfor normen for det som bør være lesbart for alle.

3.6 Gjennomføringen av undersøkelsen

Før spørreskjema ble utsendt hadde jeg en avtale med tre "testpersoner". Det var leder for Fylkeseldrerådet i Møre og Romsdal, leder for Eldrerådet i Rauma kommune og daglig leder ved Frivillighetscentralen, som også har vært rektor ved en barneskole. De ga uttrykk for at spørreskjema hadde viktige og relevante spørsmål. Holdninger som gikk på toleranse i forhold til å ivareta barn med spesielle behov, og barn med annen kulturbakgrunn, ble påpekt som særlig viktig å være oppmerksom på. Dette var begrunnet med eldre i befolkningen med menneskesyn som avvek sterkt fra å være tolerante.

I forkant av utsendelsen ble undersøkelsen presentert i lokalavisen. Dette var et tiltak for å få folks oppmerksomhet rundt undersøkelsen og en mulighet for å informere om hva skolebesteforeldre gikk ut på. Reportasjen fant sted noen dager senere på en av skolene i kommunen. Journalisten og jeg var enige om at det var viktig å bruke representanter fra besteforeldregenerasjonene som allerede har vært på skolen for å hjelpe til. Det var viktig å få med en av hvert kjønn, for å formidle at dette kan være aktuelt for både kvinner og menn. Et barnebarn ble også med, noe som var positivt for presentasjonen. Vi ble også enige om at vi skulle velge ut noen som ikke hadde jobbet i skolen tidligere. Dette var bevisst for å signalisere at det ikke er nødvendig med skolefaglig bakgrunn for å være skolebesteforeldre. Reportasjen var tredelt. Først et intervju med to besteforeldre som formidlet sine opplevelser og informasjon om undersøkelsen fra meg. I tillegg en uttalelse fra skolefaglig ansvarlig, som understreket at kommunen støttet undersøkelsen.

Spørreskjema sammen med informasjon og frankert svarkonvolutt ble sendt ut i august. For å få flere til å svare hadde jeg fått avtale med to lokale butikker og to lokale restauranter om gavekort på à kr 250,-. I informasjonsskrivet ble det opplyst om at de som sendte inn svar

innen fristen, ble med i trekningen av gavekort. Det var lagt ved et gult ark som de kunne skrive navn og adresse på og sende det sammen med spørreskjema. Om dette hadde noen effekt er det vanskelig å uttale seg om.

Etter at fristen var utløpt var det innkommet 82 svar. I samråd med veileder ble det vurdert som fornuftig å forlenge svarfristen til 1. oktober. I samarbeid med lokalavisa ble det gitt en kort oppsummering av svar som var innkommet og oppfordring om at flere måtte sende inn svar, ny svarfrist ble gitt. Etter fristens utløp var det registrert 89 svar.

Svarprosenten endte på ca 23 %. Med knapt ¼ del av utvalget representert i undersøkelsen fikk det konsekvenser for muligheten til å generalisere.

3.6.1 Databehandling

Behandlingen av datamaterialet presenteres i tabeller og figurer, med prosentfordeling. Det er mest vanlig, og særlig aktuelt dersom funn fra undersøkelsen kan generaliseres. Noen ganger har jeg bevisst valgt absolutte tall. Det gjelder svarfordeling på forhold som sier noe om antallet eldre som kan være aktuelle som skolebesteforeldre i kommunen, fordeling på distrikt og kjønnsmessig fordeling i noen tilfeller. I de tilfeller hvor absolutte tall er benyttet, har det sin forklaring i at det er mest interessant og relevant for kommunen.

Jeg vil først si litt generelt om hvordan data fra undersøkelser kan brukes, deretter hvilken intensjon jeg hadde for data fra min undersøkelse.

Vi har flere analytiske perspektiv som anvendes ved ulike forskningsopplegg. Forskning skal skaffe ny kunnskap om samfunnsforholdene. Analysene kan ta sikte på beskrivelse, forklaring eller forståelse av de samfunnsforholdene som skal studeres (Grønmo 2004: 355). Disse perspektivene kan nyttes om hverandre, men det kan være nyttig å kjenne til forskjellene mellom disse tre analyseoppleggene.

Dersom vi ser på perspektivet å beskrive samfunnsforholdene vil noe av min undersøkelse falle inn under dette. Det gjelder blant annet å kunne si noe om *andel av aldersgruppen 67-72 år i Rauma kommune som er tilsluttet frivillige organisasjoner, og tid som de bruker i*

frivillige organisasjoner. Et annet forhold er respondentenes *utsagn om lokalsamfunnets betydning*. Hvorvidt disse opplysningene kan generaliseres avhenger av om de representerer et tverrsnitt i befolkningen (se tabell 4.1). Vi vet at begge kjønn er representert, da med en liten overrepresentasjon av kvinner. Vi har også representanter fra alle distriktene, med ganske lik fordeling, noe høyere representasjon fra Sørsida. Vi vet også at de fleste har barnebarn og en svært høy andel bruker tid på frivillig arbeid. Det er heller ikke noe som avviker fra annen forskning om denne aldersgruppen sett opp mot et tverrsnitt på landsbasis. De kommer fra ulike yrkesbakgrunn, men en relativ stor andel har jobbet i barnehage/skole. Selv om de som har svart på undersøkelsen på flere områder kan representere et tverrsnitt, er antallet for lavt til å generalisere funnene ut over analyseenheten.

Ser vi på perspektivet forklarende, vil vi finne deler som passer inn her. Vi ser da på hvilke bakgrunnsvariabler som kan forklare enkelte sammenhenger. Et eksempel er undersøkelsens *kartlegging av hinder (årsaker) hos respondentene i forhold til å kunne være skolebesteforeldre*. Her ønsker man å finne en forklaring på hvorfor dette tiltaket ikke er aktuelt.

Det tredje perspektivet forstående studie, er en mer helhetlig og meningsfortolkende forståelse som inngår i en historisk, kulturell og sosial kontekst. (Grønmo 2004:371). I min undersøkelse er jeg opptatt av å se sammenhenger og forstå konteksten på individ- og på lokalsamfunnsnivå. Det er derfor viktig å fange opp de elementer som kan ha påvirkning. Det gjelder gjennom hele prosessen, fra man lager spørsmålene i spørreskjemaet, i databehandlingen og i diskusjon og tolkning av materialet.

Min undersøkelse vil ha element både fra det beskrivende og forklarende perspektiv. Jeg ønsker å beskrive hvilke ressurser respondentene mener selv å være i lokalmiljøet. Da ser jeg på hvilken tilknytning de har til frivillige organisasjoner/frivillig arbeid, samt hva de mener å kunne tilby som skolebesteforeldre. I et beskrivende perspektiv legger jeg bl.a. til grunn kjønnsperspektivet og bosted. I et forklarende perspektiv forsøker jeg å finne sammenhenger knyttet til respondentenes holdninger og oppfatning av seg selv som bidragsytere i lokalsamfunnet og på skolen. Opplysninger som sier noe om den sosiale kapitals innhold og utviklingspotensial er svært relevant for undersøkelsen. Kontekstuell

fortolkning av datamaterialet er grunnleggende forutsetning for å utvikle en helhetlig forståelse. Kvaliteten på undersøkelsen bør være så god at den kan brukes som vurderingsgrunnlag for eventuell innføring av ordningen i Rauma. Generasjonsspesifikke forhold kan prege holdninger og atferd. Videre kan det være stedsspesifikke forhold som påvirker respondentenes holdninger og synspunkt. Det er derfor viktig å sette seg inn i respondentenes virkelighetsforståelse, og ta det med inn i analysen av materialet.

Jeg vil sammenligne svarmønstre i min undersøkelse med svarmønstre fra andre spørreundersøkelser på enkelte områder. Det kan bidra til å se mine funn opp mot andre studier. Det gjelder da vurderinger av sosial kapital opp mot nettverk, tillit og lokal tilknytning. "Besteforeldreundersøkelsen" til Hagestad og Herlofson (2009) vil også være relevant å knytte kommentarer rundt.

Erfaringer fra de tre tidligere nevnte prosjektene med "eldre i skolen", vil også være relevant som referanse og vil kunne sees i sammenheng med noen av mine "funn". For mer utdypende forståelse kunne jeg kontaktet de som var ansvarlige for disse prosjektene. Det ble vurdert underveis, men jeg valgte å holde meg til det skriftlige erfaringsmaterialet.

3.7 Undersøkelsens kvalitet

Sentralt i vurderingen av undersøkelsens er hvilken kvalitet den kan sies å ha.

"At datamaterialet har en tilfredsstillende kvalitet, er en avgjørende forutsetning for å komme frem til analyseresultater som er holdbare og fruktbare." (Grønmo 2004:217).

I samme datasett kan kvaliteten på materialet variere, avhengig av hvilken type problemstilling som skal belyses. Noe av materialet kan være egnet til å beskrive, andre deler av materialet kan være av forklarende art.

Disse forhold er viktig å tenke gjennom i forkant av undersøkelsen sett i sammenheng med undersøkelsens målsetting. I etterkant er det også nødvendig å vurdere materialet i forhold til om det er egnet til å beskrive, eller forklare slik målsettingen med undersøkelsen var.

Datakvaliteten er god dersom datamaterialet bygger på vitenskapelige prinsipper for sannhetsforpliktelse og logisk drøfting, og dersom så vel utvelgingen av enheter og informasjonstyper som innsamlingen av data er gjort på en systematisk og forsvarlig måte, i tråd med forutsetningene og framgangsmåtene i de samfunnsvitenskapelige undersøkelsesoppleggene som brukes. (Grønmo 2004:218)

Vi skal se litt nærmere på om det er svakheter ved min undersøkelse som påvirker kvaliteten. Begrepene reliabilitet og validitet beskriver datas kvalitet og undersøkelsens fremgangsmåte.

3.7.1 Reliabilitet

Reliabiliteten avhenger av datas pålitelighet. Generelt defineres reliabiliteten som graden av samsvar mellom ulike innsamlinger av data om samme fenomen basert på samme undersøkelsesopplegg (Grønmo 2004:222). Vi kan bruke spørreordet hvordan og vektlegge nøyaktighet i denne delen av kvalitetskontrollen.

Vi skiller mellom to hovedtyper for reliabilitet, stabilitet og ekvivalens. Stabilitet er et uttrykk for hvor stabil undersøkelsen er hvis den foregår til ulike tider. Ekvivalens er et uttrykk for om det har noen innvirkning at undersøkelsen utføres av forskjellige personer.

Vi ser først på det med stabilitet. I denne undersøkelsen studeres det sivile samfunn i et utvalg av befolkningen i vår tid. Siden undersøkelsens målgruppe er eldre i den tredje alder, kan eksempelvis velferdsnivå og rådende offentlig politikk påvirke en undersøkelse av denne art. I Norge har vi i dag et høyt velferdsnivå. Vi har også lange tradisjoner for godt samarbeid mellom det sivile samfunn og offentlige myndigheter. Slike forhold kan påvirke resultatet ved slike undersøkelser.

Det andre uttrykket for reliabilitet er ekvivalens. Siden det er en spørreundersøkelse, foregår det ikke noen personlig påvirkning av respondentene. Utvalget har fått informasjon om at undersøkelsen skjer i en gitt tidsperiode og er en engangskartlegging knyttet opp mot eldre som ressurser i lokalsamfunnet. De har også fått vite at dette er en undersøkelse i en masterutdanning og at Rauma kommune støtter opp om den. Slik jeg vurderer

informasjonen til respondentene og gjennomføringen av undersøkelsen skulle det ikke gi grunn til usikkerhet om formålet.

Da jeg er innbygger i samme kommune som undersøkelsen foregår i, er det et forhold som man må være seg bevisst. I avisomtaler og informasjonsskriv til respondentene har jeg vektlagt størst mulig grad av åpenhet, saklighet og presiseringer slik at nøyaktighet og objektivitet skulle ivaretas i størst mulig grad. Jeg antar at resultatet ville blitt det samme uansett hvem som sto bak undersøkelsen, forutsatt at fremgangsmåten var lik.

Reliabiliteten i kvantitative studier setter også krav til at resultatet skal kunne generaliseres. Min undersøkelse kan ikke oppfylle dette kravet, da svarprosenten var svært lav. Årsaken til den lave svarprosenten er ikke mulig å svare på. Det kan være flere grunner til at folk ikke ønsker å sende inn svar. Noen kan oppfatte temaet som helt uaktuelt, andre kan ha syntet at spørreskjemaet var for omfattende. Det var mange spørsmål, og det kan ha skremt vekk noen. De som er i aldersgruppen 67-72 år kan også ha en viss aversjon mot spørreundersøkelser, da det antas at de har fått mange henvendelser gjennom årene. Det svekker undersøkelsens kvalitet at funnene ikke kan generaliseres. Det er likevel data som er interessante fra de som har svart.

Reliabilitetsproblemer kan også skyldes at data som vi får oppgitt er feilaktige, eller at det gjøres feil under innsamling og behandling av data. Klare spørsmålsstillinger og nøyaktig registrering av data har vært viktig å legge vekt på. Dette er forhold jeg har vært bevisst på gjennom hele løpet. Det kan diskuteres om spørsmålet som stilles helt til slutt kan være av en slik art at det er lettere å svare ja når det ikke følger en forpliktelse med. Spørsmålet er viktig for undersøkelsen, da det spørres slik: Har du lyst til å være skolebesteforelder? (svaret er ikke forpliktende). I tolkningen av svar bør det tas høyde for at flere har svart ja her, enn de som faktisk ville stilt opp hvis det ble en realitet.

Noen forhold har man ikke kontroll over, men de forhold man kan kontrollere har jeg forsøkt å forholde meg til så grundig og nøyaktig som mulig.

3.7.2 Validitet

Validitet kan beskrives som overensstemmelse mellom variabelen vi ønsker å måle og variabelen vi faktisk måler. For å sikre at jeg måler de egenskapene som problemstillingen gjelder må jeg teste datas relevans for problemstillingen i undersøkelsen (Hellevik 2009).

I kvantitative studier nevner Grønmo (2004:232) to vanlige former for validitet, *definisjonsmessig validitet* og *intern/ekstern validitet*.

I denne delen av kvalitetskontrollen er det spørreordet hva og begrepet relevans som står sentralt. Hva vi har målt er forhold knyttet til frivillig arbeid i småskolen i Rauma. Om dette har relevans for vurdering av hvordan skolebesteforeldre bidrar til å øke den sosiale kapital, må vurderes i forhold til hvem som har svart på undersøkelsen. Den lave svarprosenten er i seg selv et problem, men i forhold til den eksterne validitet er det hvem som har svart som har størst interesse. Frivillig arbeid er for noen en livsstil, og mange av de som har svart utfører allerede mye frivillig arbeid i lokalsamfunnet. Det er heller ikke uventet at de som interesserer seg for en ny type frivillig ordning, er de samme som har vært og er frivillige bidragsytere i lokalsamfunnet. Selv om de som har svart kan være representative for utvalget, er det likevel for få til at vi kan overføre resultatet til å gjelde hele utvalget, eller at vi kan si at dette er noe som gjelder aldersgruppen generelt. Vi må derfor konkludere med at den eksterne validiteten er svekket.

Den interne validiteten kan vurderes ved å sammenligne med svar fra andre undersøkelser. Vi har undersøkelsen til Wollebæk et.al (2000) som omhandler sosial kapital og hvilke forhold som har betydning for å engasjere seg i frivillig arbeid. Det gjelder da dimensjonene *lokal tilknytning, tillit og nettverk*. Resultat fra min undersøkelse viser at disse dimensjonene har klar sammenheng med interessen for frivillig arbeid. Det er også mulig å vurdere min funn om besteforeldres engasjement opp mot det Hagestad og Herlofson har funnet i sin forskning. Respondentenes svar på spørsmål knyttet til vilje og interesse for skolebesteforeldre-ordningen er nært knyttet til erfaringer fra *Lesevønn-prosjektet, Klassmorfar og Skolebesteforeldreprosjektet*. Den interne validiteten ansees derfor som god.

Definisjonsmessige validitet skal stå i et klart forhold til den operasjonelle validiteten.

Den operasjonelle definisjon legger til grunn den teoretiske definisjon og de praktiske hensyn som må ivaretas for å holde seg innenfor den i analysen av det empiriske materialet.

Det har vært utfordringer med å bygge opp en struktur og et innhold i spørreskjemaet som skulle ivareta oppgavens problemstilling. Særlig har forståelsen av sosial kapital vært helt vesentlig for å kunne gjøre denne undersøkelsen. De tre teoretiske bidrag (Bourdieu, Putnam, Coleman) til forståelsen av begrepet har gitt et godt grunnlag for å gå dypere inn i begrepets innhold, virkeområde og formål. Særlig har Coleman bidratt til en forståelse knyttet til oppvekst og lokalsamfunn. Da sosial kapital har klar tilknytning til utvikling av *relasjoner* gir det mening å fokusere spesielt på bygging/utvikling av sosial kapital i et lokalsamfunns-perspektiv. Spørsmålene som stilles i spørreskjemaet har til hensikt å fange opp viktige element i forståelsen av sosial kapital, relatert til generasjonsaspektet og som element i lokal samfunnsplanlegging.

Min problemstilling er å finne ut om eldre (i den tredje alder) i Rauma kommune ønsker å bidra til utvikling av sosial kapital. Respondentenes svar vil si noe om hvilke muligheter de har for å kunne delta i noe nytt. Det er da spørsmål om hvor mye tid de bruker på annet frivillig arbeid og hvor mange barnebarn de har. Det ble vurdert å spørre om tidsbruk på barnebarn, men avsto fra det da det blir for nærgående og kan virke støtende på enkelte. Indikatoren antall barnebarn, kan si noe om hvor mye tid som brukes, da ved hjelp av funn fra Hagestads undersøkelse om besteforeldre i Norge. Det er også viktig å få informasjon om andre forhold som helse og mobilitet. For å kunne fange opp hele bildet og sikre validitet, spørres det om holdninger til det å arbeide frivillig i skolen. Innenfor denne kategorien forsøker jeg å finne ut hva som har betydning for at de eldre vil gjøre en frivillig innsats. Hva motiverer dem? Har tilknytning til lokalsamfunnet noe å si, hva betyr tillit, eller nettverk og kunnskapsoverføring mellom generasjoner?

Respondentenes holdninger og hva som motiverer til frivillig innsats, er viktig å få svar på. Det tenkes da på hvilke holdninger de har til medmennesker. Ønsker de å knytte bånd til de som er like dem selv, eller bli kjent med innflyttere/andre med ekstra behov. Respondentene bes svare på i hvilken grad de er enig i denne påstand: *Frivillig arbeid i skolen fører til økt tilhørighet for innflyttere fra andre deler av landet, eller fra utlandet.* Er de enig i påstanden

vil det være et uttrykk for en overskridende generalisert tillit som bidrar til å bygge broer i lokalsamfunnet.

Utsagn uttrykt i form av påstander med graderinger som *enig*, *delvis enig*, *uenig*, og *vet ikke*, vil få frem en viss meningsvariasjon. Av begrensninger i spørreskjema bør nevnes at det dessverre ikke ble tatt med noen spørsmål om hva barn kunne tilføre de eldre, enten i form av ny kunnskap eller oppgaver de kunne hjelpe eldre med. Slike opplysninger ville vært nyttige både for argumentasjon av nytten av tiltaket, og for lærerne som skal organisere tiltaket i skolehverdagen.

Respondentene ble gitt mulighet til å krysse av for hvilke(n) oppgave de kunne bidra med i skolen. Her var listen ikke uttømmende, og kategorien "Annet" ga mulighet for å skrive ut fra egne ønsker. En ren uteglemmelse var kategorien *praktisk gjøremål på skolen/nærmiljøet*. I tillegg til oppgaver/gjøremål ble det også spurt om forhold rundt organisering av tiltaket. Det gjaldt blant annet informasjon, tidsbruk, forutsigbarhet og om det er faste kontaktpersoner på skolen. Denne delen er også utformet som påstander som de skal si seg enig, eller uenig i.

Spørsmål og påstander om gruppens rammebetingelser, holdninger og organisering, var ment å sikre oppgavens operasjonelle validitet. Svar fra respondentene skulle samlet gi et bredt informasjonsgrunnlag for å kunne vurdere om ordningen ville kunne innføres i Rauma.

Selv om det er spørsmål man i etterkant ser man kunne stilt, mener jeg at den operasjonelle validiteten står i et klart forhold til den teoretiske validiteten.

I etterkant ser man at noe kunne vært gjort annerledes. Noen spørsmål kunne hatt et mer presist innhold, noen svarkategorier kunne vært formulert bedre, antall spørsmål kunne vært redusert.

Det er ikke like lett å være oppmerksom på alle forhold før undersøkelsen settes i gang. Spørsmål som ikke ble stilt, eller hadde for dårlig presisjonsnivå, vil bli bemerket i analysen. Noen tema har mindre interesse enn først antatt og vil bli kritisk vurdert underveis i analysen.

3.8 Etiske betraktninger og metodiske utfordringer

For å kunne foreta en slik undersøkelse har jeg søkt og fått tillatelse fra NSD (Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste). Undersøkelser som dette skal ikke være i strid med Personopplysningsloven. Det har vært et viktig hensyn å formulere både informasjonsskrivet og spørsmålene slik at respondentene ikke skulle føle noen forpliktelse, verken til å svare, eller skrive annet enn det de ønsket å dele med meg.

Jeg har villet finne ut *hvordan* ting henger sammen, og ikke hvordan ting bør være. Med det mener jeg at selv om jeg har hatt et sterkt ønske om å se eldre som en ressurs i skolen, har jeg forsøkt ikke å la det påvirke undersøkelsen. Særlig viktig har det vært ved utforming av problemstilling, spørsmålene til målgruppen og når data fra undersøkelsen skulle analyseres. Mitt motiv for å spørre eldre (i den tredje alder) om de har tid og lyst til å være frivillige skolebesteforeldre, har vært positive erfaringer fra andre steder. I tillegg har jeg et ressursorientert syn på mennesker i samfunnet.

Reportasjen i lokalavisa skulle være mest mulig objektiv og informativ, uten at jeg som person skulle komme i fokus. Det var viktig å få frem at dette var et positivt tiltak for alle parter. Likeså var det også viktig å få frem at spesifikk kunnskap om befolkningen er med på å gi et grunnlag for å vurdere nye former for frivillig arbeid. Jeg har også lagt vekt på å gi informantene trygghet ved å forvise om at opplysninger som kan spores tilbake til enkeltpersoner ikke vil bli benyttet i undersøkelsen.

Det er viktig å være bevisst på forskerpåvirkning gjennom hele prosessen. Et spørreskjema med forhåndsdefinerte spørsmål og faste svarkategorier er en styrt undersøkelse. Det er et forhold som må nevnes i denne sammenheng. Det gjør at respondentene har liten frihet til å svare fritt. Det er min virkelighetsoppfatning av hva og hvilke forhold som er interessante og nyttige, som gir rammer og retning for hva man får svar på. Hver og en har sin forståelsesramme og bakgrunn basert på historisk og sosial kontekst. Spørsmålene kan dermed få ulik tolkning. Respondentene kan legge noe annet i spørsmålene enn det var ment, likeså kan de gi et svar som jeg med min virkelighets-forståelse kan tolke annerledes enn respondentene har ment. I analysen av materialet vil det være viktig å ha med seg.

Bourdieu var opptatt av at de fleste mennesker ikke er i stand til å formidle dagliglivets praksiser, fordi at deres kunnskap om dem ikke er verbalisert eller reflektert. Det meste gjør man bare uten å tenke over det. Det er ofte basert på kunnskap som er internalisert i kroppen og det blir en vane (Wilken 2008:20).

Forskeren vil ha problemer med å tolke den informasjonen man får fordi at han/hun ikke har den praktiske følelse for det liv som informanten lever. Forskeren har en annen forståelsesramme med bakgrunn si sitt sosiale liv. Slik jeg vurderer min rolle som forsker, er dette helt klart noe som kan påvirke. Dersom jeg tilhørte en annen generasjon/oppvekst, ville det kunne påvirket min tolkning av datamaterialet. For å redusere skjevtolkning, har jeg drøftet materialet med andre. Det ville være en svakhet ved undersøkelsen dersom jeg alene foretok analysen og konkluderte. Som forsker må man være klar over slike fallgruber.

Underveis i en masteroppgave er det mange spørsmål å ta stilling til. Etter beste evne har dette vært gjort. Konklusjonen er at arbeid med slike undersøkelser har bratt læringskurve med høy refleksjonsgrad. Prosessen i seg selv har stor verdi for den som står ansvarlig for planlegging og gjennomføring.

Som tidligere nevnt er svarprosenten for lav til å kunne generalisere funn fra undersøkelsen. Det er likevel mange interessante moment som kommer frem. De vil jeg sette søkelys på i oppgavens analysedel.

Kapittel 4 Analyse

4.1 Presentasjon av Rauma kommune

Foto av Åndalsnes, Rauma kommune

I Rauma kommune er det 7448 innbyggere (SSB 01.07.2011). Åndalsnes er kommunesentrum, og Isfjorden på nordsida og Måndalen på sørsida av fjorden er de to største bygdene i kommunen. Konfeksjonsindustrien har stått sterkt her. På nordsida ligger Åfarnes med fergeforbindelse videre til Molde. Mindre bygder på nordsida er Mittet, Rødven og Eidsbygda. Kjører vi fra kommunesentrum Åndalsnes sørover finner vi Innfjorden, videre i retning Vestnes kommune ligger bygdene Vågstranda og Hjelvik. I Romsdalen finner vi bygdene Marstein og Verma.

Rauma er en kommune med stor spredning av innbyggere, fra Mittet i nordlige del av kommunen til Verma østover, eller til Vågstranda sørover, tar det ca 1,5 time å kjøre bil.

Kommunen ligger i den østlige delen av fylket Møre og Romsdal, med grense mot Oppland fylke. For å komme til Rauma må en kjøre RV 64, med fergeforbindelse fra Molde, eller E139 som er veiforbindelsen til Ålesund og Dombås. Topografien kjennetegnes med høye og bratte fjell og dype fjorder. Vinterstid er snøras en risiko på deler av veinettet. Rauma har vært en kommune med mange knyttet til landbruket. De største bedriftene i kommunen er Westnofa og Wonderland, Tollpost Globe, Plasto og Partnerplast. I tillegg har Wenaas-gruppen sitt administrasjonsbygg i Måndalen og lagerbygg for Sport1 på Åndalsnes. Kommunen har sitt administrasjonsbygg på Åndalsnes og helseinstitusjoner på Åndalsnes, Isfjorden, Måndalen og Åfarnes. På Åndalsnes har vi Rauma videregående skole. Vi har en ren ungdomsskole i kommunen lokalisert på Åndalsnes. I Isfjorden, Måndalen og Åfarnes går

elevene fra 1.- 10. Klasse. I tillegg er det to barneskoler med elever fra 1.-7. klasse i Innfjorden og på Vågstranda.

Demografien i kommunen viser en aldrende befolkning. Av Raumas befolkning er 14,8 % under 19 år, 61,7 % er i aldersgruppen 20-66 år, og 12,9 % er over 66 år. Forskjellen mellom de mest og minst sentrale kommunene er at det relativt sett er færre i yrkesaktiv alder og flere eldre i de minst sentrale kommunene. (SSB 2011).

Rauma er en kommune som har arbeidet systematisk med å stabilisere/øke befolkningsgrunnlaget. En mangeårig prosess med kommunen og næringsliv i spissen har resultert i en godt forankret visjon for kommunens innbyggere, tilflyttere og besøkende. Visjonen ble vedtatt 30.05.06 og sier: "Vi skal være verdens beste kommune for naturglade mennesker". Den har fått et fotfeste og er en basis for det meste som skjer av aktiviteter. Det gjelder for alle faser av livsløpet, for arbeidslivet, i skolene og alle institusjonene og for reiselivet. RaumaRock og Norsk Fjellfestival er årlige begivenheter i kommunen. Folketallet har holdt seg stabilt de siste årene.

4.2 Innledning

Analysen skal gi svar på viktige spørsmål om det er mulighet for økt samhandling og utvikling av sosial kapital ved å ha eldre med i skolehverdagen.

En demografisk utvikling med høy andel eldre i befolkningen preger vår kommune. Mange er også preget av "tidsklemma", noe som særlig merkes i barnefamilier. Fra

"Lesevennsprosjektet" i Bodø poengterer skoleledelsen i evalueringen fra 2006 at:

"Mange familier er "på underskudd" m.h.t. familie og trenger det eldre-nettverket som har oppstått gjennom lesevennsprosjektet. Det er også stor forskjell på leseferdighetene til de ungene som blir fulgt tett opp hjemme og de som ikke blir det."

I skolene er voksentettheten en utfordring, og lærere kjenner på at de får for lite tid til hver enkelt elev. Selv om skolene har blitt styrket gjennom St.meld. 30-2003 og Kunnskapsløftet

(L-2006) har ikke det ført til mer menneskelige ressurser. I Bodø (2006) er voksenteiteten som landsgjennomsnittet på 13 barn pr lærer. Lærerteiteten(voksenteiteten) i Rauma i 1.-7.trinn var 11,8 i 2010. (Tilstandsrapport 2010). Det er opp til den enkelte kommune å øke ressursen på dette området. I Bodø stilte de dette spørsmålet:

"Finnes ressursene i lokalsamfunnet likevel, tross for dårlig kommuneøkonomi, dersom vi henvender oss til gruppen "aktive eldre"?"

Bodø kommune, Høgskolen i Bodø og Pensjonistuniversitetet tok tak i utfordringene i 2005 og startet et samarbeid med pensjonister som lesevenner for 2.og 3. årstrinn.

I Sverige oppsummerer Bostrøm (2010: 5) sin forskning på skolebesteforeldre slik:

...."Utvärderingen som finns med i min avhandling gjordes 2001 och visade att morfäderna skapar en lugnare och tryggare studiemiljö i skolan, mer motivation att lära och viss avlastning och mer tid för planering för lärarna. Dessutom sker ett generationsöverskridande lärande och det skapas socialt kapital i skolan genom morfädernas arbete."

I Rauma kommunes økonomiplan (2011-2014) finner vi omtale og målsettinger for grunnskolen i Rauma. Våre kjerneverdier er: "Ekte, Samarbeidsvillig og Oppmerksom". I sin plan for hva skolen legger som innhold i kjerneverdiene finner vi under kjerneverdien "Samarbeidsvillig", s. 40: "Leggje til rette for, stimulere og vidareutvikle nettverksbygging."

Under formålsbeskrivelsen av helse- og sosialfeltet s. 47 står det:

Formålet med de kommunale helse-, sosial og omsorgstjenester er i henhold til lovverk å sikre likeverd og gode levevilkår for hele befolkningen, bidra til sosial og økonomisk trygghet, samt sikre inkludering og aktiv deltagelse i samfunnet.

Med henvisning til det kommunale plandokumentet finner vi klare målsettinger om å jobbe for et inkluderende samfunn. En kommune har ansvar for å ivareta hele livsløpet for sine innbyggere.

Erfaringer med å bruke skolebesteforeldre viser at tiltaket er egnet for å nå disse målsettingene og for å øke den sosiale kapitalen. Det er småskolen i Rauma vi har spesielt i fokus her og innsatsfaktoren er aktive eldre som ønsker å gjøre en frivillig innsats i småskolen.

Sosial kapital kan bare forekomme og bygges i relasjoner i grupper. Denne undersøkelsens fokus er relasjoner mellom elever, relasjoner mellom elever og skolebesteforeldre, relasjoner mellom elever og lærere og relasjoner mellom lærere og skolebesteforeldre.

4.3 Disposisjon av analysen

I første del blir respondentene presentert, fordelt etter alder, kjønn, bosted. Det vil være nyttige bakgrunnsvariabler å ha med seg videre i analysen.

I andre del sier jeg noe om respondentenes praksis og holdninger til frivillig arbeid generelt. Ut fra materialet som er innkommet vil det gå frem i hvor stor grad denne gruppen er frivillige bidragsytere allerede, og hva som motiverer dem til frivillig innsats.

I tredje del vil jeg se på hvilke rammebetingelser som påvirker valg som de eldre står ovenfor. Da er det spesielt med tanke på kapasitet og motivasjon for å være frivillig i småskolen. Motivasjon er et element som kan si mye om målgruppens holdninger og hvordan de ser på sin rolle som frivillige aktører i skolen. Deretter følger en oversikt over muligheter og begrensninger til å være skolebesteforeldre.

Så følger en oversikt over hvilken betydning organisering og utforming av tiltaket har. Med bakgrunn i kartleggingen og ønsker som respondentene kommer med, vil man ha et godt grunnlag for utforming av frivilligpolitikk i småskolen i Rauma kommune.

En sammenfatning av de ulike elementer som har betydning for å kunne besvare oppgavens problemstilling vil fremkomme i konklusjonen. Det vil ofte være flere interessante sider rundt et tema for en masteroppgave som av ulike grunner ikke kan tas inn i oppgaven, men som kan følges opp av andre. Dette nevnes helt til slutt.

4.4 Hvem er de som har svart på undersøkelsen?

Bosted, kjønn og sivilstand sier oss noe om respondentene som har sendt inn svar på undersøkelsen.

Tabell 4.1 *Respondentene fordelt etter bosted, kjønn og sivilstand.*
Prosent

BOSTED	Populasjon 67-72 år Absolutte tall	Respondenter Antall	Respondenter Prosent av de som har svart	Prosent av hele utvalget
Åndalsnes/Verma	149	31	35	21
Sørsida	84	24	27	28
Nordsida	166	34	38,2	20*)
Totalt	399*)	89		22
KJØNN				
Mann	197	36	40,4	19
Kvinne	202	53	59,6	26
Sum	399	89	100	
SIVILSTAND				
Gift/samboer		74	83	
Ugift/singel		8	9	
Enke/enkemann		7	8	
Sum		89	100	

*) Det faktiske antall i populasjonen er 424, men jeg fikk 25 spørreskjema i retur, og opererer derfor med 399 innbyggere som utgangspunkt.

Det er 22 % av respondentene som har sendt inn svar(89/399). Av hele utvalget er det 19 % av alle menn og 26 % av alle kvinner som har svart. Fordeling av menn/kvinner i forhold til mottatte svar er ca 40 % menn og 60 % kvinner. Fordelingen mellom kjønn i alderen 67 – 72 år er ganske lik i Norge. I alt var det 50,01 % menn og 49,99 % kvinner i Norge pr 1. januar 2011.(SSB, 18.10.2011). Flestparten av de som har svart er gift/samboere (83 %). En overrepresentasjon blant kvinner vil kunne prege svarmønstre.

4.4.1 Hvor kommer de som har svart fra?

Rauma kommune har en desentralisert skolestruktur og en spredt bosetting. I spørreundersøkelsen opererer jeg med fire distrikt. Vi har Åndalsnes med kommunesentrum, inkludert Veblungsnes i et distrikt, et annet er Verma og Romsdalen. Det tredje er Sørsida med bygdene Innfjorden, Måndalen, Vågstranda og Hjelvika . Det fjerde distrikt er Nordsida med bygdene Isfjorden, Åfarnes, Eidsbygda, Rødven og Mittet. Da befolkningsgrunnlaget på Verma/Romsdalen er for lavt til å utgjøre et eget distrikt, plasseres de i samme distrikt som de fra Åndalsnes. I analysen opererer jeg derfor med tre distrikt av hensyn til anonymitet.

Svarene som kom inn viser en fordeling med 38 % fra Nordsida av kommunen, deretter Åndalsnes 35 %, så Sørsida 27 %. Oppslutningen sett ut fra fordeling av innbyggere i de tre distrikt gir et annet bilde. Nordsida med flest innbyggere i alderen 67-72 år har lavest svarprosent, 20 %. Deretter kommer Åndalsnes 21 % og så Sørsida 28 %.

Selv om svarprosenten samlet sett i denne undersøkelsen er lav, kan det være informasjon av betydning når problemstillingen skal drøftes. Materialet gir grunn til å tro at de som har sendt inn svar er engasjert i lokalsamfunnet. De som ikke har svart kan ha spesielle grunner, men det kan også være at de mener at temaet er utenfor deres interesse, eller helt uaktuelt. En stor andel av innsendte svar viser positiv interesse for tiltaket skole-besteforeldre som ny form for sivilt engasjement.

4.4.2 Hvilken yrkesbakgrunn har de som har svart?

Av de som har svart er det god spredning på ulike yrker. En relativ stor andel av de som har sendt inn svar har jobbet i skole/barnehage. Den største gruppen blant de som har svart på spørsmål om "hva er ditt nåværende eller tidligere yrke?", kommer 17 % fra skoleverket. Det kan nevnes at på spørsmål om de har jobbet i barnehage/skole tidligere, svarer 35 % av respondentene ja. Det er vel en tredjedel av alle som har svart. En del av disse har nok ikke hatt dette som hovedyrke, men har likevel erfaringer fra skole/barnehage. Da en så stor

andel av respondentene har hatt tilknytning til skole/barnehage, viser det at tilknytningen til tidligere arbeidsliv fortsatt er gjeldende og påvirker interessen for denne undersøkelsen.

4.4.3 Hvor mange har barnebarn, og hvor mange av dem bor i Rauma?

Tabell 4.2 *Fordeling av barnebarn i ulike aldersgrupper i og utenfor Rauma*
Prosent

Antall barnebarn Barnebarns alder	0	1	2	3	4	5	6	7
Barnebarn 0-5 år N=89	55,1	18,0	14,6	6,7	4,5	1,1		
Barnebarn 6-12 år N=89	31,5	27,0	21,3	4,5	3,4	7,9		4,5
Barnebarn 13-16 år N=89	46,1	30,3	13,5	5,6	2,2	1,1	1,1	

68,5 % av de som har svart, har fra 1 til 7 barnebarn i alderen 6-12 år. Tiltaket skolebesteforeldre kan tenkes være spesielt aktuelt for denne aldersgruppen.

Tabell 4.3 *Fordeling av barnebarn bosatt i Rauma.*
Prosent

Antall barnebarn Bosatt i Rauma N=88	0	1	2	3	4	5	6	7	8	11
	44,3	6,8	-	11,4	5,7	8,0	2,3	3,4	3,4	1,1

Tabellen viser at 56 % har barnebarn som bor i Rauma. Det betyr at hver 8. (12,5 %) har alle sine barnebarn boende utenfor kommunen. Det vil være interessant å se om de som ikke har barnebarn i Rauma er motivert til deltakelse.

Det må nevnes at spørsmålet "Hvor mange barnebarn bor i Rauma kommune?" kunne misforstås, da det ikke eksplisitt var sagt noe om aldersgruppe på barnebarna som bodde i Rauma. Det vil si at noen kan ha oppgitt at barnebarn som er over 16 år, er bosatt i kommunen. Det er derfor litt usikkerhet rundt dette tallet.

Kapittel 5. Praksis og holdninger til frivillig arbeid

Kartlegging av mengde og omfang for den aktuelle målgruppen vil si noe om i hvor stor grad de allerede er engasjert i frivillig arbeid. Her vil det komme frem hvor de har sitt engasjement, hvor mye tid de bruker i frivillig arbeid og hva som motiverer til frivillig innsats.

Analysen viser at frivillig arbeid har en stor plass i dagliglivet til denne aldersgruppen.

På spørsmål om de er medlem i en eller flere frivillige organisasjoner, svarer 79 % *ja*.

Hvordan er så disse fordelt på de ulike organisasjoner som finnes i kommunen?

Tabell 4.4 *Deltakelse i frivillige organisasjoner.*
Prosent.

Deltakelse i frivillige Organisasjoner	Bruker mye/noe av fritiden	Bruker sjelden/aldri noe av fritiden	N=
Annen organisasjon	37	63	N=79
RK, NFH, helselag, San.for.	25	75	N=80
Idrettslag	18	82	N=81
Religiøs org	18	82	N=78
Rotary, Old Fellow	16	84	N=80
Grendelag, Velforening	14	86	N=79
Jakt og fiske	13	87	N=79
Politisk org.	7	93	N=79
Avholdslag, mållag	3	97	N=78
Musikk-korps, kor	3	97	N=79
Hobbyklubb	3	97	N=79
Skytterlag	2	98	N=79
Forening for dyrehold	1	99	N=79
Motorklubb		100	N=78

Legger vi sammen kategoriene *bruker mye av fritiden* og *bruker noe av fritiden* får vi denne fordelingen; 25 % er aktive innen Røde Kors, Norsk Folkehjelp, Sanitetsforening og helselag, 18 % i idrettslag, 18 % i religiøse organisasjoner, 16 % i Rotary og lignende, 13 % i jakt og fiske. I samlekategori "Annen organisasjon" svarer hele 37 % at de *bruker mye/ noe av fritiden*. Hvilke organisasjoner som ligger i denne gruppen er vanskelig å vite, men i etterkant ser jeg at listen mangler blant annet bondelag, bygdekvinnelag og pensjonistforeninger.

Tabell 4.5 *Tidsbruk på frivillig arbeid i organisasjoner etter distrikt*
Prosent

Distrikt Antall timer	Åndalsnes	Sørsida	Nordsida	Alle
0	22,2	20	21,4	21,3
1-3	40,7	50	10,7	32
4-6	18,5	10	28,6	20
6-	18,5	20	39,3	26,6
Sum	99,9	100	100	99,9
N=	27	20	28	75

Hver uke brukes mange timer til organisasjonsarbeid. Tabellen viser hvordan dette fordeler seg på de tre distrikt som respondentene kommer fra. På Åndalsnes og på Sørsida ligger hovedtyngden på 1-3 timer i uka. På Nordsida ligger hovedtyngden på 4 timer og mer i uka. Det er viktig å være oppmerksom på at her skal det lite til for å trekke opp eller ned, da antallet respondenter fra de tre distriktene ligger mellom 20-30 personer. Det legges derfor ikke så mye vekt på den distriktsvise fordelingen. Nesten 80 % bruker fra en time og mer på frivillig arbeid i uka. Hovedtyngden av disse (1/3 del av utvalget) bruker 1-3 timer pr. uke. Det er en betydelig samfunnsøkonomisk innsats.

Tabell 4.6 *Andel som utfører frivillig arbeid uten organisasjonstilknytning.*
Prosent

Distrikt Frivillig arbeid	Åndalsnes	Sørsida	Nordsida	Sum
Ja	56.0	56.5	45.2	51.9
Nei	44.0	43.5	54.8	48.1
Sum	100.0	100.0	100.0	100.0
N=	25	23	31	79

Jeg valgte å skille mellom frivillig arbeid i organisasjoner og utenfor. Av respondentene som har sendt inn svar (79/89) er det nesten 52 % som utfører frivillig arbeid uten å være bundet til medlemskap i en organisasjon. Tabell 4.6 viser at det er flere på Åndalsnes og på Sørsida, enn på Nordsida, som gjør en frivillig innsats uten organisasjonstilknytning.

Tabell 4.5 og 4.6 viser at i aldersgruppen 67-72 år i Rauma er det mange personer som legger ned en betydelig innsats ukentlig i frivillig arbeid, både som medlem i en frivillig organisasjon

og uten å være tilknyttet noen organisasjon. Frivillig arbeid kan defineres vidt, og vi kan derfor ikke vite hva respondentene legger i begrepet.

5.1 Sammenhenger mellom frivillighet og livskvalitet

På spørsmål om hva som motiverer til frivillig innsats får vi mange forskjellige svar. Betydningen av frivillighet for livskvalitet kan ses på individnivå og på samfunnsnivå. Vi finner en klar sammenheng mellom disse to nivå:

Det foreligger en omfattende litteratur både nasjonalt og i Norden om frivillig sektors betydning for tillitsstrukturene i et samfunn. Man må altså ta høyde for at frivillig sektor også skaper en bestemt type samfunn, det vil si et tillitsfullt samfunn, som har gunstig virkning på enkeltindividers lykkefølelse. (Loga, 2010:53)

I rapporten til J. Loga (2010:45-46) siteres Layard (2005): "Trygghet og tillit er to av de mest grunnleggende ingrediensene for menneskers lykke". I samme rapporten spør Loga: "Kan man bli lykkelig av frivillig deltakelse?" Loga (2010:49-50) siterer videre, her fra forskningen til Hellevik (2008): "Ifølge forskning er nemlig frivillig arbeid forbundet med livskvalitet og bedret helse først og fremst for eldre personer".

Svar fra respondentene i min undersøkelse støtter opp om sammenhengen mellom frivillig arbeid og helse/livskvalitet: En respondent skriver: "trivsel, gjøre nytte for seg", en annen "har alltid opplevd det berikende å delta i ulike oppgaver for fellesskapet", en tredje "sosialt og morsomt".

En annen side ved motivasjon til frivillig arbeid, er forholdet mellom altruisme og egeninteresse. Loga (2010:65) spør:

Med individualismen forsterkes verdier knyttet til selvrealisering og det å uttrykke sin identitet. Livskvalitet og lykke vil tilsvarende bli knyttet til slike identitetsaspekt. Dersom man finner en årsakssammenheng mellom deltakelse i frivillig arbeid og livskvalitet, skal man da knytte den til altruisme eller til egeninteressen og selvrealiseringsaspektet ved det frivillige arbeidet?

Slik jeg har forstått Bourdieu og Putnam/Coleman tilnærming til sosial kapital, velger jeg å plassere altruisme til Putnam og Coleman. I Putnams tilnærming er sosial kapital noe som tjener fellesskapet. Egeninteresse og selvrealiseringsaspektet knyttes til Bourdieu og hans oppfatning av sosialt liv og enkeltindividenes egne prosjekt. Coleman representerer noe midt mellom, da han er mest opptatt av hvilke betydning normer/sanksjoner har for den enkeltes oppvekst og livsvilkår.

Loga (2010:66) sier at forskning argumenterer for at det å handle på vegne av samfunnet (altruisme) er en aktivitet for eldre som er en virkningsfull buffer mot dårlig helse. Men ifølge Loga er det ikke bare altruisme som har betydning for livskvalitet, men også selvrealisering og egeninteresse.

Eksempel på altruisme som motivasjonsfaktor finner man i min undersøkelse. I svarmaterialet trekkes "nærmiljøet" frem som motivasjonsfaktor: *"viktig med samhold i bygda", "Det sosiale og styrking av lokalsamfunnet" og "Behov i bygda for at man tar tak, både blant barn og eldre"*.

Noen nevner forhold som har betydning for selvrealisering og egeninteresse. De motiveres av hva dette kan gi dem: *"utviklende og sosialt", "behov for å treffe andre mennesker", "trang til aktivitet" og "at noen har bruk for meg, noe å engasjere meg i, aktivere meg"*.

I denne gruppen er det også de som har en overbevisning i sin religion eller kjenner et ansvar for sine medmennesker *"kristen overbevisning", "hjelp andre", "gleden av å glede andre", "formidling av det eg har fått"*.

De svar som respondentene har gitt, viser at noen motiveres av å gi til fellesskapet, andre sier de får mye igjen selv for å være med i frivillig arbeid. Ut fra materialet i min undersøkelse er det ikke mulig å finne noe som sier at det ene utelukker det andre.

Uavhengig av hva som motiverer gir det sosial kapital i utbytte for den som går inn en slik relasjon. Det som er ønskelig ut fra et generasjonsoverskridende perspektiv er at det skal være utbytte både for barn og eldre. Forutsatt at relasjonen mellom skolebesteforeldre og barn gir økt tillit og utvidet nettverk, økes den sosiale kapital.

Wollebæk og Seggaard (2011:29) mener at begrepet får en helt annen relevans når man ikke begrenser diskusjon av sosial kapital til individet. I boken til Wollebæk og Seggaard

presenteres Putnams og Colemans forståelse av sosial kapital som en kollektiv egenskap og en sosial ressurs som kommer hele samfunnet til gode. Dersom de eldre bidrar til å bygge broer mellom barn som er stedbundne og innflyttere og den eldre generasjon, kan resultatet bli slik som Wollebæk og Seggaard viser til i sin forskning.

5.2 Sosial kapital – lokal tilknytning, nettverk og tillit

Vi skal se litt nærmere på betydningen av noen faktorer som kan knyttes til sosial kapital.

Sosial kapital kan beskrives gjennom tre dimensjoner; lokal tilknytning, nettverk og tillit.

Lokal tilknytning, i tillegg til nettverk og tillit, er helt nødvendig for at et demokrati skal fungere (Wollebæk og Selle 2005)

Først skal vi se på dimensjonen lokal tilknytning

Tabell 5.1 Lokalsamfunnets betydning for respondentene. Prosent

Lokalsamfunnets betydning N=89	Svært viktig	Noe viktig	Uviktig	Vet ikke	Sum
	61,8	32,6	1,1	4,5	100

Hele 62 % svarer at lokalsamfunnet er *svært viktig* og 32 % svarer at det er *noe viktig*. Det viser at en stor andel av respondentene er sterkt tilknyttet lokalsamfunnet. Det er naturlig å se dette i sammenheng med hvor stor andel av respondentene som er tilknyttet frivillig arbeid.

Tabell 5.2 Medlemskap i frivillige organisasjoner fordelt etter fødselsår. Prosent

Fødselsår Medlemskap N=89	1939	1940	1941	1942	1943	1944	Totalt
Ja	88	88	70	62	88	91	79
Nei	12	12	30	38	12	9	21
Sum	100	100	100	100	100	100	100

Det sivile engasjementet kommer tydelig frem ved at 79 % svarer at de er med i en frivillig organisasjon. Fordelingen etter alder viser at medlemskap varierer fra 70 % til 91 %. Svarmønsteret viser ingen sammenheng mellom alder og medlemskap. Størst andel blant de eldste og de yngste.

Mange av respondentene oppgir også at de utøver frivillig arbeid uten å være tilknyttet en organisasjon. Fordelingen etter alder viser enda større variasjon. De som er født i 1939 er minst engasjert og de yngste, født i 1944 er mest engasjert. Fordelingen minker med økende alder, med avvik for de som er født i 1942.

Tabell 5.3 *Frivillig arbeid uten medlemskap i en organisasjon. Prosent*

Fødselsår Frivillig arbeid N=79	1939	1940	1941	1942	1943	1944	Totalt
Ja	13	38	65	42	67	80,0	52
Nei	87	62	35	58	33	20,0	48
Sum	100	100	100	100	100	100	100

Den andre dimensjonen; nettverk kan vi belyse ved å se på hva de eldre oppgir som treffsted i lokalsamfunnet.

Tabell 5.4 *Respondentenes lokale treffsteder. Prosent.
(Her kunne de sette flere kryss)*

Treffsted i lokalsamfunnet N=88	Andel	Merknad
På butikken	64	
Får, eller går på besøk	58	
Aktiviteter/ arrangement	50	
Organisasjonsarbeid	46	
Frivillig arbeid (uten organisasjonstilknytning)	34	
Andre steder	31	Ute i naturen, på fjellet
På kafé	26	
På dagsenter	5	

Som vi kan se av tabellen er butikken en viktig sosial møteplass for 64 % av de spurte. 58 % opplyser at de treffer andre ved å få, eller går på besøk. Deltakelse på ulike aktiviteter og arrangement kommer som nummer tre, med 50 %.

En stor andel av respondentene treffer andre i sitt lokalsamfunn gjennom frivillig organisasjonsarbeid (46 %) og frivillig arbeid uten organisasjonstilknytning (34 %). Det viser at arenaer som er knyttet til frivillig arbeid, representerer viktige møteplasser hvor mange har et nettverk.

Med deltakelse på ulike lokale arrangement tenkes det blant annet på slik som "bygdas dag", konserter og basarer. Tabellen viser hva respondentene svarer på spørsmål om hvor ofte de deltar på slike arrangement.

Tabell 5.5 *Deltakelse på lokale arrangement fordelt etter kjønn. Prosent*

Deltakelse på lokale arrangement N=89	Mann	Kvinne	Alle
Ofte/av og til	75	90,6	84,3
Sjelden/aldri	25	9,4	15,7
Sum	100	100	100
N=	36	53	

Det er stor oppslutning om lokale arrangement. Ser vi på hele utvalget svarer 84 % at de deltar ofte /av og til. Ser vi bare på kvinnene får vi enda høyere oppslutning, hele 90 % svarer at de deltar ofte/av og til, mot 75 % av alle menn.

En annen arena for å møte sine sambygdinger er på dugnad. Tabell K viser hva respondentene svarer på spørsmål om deltakelse på dugnad.

Tabell 5.6 *Deltakelse på dugnad fordelt etter kjønn. Prosent*

Deltakelse på dugnad N=89	Mann	Kvinne	Alle
Ofte/av og til	58,3	54,7	56,2
Sjelden/aldri	41,7	45,3	43,8
Sum	100	100	100
N=	36	53	89

56 % sier at de deltar på dugnad, forskjellen mellom menn og kvinner er ubetydelig. Jeg antar at for denne aldersgruppen vil ambisjonene om å delta på dugnad reduseres etter hvert som barna har vokst opp og greier seg selv. I tillegg vil også fysikk og helse begrense denne aktiviteten.

Tabell 5.7 *Ønsker å utvide sitt nettverk, fordelt etter bosted.*
Absolutte tall.

Ønsker å utvide sitt nettverk Bosted	Ja	Nei	Vet ikke	N=
Åndalsnes/Verma	9	5	14	28
Sørsida	5	10	7	22
Nordsida	7	13	14	34
Sum	21	28	35	84

På spørsmål om de ønsker å utvide sitt nettverk er det bare 25 % som svarer *ja*. En betydelig andel, 33 %, svarer klart nei. Det er også en stor gruppe på 46 % som svarer *vet ikke*, noe som tyder på at de blir usikre på om de vil. For noen kan begrepet "nettverk" være et fremmed begrep som de ikke bruker selv, og dermed ikke har noen assosiasjoner til. Andre kan synes at spørsmålet er for nærgående, og at de av den grunn velger å svare *vet ikke*, eller *nei*.

Tillit er den tredje dimensjon som har betydning for å forstå sosial kapital. Når hensikten er å studere hva som fører til kollektiv handling, er det særlig samspillet mellom tillit og nettverk som fremmer forutsetningene for kollektiv handling (Wollebæk og Seegard 2011). En forutsetning for aktiv deltakelse i frivillig arbeid er tillit til andre mennesker, institusjoner og til demokratiet.

I undersøkelsen blir respondentene spurt om hva som motiverer til frivillig innsats. Her er det mange av respondentene som viser at de har tillit til andre mennesker og til det som skjer i nærmiljøet. Vi finner svar som: "*Sosialt og til nytte for nærmiljøet*", "*styrker samholdet lokalt*", "*gleden av å glede andre*" og "*interesse, givende, gjøre en jobb for andre som trenger det*".

Det som er interessant er respondentenes holdninger til å inkludere alle slik at vi får et inkluderende samfunn som tar godt imot fremmede (innflytter). Hvinden og Gissing (2005) spør om sosial kapital av båndtypen er mer vanlig enn sosial kapital av brutypen i Norge.

Vår evne og vilje til å inkludere alle grupper i samfunnet avhenger av at vi styrker den sosiale kapitalen av brutypen. Spørsmålet som stilles av Hvinden og Gissingen (2005:28) er derfor svært sentralt:

Siden sosial kapital av brutypen ikke bare har et potensial for å fremme integrering, men også folks helse, livskvalitet og velvære, skoleprestasjoner og arbeidsmarkedstilpasning, redusere kriminalitet mv, hvordan kan en stimulere til mer av denne typen sosial kapital?

Holdninger til andre mennesker og viljen til å inkludere andre i et fellesskap, er en vesentlig faktor for å fremme positiv utvikling av sosial kapital. Dette kommer vi tilbake til i avsnitt der analysen knyttes direkte til det å være skolebesteforeldre.

Kapittel 6. Kapasitet og holdninger til å være frivillig i skolen

Vi har sett at de som er i målgruppen for undersøkelsen allerede utgjør en stor ressurs i frivillig arbeid i kommunen. Er det da ledige ressurser i denne aldersgruppen og hvilke ressurser dreier det seg om?

For å få svar på det ser vi på respondentens holdninger til spørsmål om å gjøre frivillig arbeid i skolen og hvilke fysiske rammebetingelser som påvirker beslutningen. Svarene fra spørreskjemaet gir kunnskap om respondentenes:

Holdninger til:

- eget lokalsamfunn (identitet, egen skolekrets)
- sosial kapital "bruer/bånd"
- generasjonsoverskridende læring (kunnskapsdeling)

Fysiske rammebetingelser:

- barnebarnas betydning
- egne ressurser
- organisering/utforming – fleksibilitet og forutsigbarhet

- egen helse/andres helse
- andre forpliktelser, selvstendig næringsdrivende
- mobilitet

6.1 Målgruppens holdninger til frivillig innsats i skolen

Begrepet holdninger i denne sammenheng knyttes opp til de samme dimensjonene som ble presentert i forbindelse med respondentenes generelle holdning til frivillig arbeid.

I tillegg til dimensjonene lokal tilknytning, tillit og nettverk, ønsker jeg også å ta inn dimensjonen generasjonsoverskridende læring (Bostrøm 2010).

Forskning på generasjonsoverskridende læring finnes i Bostrøm (2010). Empiriske data kan en finne fra de to store norske skoleprosjektene, Lesevenn og pilotprosjektet

Skolebesteforeldre. I rapportene fra disse prosjektene går det frem at verdier som tillit, nettverk, kunnskapsoverføring og gjensidighet mellom generasjoner er et positivt resultat av disse frivillige tiltakene.

I 1998 foretok Wollebæk, Selle og Lorentzen en undersøkelse om frivillig innsats blant nordmenn i alderen 16-85 år. I denne undersøkelsen sees sosial kapital opp mot faktorene lokal tilknytning, tillit og nettverk.

Har vi funn fra min undersøkelse som kan knytte sosial kapital opp mot disse dimensjonene?

6.1.1 Lokal tilknytning

Først ser vi hva respondentene mener om at frivillig arbeid i skolen har betydning for lokalsamfunnet.

Tabell 6.1 *Frivillig arbeid i skolen og dets betydning for lokalsamfunnet. Prosent.*

Frivillig arbeid har betydning for lokalsamfunnet N=77	Stor Betydning	Noe betydning	Ingen Betydning	Sum
	44,2	54,5	1,3	100

Blant respondentene som har svart på spørsmålet ”*tror du at frivillig arbeid i skolen har betydning for ditt lokalsamfunn?*”, er det nesten full oppslutning om at det har betydning. Det kan tas som en bekreftelse på at disse personene ser sammenhengen mellom frivillig arbeid i skolen og en positiv konsekvens for lokalsamfunnet. Det kan oppfattes som en tolkning av sosial kapital i retning av Putnam og Colemans perspektiv, et kollektivt gode og en sammenheng mellom hva omgivelsene tilbyr og befolkningens oppvekstvilkår.

6.1.2 Tillit

Ser vi så på respondentenes forståelse av tillit, finner vi at de tror at tillit mellom barn og eldre generelt vil øke gjennom frivillig arbeid i skolen. I tabell 6.2 ser vi at 80 % er helt *enig* og 20 % er *delvis enig*. Det betyr at de ser økt tillit som en positiv konsekvens av en skolebesteforeldreordning.

Har i mitt arbeid som sykepleier sett at mange barn ikke vet hvordan de skal oppføre seg blant eldre. Det er viktig å skape tillit mellom generasjoner, og dette er helt sikkert en god måte å bygge bro mellom de helt unge og de eldre. Mange barn har liten eller ingen omgang med eldre i sitt dagligliv.

Tabell 6.2 Respondentenes vurdering av påstander om frivillig arbeid i skolen. Prosent

Påstander	Enig	Delvis enig	Sum	N=
Frivillig arbeid i skolen øker tillit mellom barn og eldre	80	20	100	82
Frivillig arbeid i skolen binder sammen bygdefolk	61	39	100	82
Frivillig arbeid i skolen fører til at eldre lærer mer om barn (1,2 % uenig)	71	28	98	83
Frivillig arbeid i skolen styrker tilhørigheten til de som flytter til Rauma fra andre deler av landet og fra utlandet (1,3 % uenig)	72	27	98,7	79

Ut fra de svar som er gitt under påstanden *"Frivillig arbeid i skolen styrker tilhørigheten til de som flytter til Rauma fra andre deler av landet og fra utlandet"*, svarer 72 % at de er enig, 27 % delvis enig, kun 1,3 % er uenig. Det viser at de har tro på at eldre i skolen kan bidra til å inkludere fremmede som flytter til kommunen. Denne formen for tillit faller inn under det som kalles generalisert overskridende tillit, og kan gi grunnlag for utvikling av sosial kapital av "brutypen" (bridging).

Dersom svaret på påstanden *"Frivillig arbeid i skolen binder sammen bygdefolk"* indirekte betyr at fremmede holdes utenfor, vil det være sosial kapital av "båndtypen" (bonding) og partikulær sammenbindende tillit. Det er færre som sier seg enig i dette spørsmålet. Det kan være at noen av respondentene oppfattet denne påstanden som ekskluderende. Andre kan ha oppfattet det slik som det står, uten å tenke over at det skulle være ekskluderende for noen. Her kan det være litt usikkert hva respondentene har lagt til grunn for sine meningsvalg.

Tabell 6.3 Sammenfall mellom "bridging" og "bonding". Prosent

Styrker tilhørighet til innflyttere Frivillig arbeid binder sammen bygdefolk	Enig	Delvis enig	Sum	N=
	Enig	83	17	100
Delvis enig	60	40	100	30
Sum	74	26	100	77

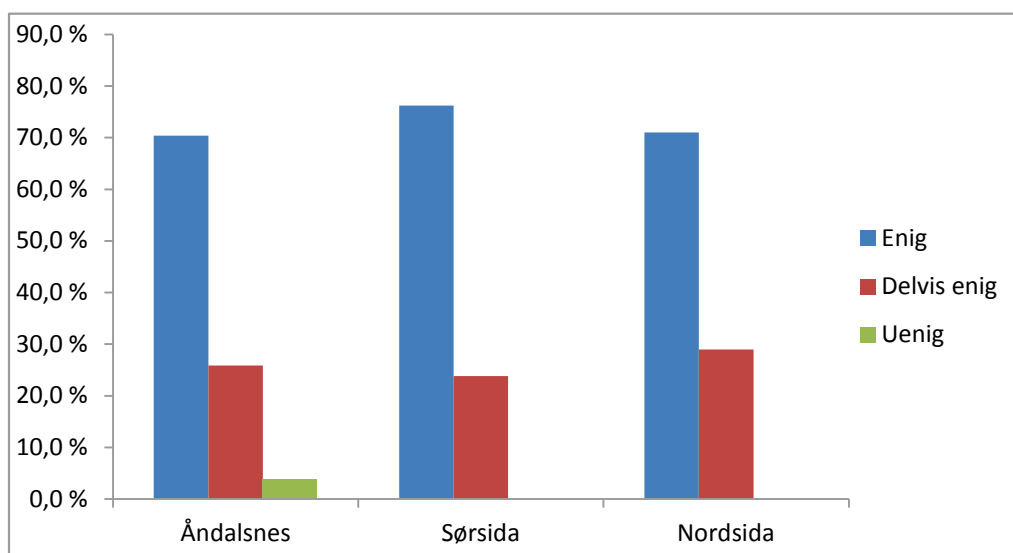
Tabellen over viser at 83 % av de som er enig i at frivillig arbeid i skolen binder sammen bygdefolk, sier seg også enig i at frivillig arbeid i skolen styrker tilhørigheten til innflyttere. Dette resultatet tolker jeg som at respondentene viser positive holdninger til sambygdinger uavhengig av om de er "bygdefolk" eller "innflyttere".

Det kan være interessant å se om det er noen forskjeller mellom kjønn og mellom geografiske distrikt i kommunen når det gjelder respondentenes holdning til innflyttere. Disse holdningene sees også opp mot dimensjonen tillit til andre mennesker.

Vi ser først på et diagram som viser fordeling av kvinner og menn, når det gjelder påstanden ”Frivillig arbeid i skolen styrker tilhørigheten til de som flytter hit fra andre deler av landet eller fra utlandet”. Kvinner er noe mer positiv (78 %), enn menn (62 %).

Figur 6.1 *Frivillig arbeid i skolen styrker tilhørighet til innflyttere, fordelt etter distrikt.*

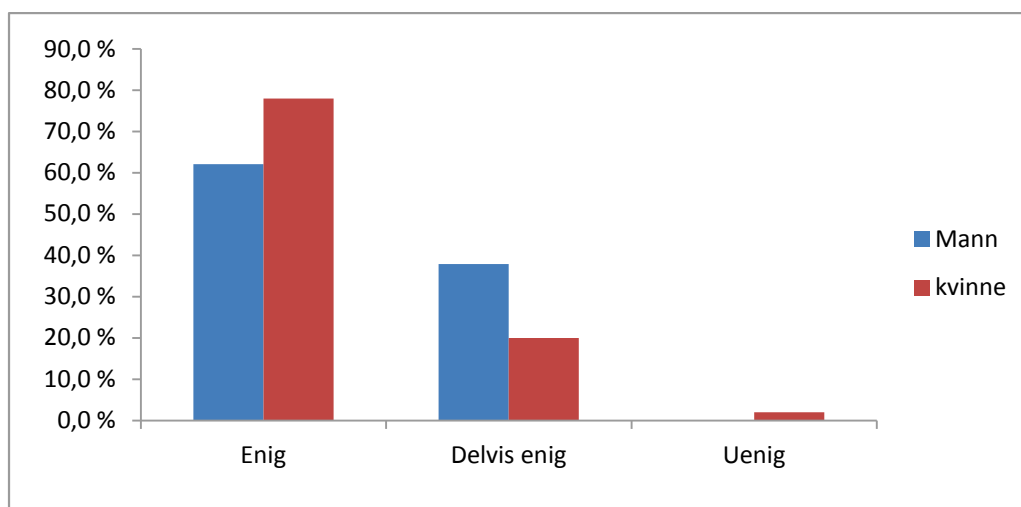
N=79. Prosent

Fordelingen

på de tre distriktene viser at det er stort sett samme fordeling. Ca 70% av de som har svart er *enig* i påstanden. Dette viser at respondentenes holdninger til å styrke tilhørigheten til innflyttere er uavhengig av hvilket distrikt i kommunen de kommer fra.

Figur 6.2, *Frivillig arbeid i skolen styrker tilhørighet, fordelt etter kjønn.* N=79. Prosent

Dette viser at de som har svart, er positiv i holdning til å inkludere tilflyttere. Viljen til å etablere relasjoner til innflytterbarn i skolen kan være tilstede. En generell positiv holdning er ikke det samme som handling, men i holdning er dette uttrykk for sosial kapital av brutypen. Kvinner er i større grad *enig*, men slår man sammen *enig* og *delvis enig*, kommer kvinner og menn forholdsvis likt ut.

Lokal tilknytning og tillit er to dimensjoner som kan beskrive den sosiale kapital. Nettverk er også en viktig dimensjon for sosial kapital.

6.1.3 Nettverk

Er det sammenheng mellom de som ønsker å utvide sitt nettverk og de som ønsker å være skolebesteforeldre?

I undersøkelsen er det spørsmål om respondentene ønsker å utvide sitt nettverk. Det var ikke alle som svarte på dette spørsmål, og en høy andel (42 %) svarte at de *vet ikke*, tabell 5.7. Men blant de som svarte *ja* på dette spørsmål ønsket halvparten å være skolebesteforeldre.

Tabell 6.4 *Lyst til å være skolebesteforeldre mot ønske om å utvide nettverk* Prosent

Ønske om utvidet nettverk Lyst til å være Skolebesteforeldre				Sum	N=
	Ja	Nei	Vet ikke/tja		
Ja	50	9	41	100	34
Nei	8	46	46	100	37
Vet ikke	0	63	38	100	8
Sum	25	32	53	100	79

I undersøkelsen til Wollebæk mfl (2000:132) sier de at "Frivillig arbeid er med andre ord motivert ut fra et ønske om å hjelpe andre så vel som å hjelpe seg selv."

Dersom respondentene ser tiltaket skolebesteforeldre som noe som tjener dem selv, vil det ha en positiv virkning i form av økt helse og livskvalitet, jfr. erfaringene fra skolebesteforeldreprosjektet. Selv om motivasjonen er motivert av egeninteresse, utelukker

ikke det at de også har positive holdninger til fellesskapet og den kollektive nytten av slike møteplasser.

Sosial kapital er det som gir tilgang til nettverk, til familie, venner og grupperinger i organisasjonssammenheng (ibid). Det er også ofte slik at selv om man har høy kulturell kapital, vil nettverk ofte ha betydning når man skal skaffe seg en jobb, jfr. Bourdieu. For en pensjonist har nettverk betydning når han/hun tar stilling til om de ønsker å gjøre en frivillig innsats i lokalsamfunnet, jfr tabell 6.4. Dette antas å ha med et grunnleggende behov for sosial omgang med medmennesker å gjøre. Samtidig gir det tilhørighet til en gruppe som har et fellesskap og arbeider mot et felles mål. Man finner noen likhetstrekk med dugnad i nettverks-dimensjonen. I tillegg til de tre dimensjonene lokal tilknytning, tillit og nettverk som knyttes direkte til sosial kapital, ser jeg det også som relevant å ta med generasjonsaspektet i denne framstillingen.

6.1.4 Generasjonsoverskridende læring

Behovet for at generasjoner møtes er viktig av flere årsaker. Tillit mellom mennesker er grunnleggende viktig for et samfunn. Tillit mellom de unge og de eldre skjer for mange naturlig gjennom besteforeldrekontakten. Men noen barn har sjelden eller lite kontakt med besteforeldre. Som vi så i tabell 4.3 er det også en stor andel av de eldre som ikke har barnebarn boende i kommunen. Satsingen på tiltak som legger til rette for at barn og eldre kan være sammen, bidrar til utvikling og styrking av den sosial kapitalen i lokalsamfunn.

På spørsmål om hvor godt de eldre kjenner de som bor i sitt lokalsamfunn svarer de slik:

Tabell 6.5 *Kjennskap til de som bor i sitt lokalsamfunn fordelt etter bosted*
Prosent

Bosted/distrikt Kjenner de som bor i lokalsamfunnet	Åndalsnes	Sørsida	Nordsida	Sum	N=88
Svært godt	32	42	33	35	
Noe godt	55	58	55	56	
Ikke godt	10	0	12	8	
Vet ikke	3	0	0	1	
Sum	100	100	100	100	

Av tabellen går det frem at de som bor på Sørsida kjenner best de som bor i lokalsamfunnet. Der svarer 42 % at de kjenner *svært godt* sine "sambygdinge", og 58 % svar at de kjenner dem *noe godt*. Nordsida og Åndalsnes kommer ganske likt ut. Her er det henholdsvis 12 % og 10 % som svarer at de kjenner *ikke godt* de som bor i lokalsamfunnet. Hva respondentene legger i svaret er subjektivt, men det kan ut fra dette resultatet tyde på at det er på Sørsida de kjenner hverandre best. Det er ofte slik at i små samfunn er forholdene mer oversiktlig enn i større samfunn. Det har vært en trend de siste 10-20 årene at eneboliger på bygdene byttes ut med leiligheter i sentrum av kommunen. Det kan være noe av forklaringen på at de som bor på Åndalsnes, ikke kjenner de som bor i nærmiljøet like godt som de på Sørsida kjenner folk rundt seg. I spørreskjema ble respondentene stilt spørsmålet: "om de følte seg som *Raumaværing*, eller som *innflytter*". 11 % svarte at de følte seg som innflyttere. Av disse var det kun 10 % som svarte at de kjente svært godt de som bor i lokalsamfunnet, mot 40 % av de som svarte at de følte seg som *Raumaværing*.

Om de eldre kjenner noen, er det ikke gitt at de kjenner barn og unge i lokalsamfunnet. Det kan være interessant å se hva de eldre svarer på spørsmål om hvilken kontakt de har til barn og unge i sitt lokalsamfunn.

Tabell 6.6 *Kontakt med barn/ungdom i lokalsamfunnet*
Prosent

Kontakt med barn/ungdom i Lokalsamfunnet	Ofte	Av og til	Sjelden	Aldri	Sum	N=
	27	46	24	3	100	89

Denne tabellen viser at andelen som *sjelden*, eller *aldri* har kontakt med barn og unge i lokalsamfunnet utgjør 27 %. Det er altså en relativt stor andel av de som har svart som ikke har noen kontakt med de unge i lokalsamfunnet. Kontakt kan være sporadisk og sier lite om relasjon. Svarene kan tyde på at det kan være mangel på relasjoner. Hagestad (2010) har påpekt en økende avstand mellom eldre og barn i dagens samfunn. Dersom dette funnet er representativt for populasjonen viser det at det er behov for å tilrettelegge for slike felles arenaer.

I undersøkelsen ble det fremsatt noen påstander som respondentene skulle si seg enig/uenig i. Det kan være interessant å se hva de eldre tenker man kan oppnå gjennom frivillig arbeid i skolen.

Tabell 6.7 *Frivillig arbeid i skolen. Prosent.*

Påstander om frivillig arbeid i skolen	Enig	Delvis enig	Uenig	Sum	N=
Frivillig arbeid i skolen fører til kunnskapsoverføring fra de eldre til barna	79	21	-	100	86
Mine erfaringer og kunnskap kan brukes i skolen	43	51	6	100	51

Denne tabellen viser at respondentene generelt har sterk tro på at kunnskapsoverføring fra de eldre til barna vil finne sted. Det er ingen som er *uenig*, 21 % er *delvis enig*. Nesten alle (86/89) har svart på dette spørsmålet og 79 % er helt enig. Neste spørsmål som går direkte på hver enkelt, viser et litt annet bilde. Her har færre svart (51/89) og mindre enn halvparten sier seg *enig* i at de har erfaringer/kunnskap som kan benyttes i skolen. Derimot sier over halvparten seg *delvis enig* i påstanden. En liten andel er uenig (6 %) i at deres erfaringer og kunnskap kan brukes i skolen. Jeg velger å tolke det dit hen at noen blir usikre når de skal svare for seg selv og velger derfor ikke å svare, eller svarer noe beskjedent. Årsaken til lavere svarprosent her antas å ha med manglende informasjon å gjøre. Respondentene kjenner lite til hva som forventes av dem i rollen som skolebesteforeldre.

Tabell 6.8 *Mine erfaringer og kunnskap mot distrikt. Prosent*

Mine erfaringer og kunnskap kan brukes i skolen	Åndalsnes	Sørsida	Nordsida	Sum
Enig	32	46	56	43
delvis enig	59	45	44	51
uenig	9	9	0	6
Sum	100	100	100	100
N=	22	11	18	51

Er det noen forskjell på om de bor på Åndalsnes, på Sørsida eller på Nordsida i kommunen? Av tabellen fremgår det at det er respondenter fra Nordsida som har mest tro på at de har ressurser som kan komme til nytte i skolen. Deretter følger Sørsida og så Åndalsnes. Det kan forklares med at skolen på Nordsida har hatt en ordning med eldre i skolen. Åfarnes skole har hatt en ordning i noen år med å bruke eldre som ekstra ressurser i skoletimer og i praktiske oppgaver i nærmiljøet til skolen. Respondentene fra denne delen av kommunen kjenner nok bedre til hva denne ordningen går ut på, og erfaring kan styrke troen på egenverdi.

Tabell 6.9 *Eldre lærer mer om barn. Prosent*

Påstander om frivillig arbeid i skolen	Enig	Delvis Enig	Uenig	Sum	N=
Frivillig arbeid i skolen fører til at eldre lærer mer om barn	71	28	1	100	83

Tabell 6.9 viser hva respondentene svarer på påstanden "frivillig arbeid i skolen fører til at eldre lærer mer om barn". Her svarer 71 % seg *enig* og 28 % *delvis enig*.

Generasjonsoverskridende læring gjelder begge veier. Respondentene viser av sine svar at de tror at de kan få ny kunnskap om barn ved å være frivillig i skolen. Min undersøkelse viser at respondentene er positive til at det kan skje i Rauma.

I Bostrøm (2010:40) viser hun til sin forskning på generasjonsoverskridende læring:

....erfaringer med slike prosjekt kunne redusere fordommer mellom generasjonene. De unge og de eldre kommer nærmere hverandre og møtene ga trygghet for de unge. De eldre fikk i sin tur ny kunnskap, sosiale nettverk, energi og dermed høyere livskvalitet.

I denne delen av analysen har det vært respondentenes holdninger til skolebesteforeldreordningen som har vært belyst. Dimensjoner som lokal tilknytning, tillit, nettverk og kunnskap/erfaringsdeling mellom generasjoner er sentralt i forståelsen av hva som kan knyttes til begrepet sosial kapital.

Ut fra det foreliggende materialet kan man se muligheter for å bygge og utvikle sosial kapital gjennom frivillig arbeid i skolen. Positive holdninger er ikke nok i seg selv. Vi må også se om respondentene i praksis har mulighet til å stille opp som skolebesteforeldre.

6.2 Målgruppens kapasitet til å være frivillig i skolen

Først ser vi på hvilken betydning egne barnebarn har for de eldres motivasjon om å være skolebesteforeldre. Deretter presenteres en oversikt over hvilke ressurser de eldre har å tilby, og til slutt noen meninger om hva som har betydning for utforming og organisering av ordningen.

6.2.1 Barnebarnas betydning

Det kan være interessant å vite hvor mange av respondentene i min undersøkelse som har barnebarn. Om de har, eller ikke har barnebarn og hvor mange de eventuelt har, kan påvirke motivasjon, muligheter og begrensninger som besteforeldre har til annet frivillig arbeid utenfor familien. Dersom de har barnebarn kan det i seg selv være en motivasjonsfaktor til å se hvordan barna har det på skolen. Men det kan også tenkes å virke motsatt dersom de bruker mye tid på egne barnebarn og føler at det blir lite tid og overskudd til annet frivillig arbeid.

Det er 62 % som har fra 1-5 barnebarn og 22 % som har fra 6-13 barnebarn i alderen 0-16 år. Kun 15 % av de spurte har ingen barnebarn i denne aldersgruppen.

På spørsmål om hvor mange barnebarn som bor i Rauma, har 56 % fra 1-11 barnebarn boende i kommunen. Hagestad (2006) viser til at de fleste norske barn har besteforeldre tilgjengelige, nesten halvparten bor innen en mils avstand, men en av fem har besteforeldre 30 mil eller mer unna. I min undersøkelse svarer 44 % svarer at det ikke har noen barnebarn som bor i Rauma.

Hagestad (2009) viser i "besteforeldrestudien" at 90 % av respondenter med barn i alderen 0-10 år har en eller begge foreldre i live. Tilgang til vitale og aktive besteforeldre som er i "den tredje alder", med et begrenset antall barnebarn og barnebarnsett, tilfører nye ressurser til barnefamiliene.

Jeg minner om at "den tredje alder" er den perioden i livet da en har gått ut av yrkeslivet, er pensjonist og de fleste har helsen i behold og greier seg selv uten å motta hjelp fra det offentlige.

Hvor engasjert er besteforeldre i barnas oppvekst og det som skjer på skolen?

Jeg spurte respondentene om de har deltatt på skolearrangement med sine barnebarn siste året. Tabell 6.10 viser svarfordelingen.

Tabell 6.10 *Deltakelse på skolearrangement, fordelt etter kjønn. Prosent*

Kjønn Deltatt på arrangement	Mann	Kvinne	Sum	N=
Ja	19	44	34	
Nei	81	56	66	
Sum	100	100	100	89

Som det går frem av tabellen over ser vi at det er 19 % av menn, og 44 % av kvinnene som har deltatt med skolebarn på skolearrangement siste året.

I Hagestad (2006) sin forskning på besteforeldres rolle i forhold til sine barnebarn, viser hun til at både foreldre og barn ser bestemødre som mest engasjert. Bestemødre har mer intense og komplekse bånd til sine barnebarn enn bestefedre. Resultatet fra min undersøkelse viser at kvinner deltar oftere på skolearrangement med barnebarn, enn hva menn gjør.

Selv om undersøkelsen ikke har kartlagt hvor mye tid som brukes på barnebarn, regner vi med at det ikke er så ulikt de funn som Hagestad (2009) har gjort i sin forskning på ”*Moderne besteforeldre – velferdsstatens heimevern?*” De er disponible og rykker ut når det er nødvendig ifølge Hagestad.

Flere av respondentene i min undersøkelse har ikke barnebarn boende i nærheten. De opplyser at de reiser en del, blant annet for å besøke sine barnebarn.

Bostrøm (2010) finner at interessen for å minske kløften mellom yngre og eldre er økende. Hun viser til positive erfaringer hos besteforeldre som har deltatt på generasjonsmøter i skolen. Det har på et vis kompensert for det savnet som de har til sine respektive barnebarn. Skolebesteforeldreordningen kan ha en positiv nytteverdi for de som har sine barnebarn boende utenfor kommunen.

6.2.2. Hvordan ser de eldre på sine egne ressurser - hva kan de brukes til i skolen?

Hva har de aktive eldre å tilby barna i skolen?

Med tanke på å utnytte den ressurs som ligger i frivillig arbeid, er det en optimalisering både for den som gir og den som får, at det som tilbys har god kvalitet. Slik vil vi få mest mulig ut av frivillig innsats i skolen. Det er særlig viktig for de som skal koordinere den frivillige innsatsen skolen, at det er en samforent oppfatning av hvordan ordningen skal fungere. Konteksten som de eldre skal inn i må være kjent, og de behov som skal møtes må det være en felles forståelse rundt.

Tabell 6.11 Aktiviteter/gjøremål i skolen fordelt etter kjønn. Absolutte tall

Kjønn Aktiviteter/gjøremål N=79	Mann	Kvinne	Total
Lese/lytte – norsktimer	4	23	27
Formidle lokal kultur/tradisjon – historietimer	14	10	24
Forming, kunst og håndverk	7	11	18
Turer i nærmiljøet	15	19	34
Sang og musikk	4	4	8
Gi omsorg og nærhet	4	19	23

Ut fra denne tabellen ser vi at det er 23 kvinner og 4 menn som ønsker å være støttespillere i lese/lytte-norsktime. Dette er en kjønnsfordeling som er ganske lik Lesevennprosjektet i Bodø. Av de 37 lesevennene som var registrert skoleåret 2006/2007, var det 6 menn og 31 kvinner.

Når det gjelder formidling av "lokal kultur/historie" er det 14 menn og 10 kvinner som melder sin interesse. Kategorien "turer i nærmiljøet" gir flest avkryssinger av alle kategoriene. Hele 34 personer av alle som har svart ønsker å bli med når skolen arrangerer turer i nærmiljøet. Begge kjønn er ganske likt representert, med en liten overvekt av kvinner. Det kan være at det er lettere å svare positivt på slike spørsmål, enn på kategorier som krever en viss (ikke kjent) kompetanse. Det kan også være at kommunens visjon "Vi skal bli verdens beste kommune for naturglade mennesker", viser seg i praksis gjennom respondentene svar på hva de ønsker å dele med skolebarn. Her følger et utdrag fra begrunnelsen til visjonen:

En kommune som er god å bo i er også god å besøke. Vi mener at visjonen er inkluderende og godt forankret i befolkningen. Den viser en retning og et valg samtidig som den ikke begrenser for mye. Glede springer ut av hjerte, trivsel og trygghet. (Rauma kommune, Økonomiplan 2011-2015)

Kategorien "omsorg og nærhet" er krysset av hos 4 menn og hos 19 kvinner. Som i kategorien "turer i nærmiljøet" er det ikke noe kunnskapskrav. Omsorg og nærhet går mer på personlige egenskaper og kan være kjønnsbetinget. At det er flere kvinner er heller ikke uventet, da kvinner fra denne generasjonen i stor grad har stått for omsorg og oppdragelse av barna. Fra forskningen om "Besteforeldre og barns oppvekstvilkår" viser Hagestads (2006) funn at både foreldre og barn ser bestemødre som mest engasjert når det gjelder kontakt, læring og støtte.

En svakhet ved oppsettet av dette spørsmålet var forglemmelsen av kategorien "praktisk arbeid i skoleområdet/nærområdet. Typiske praktiske aktiviteter knyttet til skolen er bygging av gapahuk/hytte, rydding av strandsone/skolens uteområde, sløyd og andre konkrete byggeprosjekt. Jeg antar at denne kategorien kunne fått mange svar og kanskje spesielt fra menn. Kategorien "Kunst og håndverk" kommer på 5. plass. "Sang og musikk" har færrest avkryssinger.

Svarfordelingen viser at det er mye ressurser blant eldre kvinner og menn som kan komme til god nytte og ha stor verdi for barn i skolen.

6.2.3 Hvilken betydning har organisering og utforming av ordningen?

Det er viktig å finne en riktig form på denne frivillige ordningen som passer dagens aktive eldre. Jeg har satt opp noen kategorier som kunne være aktuelle å mene noen om. Denne grafiske fremstillingen viser kategoriernes svarfordeling i forhold til det å være enig i påstandene.

Figur 6.3 *Utforming og organisering av skolebesteforeldreordning fordelt etter kjønn.* Prosent

Det må gjelde skolen i skolekretsen vår, N=65

Aktuelt fordi at mine barnebarn går på skolen, N=52

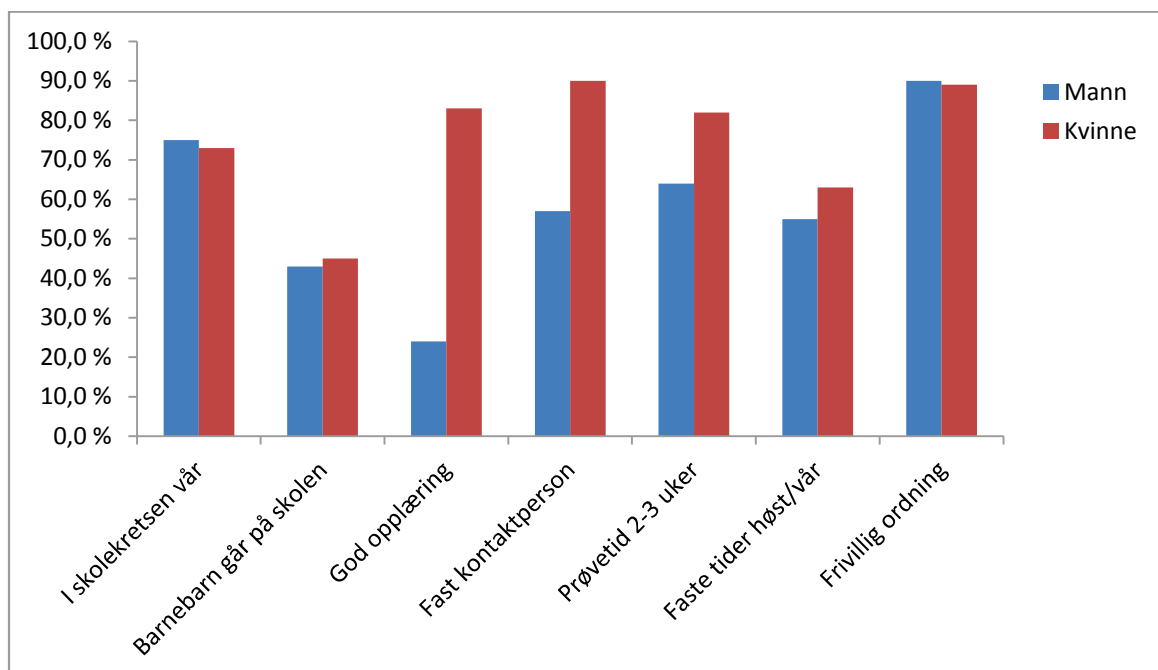
Det blir gitt god opplæring/informasjon om skolebesteforeldreordningen, N=45

Det vil være en fast kontaktperson på skolen, N= 56

Ordningen må ha en prøvetid på 2-3 uker, N= 49

Opplegget er begrenset til noen timer ukentlig/6-10 uke /år fordelt på høst/vår, N= 66

Frivillig ordning N=66

Vi ser at antallet som har svart på disse spørsmål er lavere enn antallet som har sendt inn svar totalt. Selv om det er et begrenset antall som har svart, kan opplysningene likevel være nyttige. De sier noe om hva som bør vektlegges og hva som har mindre betydning. Begge

kjønn legger like stor vekt på at dette er en frivillig ordning, og at de bestemmer selv når de kan slutte. Det å ha en fast kontaktperson er det nesten 90% av kvinnene som sier seg enig i. For mennene har ikke det så stor betydning. Kvinnene er også mest opptatt av at god opplæring/informasjon blir gitt og at det er en prøvetid på 2-3 uker. Begge kjønn står ganske likt i oppfatningen av at ordningen bør være i egen skolekrets (ca 75 %). Vi ser også at det har mindre betydning om egne barnebarn går på skolen, 45 % mener det er viktig. Selv om disse funn ikke er representative, gir de en pekepinn på noen forhold som kan ha betydning for organiseringen av dette tiltaket.

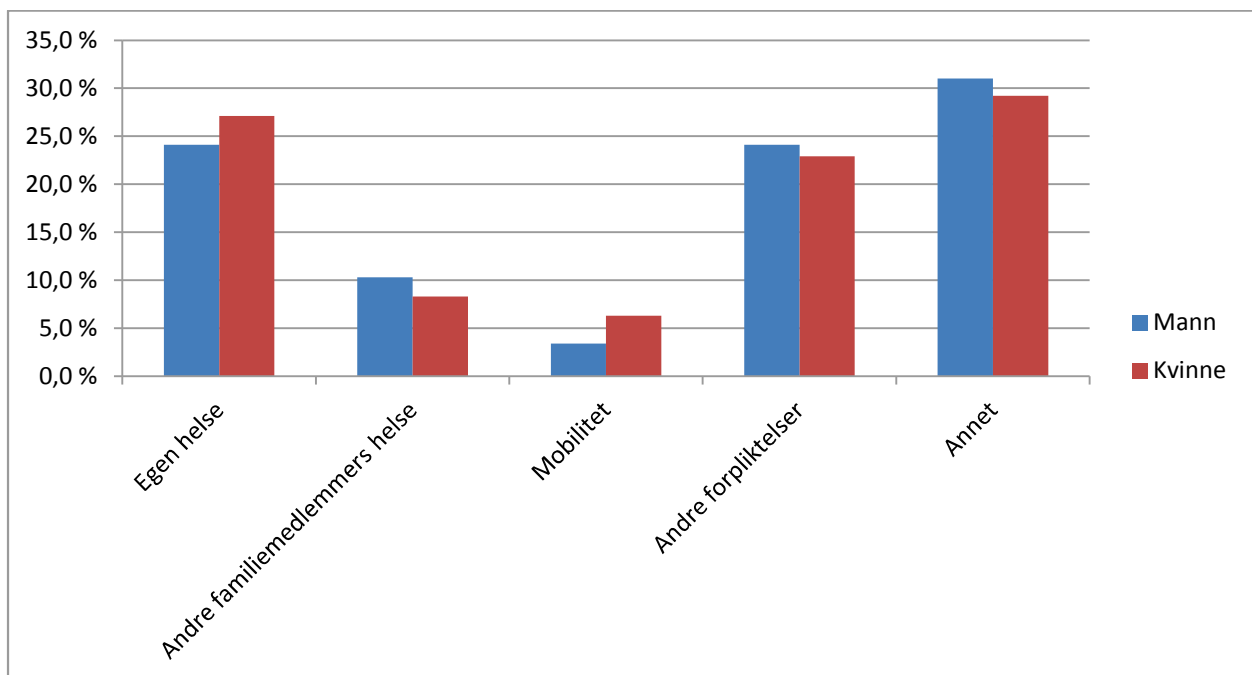
6.2.4 Hvilke hindringer for deltakelse oppgir målgruppen?

Er det sviktende helse som er årsak til at skolebesteforeldre ikke er aktuelt, eller er det helt andre grunner?

Vi skal se på hvordan respondentene har fordelt sine svar på de ulike svaralternativ. De hadde også mulighet til å skrive andre årsaker enn de faste svaralternativene.

Figur 6.4 Hindringer for å være skolebesteforeldre fordelt etter kjønn.
Prosent

Egen helse, N=79, Andre familiemedlemmers helse, N=77, Mobilitet, N=77, Andre forpliktelser, N=77, Annet, N=77,

Naturlig nok svarer flere at de ser redusert helse for egen del og for nære familiemedlemmer som en hindring for å stille som frivillig i skolen. Ca 30 % av de som har svart oppgir det som årsak. Her fordeler svarene fra kvinner og menn seg nesten likt

Under "Andre forpliktelser/annet" nevnes bl.a. at de er i jobb. En sier "Inntil videre arbeider jeg for mye, men skulle jeg bli pensjonist, er det veldig spennende". En annen sier "er fortsatt i arbeid i perioder". Andre forhold som nevnes er at de vil ha tid til barnebarn som bor andre steder, hobbyer og reiser. Litt over 50 % oppgir "andre forpliktelser" som hindringer for deltakelse. Noen svarer "de jobber fortsatt mye", andre svarer "reiser, hobbyer", "for gammel" og "har heilt andre interesser".

Hagestad og Herlofsson (2009) "Småbarnfamiliens støttespillere" har denne kommentar vedrørende besteforeldres tidsbruk:

Når det gjelder dagens besteforeldre, er det en vanlig myte at de er for travelt opptatt med andre ting til å engasjere seg i barns og barnebarns liv. Ofte tegnes et bilde av bestemor og bestefar som nyter sol, golf og vin ved Middelhavet. Vi har ingen besteforeldre lenger, hevdes det. Nyere forskning har vist at dette faktisk ikke er tilfelle.

I min undersøkelse er det noen som svarer at de ser hindringer, men stiller seg likevel positiv på neste spørsmål om de ønsker å være skolebesteforeldre. Lorentzen og Dugstad (2010:200) hevder at "individualismen fører med seg en *fristilling*, ubetalt arbeid som individuell ressurs, noe hver og en kan gi bort til de formålene han eller hun ønsker å støtte." Vi kan med andre ord selv velge når, hvordan og hva vi vil bruke tiden på. For eldre i den tredje alder kan dette stemme spesielt bra.

I dagligtale brukes ofte dugnad og frivillighet om hverandre. Det som karakteriserer dugnad er en:

"vi-følelse hos en gruppe mennesker som motiverer til kollektiv arbeidsinnsats for et mål som angår alle deltakerne. Innsatsen kommer til syne gjennom lokal mobilisering og aktiviteter innrettet på å få til noe, gjerne noe praktisk og jordnært" (ibid).

Mange trekk ved skolebesteforeldre har dugnadens kjerneelementer i seg. Det er ubetalt arbeid, møtes ansikt til ansikt, utfører felles arbeidsoppgaver, tidsavgrensing, sosiale innslag.

Når det gjelder tidsavgrensning tenker en vanligvis kortere tid, en dag eller to. For skolebesteforeldre kan det være enkeltaktiviteter, eller en avtale som strekker seg over noen uker om høsten og våren. Det er ikke noe de behøver å binde seg til lenger enn det de selv ønsker. Sosiale sammenkomster kan være skolearrangement hvor skolebesteforeldre inviteres, eller fellesprosjekt i samarbeid med nærmiljøet. Eldre som ressurs i skolen innebærer å ta utgangspunkt i deres behov for forutsigbarhet og fleksibilitet, og samtidig gi mulighet individuell tilpasning.

6.3 Er skolebesteforeldre en "ny" form for sivilt engasjement?

Hva svarer respondentene på spørsmålet om de har lyst til å være skolebesteforeldre?

Det var 82 personer som svarte på dette spørsmålet.

Tabell 6.12 *Lyst til å være skolebesteforeldre fordelt på kjønn.*
Absolutte tall.

Lyst til å være Skolebesteforeldre	Kjønn			
		Mann	Kvinne	N=82
Ja		13	22	35
Tja/vet ikke		4	4	8
Nei		16	23	39
Sum		33	49	82

Dersom alle som har svart "ja" (35) stiller opp, vil det si en fordeling på 5-6 frivillige på hver skole. I tillegg er det også noen (8) som svarer "tja/vet ikke". Noen av disse sier at de trenger litt mer informasjon, andre sier at de har lyst, men er litt usikker. Knapt halvparten sier "nei", flest kvinner.

Som nevnt tidligere kunne 35 % av respondentene fortelle at de har jobbet i skole/barnehage. Det kunne vært interessant å se hvor mange av disse som var interessert i å være skolebesteforeldre.

Tabell 6.13 *Lyst til å være skolebesteforeldre, mot jobbet i barnehage/skole*
Absolutte tall

Lyst til å være skolebesteforeldre	Jobbet i barnehage/skole			N=
	Ja	nei		
Ja	14	21	35	
Nei	12	26	38	
Vet ikke	2	6	8	
Sum	28	53	81	

Av tabell 6.13 fremgår det at 14 av totalt 35 personer har jobbet i barnehage/skole tidligere. Det er 40 % av de som har lyst til å være skolebesteforeldre. Denne observasjon kan knyttes til pensjonisters identifisering med tidligere arbeidsliv og ønsket om fortsatt å være til nytte. Som Bourdieu henviser til kan det ligge en sterk motivasjon i det å tilhøre et nettverk som de kjenner godt fra før.

Vi har operert med tre distrikt i undersøkelsen, Åndalsnes, Sørsida og Nordsida. I hvert av distriktene er det en eller flere barneskoler. I tabellen under ser vi hvordan svarene fordeler seg etter hvor respondentene bor.

Tabell 6.14 *Lyst til å være skolebesteforeldre fordelt etter distrikt.*
Absolutte tall.

Lyst til å være skolebesteforeldre	Distrikt			N=82
	Åndalsnes	Sørsida	Nordsida	
Ja	14	11	10	35
Nei	12	12	15	39
Vet ikke	2	1	5	8
Sum	28	24	30	82

Av de 35 som svarer at de har lyst til å være skolebesteforeldre, fordeler deg seg med 14 fra Åndalsnes, 11 fra Sørsida og 10 fra Nordsida. Tar vi med de som er usikker, får vi til sammen 16 fra Åndalsnes, 12 fra Sørsida og 15 fra Nordsida. Dersom vi ser på interessen relatert til antallet som har svart fra de tre distriktene, er den positive interessen størst med 14 av 28 fra Åndalsnes, deretter kommer Sørsida med 11 av 24, og 10 av 30 fra Nordsida. Vi kan sammenligne dette resultatet med Lesevenn-prosjektet i Bodø kommune. I Bodø var det i skoleåret 2006/2007 registrert 37 lesevenner fordelt på 6 skoler. Undersøkelsen i Rauma viser omtrent lik oppslutning som i Bodø i antall, selv med langt færre innbyggere. Det kan være grunn til å tro at det finnes enda flere som har lyst til å være skolebesteforeldre i Rauma. I min undersøkelse ble bare de som var mellom 67 år og 72 år spurt. Det kan være noen som er pensjonert seg før 67 års alderen som er frisk og aktiv, og det kan være noen som er frisk og aktiv som er eldre enn 72 år, som kunne tenkt seg å gjøre en frivillig innsats i skolen.

Det kan se ut til at denne formen for frivillig arbeid appellerer til mange eldre som er i "den tredje alder".

6.4 Sammen drag av målgruppens holdninger og kapasitet

På spørsmålet om kapasitet og holdninger til å være skolebesteforeldre har vi fått mange interessante svar. I denne delen vil jeg oppsummere hva respondentene legger mest vekt på.

Under kapittel 6 om holdninger til frivillig arbeid i skolen, er det av stor interesse å merke seg at troen på frivillig arbeid i skolen antas å ha *stor eller noe betydning* for de fleste som svarer på undersøkelsen. Begrepet sosial kapital har mange dimensjoner, og jeg vil kort oppsummere hva respondentene legger vekt på.

Nesten 100 % har svart at de mener at frivillig arbeid i skolen har *stor eller noe betydning* for sitt lokalsamfunn. Undersøkelsen viser at skolen i nærmiljøet har en sentral plass for respondenten. Det er den samme oppfatning i de tre distriktene i kommunen.

Det å ha tillit til sine medmennesker er en av de mest grunnleggende sider ved vårt demokratiske samfunn. Respondentene uttrykker at de er positive til at frivillig arbeid i

skolen kan føre til økt tilhørighet for de som er innflyttere. En positiv holdning til fremmede kan vi beskrive som generalisert overskridende tillit. Denne "brubyggeren" er et viktig element for å utvikle sosial kapital.

Dimensjonen *nettverk* kan ha sin forklaring i eldres behov for å være sosial, eller fortsatt være til nytte for samfunnet. Halvparten av de som ønsker å være skolebesteforeldre, uttrykker at de ønsker å utvide sitt nettverk. Både egeninteresse og felleskapsinteresse er motivasjonsfaktor for å arbeide som frivillig i skolen. Det betyr ikke nødvendigvis enten/eller, men det kan være begge element som spiller inn. Det kan være naturlig å ha en glidende overgang fra dimensjonen nettverk til dimensjonen *generasjonsoverskridende læring*. Et viktig spørsmål i den sammenheng er hvordan vi kan ivareta og videreføre viktige deler av vår kulturarv gjennom generasjonsoverskridende læring. Tendensen er klar her når det gjelder spørsmål om kunnskapsoverføring fra eldre til barn. Dette mener de fleste har stor betydning. Noen færre har tro på at de kan lære mer om barn ved å utføre frivillig arbeid i skolen. På spørsmål om de tror at egne erfaringer og kunnskap kan brukes i skolen, er det færre som svarer, og en lavere andel som tror at de kan bidra med noe selv. Det kan være utslag av beskjedenhet, eller usikkerhet på om det de har å tilby, passer til skolens forventninger.

Et tiltak som skolebesteforeldre kan føre til at unge og eldre nærmer seg hverandre. Fordommer mellom generasjonene kan reduseres gjennom generasjonsoverskridende møter i skolen. En forutsetning for å lykkes er en åpen tilnærming til barna, hvor de ser at kultur og tradisjon er mangfoldig og i stadig utvikling. De eldre kan da få ny kunnskap, sosiale nettverk, energi og dermed høyere livskvalitet.

Holdninger er avgjørende for funksjon og innhold i den sosiale kapitalen i skolene. Vi har tidligere nevnt *dugnad* som et begrep vi kan assosiere med det å jobbe som frivillig i skolen. Dersom skolebesteforeldre er et uttrykk for den moderne dugnadsånden, kan vi se at det er holdninger som er inkluderende og ikke bare forbeholdt de som allerede er innenfor en bestemt gruppering i lokalsamfunnet.

Selv om interessen er til stede, vil andre forhold være med på å avgjøre om det er mulig å være skolebesteforeldre. Det kan være barnebarn, egen eller nære familiemedlemmers helse, mobilitet og yrkesaktivitet som begrenser valgfriheten. Tidsbruk på egne barnebarn varierer selvsagt mye. Det avhenger av flere forhold, blant annet om barnebarna bor i nærheten, eller langt unna. Noe over halvparten oppgir at de har barnebarn boende i kommunen. Det er ikke kartlagt hvor mye tid de bruker på barnebarna. Det er noen som oppgir at de reiser mye og da blant annet for å besøke sine barnebarn.

På spørsmål om de har vært på arrangement på skolen med barnebarn det siste året, svarer en tredjedel ja. Selv om mange bruker mye tid sammen med sine barnebarn, finner en ikke noen klar sammenheng mellom det og kapasitet til å være skolebesteforeldre. Slik jeg tolker det, kan dette variere mye fra person til person. Noen av de som opplyser at de reiser mye for å besøke sine barnebarn, sier de at det er vanskelig å binde seg til andre avtaler.

De fleste som oppgir hinder for å kunne delta, oppgir redusert helse redusert helse å ta hensyn til, enten hos seg selv, eller nære familiemedlemmer. Mobilitet opplyses ikke som noe stort problem, kun av noen få kvinner. Andre forhold som nevnes, er at de fortsatt jobber en del. Noen er selvstendig næringsdrivende, og flere oppgir at jobb kan være et hinder. Feriereiser og reiser til barnebarn oppgis også av en del av respondentene. Noen nevner spesielt at de er borte deler av vinterhalvåret, men samtidig uttrykker de ønske om å være skolebesteforeldre.

De som melder sin interesse for å delta i ordningen, har ulike ønsker om aktiviteter/gjøremål i skolen. Det mest populære er turer i skog og mark med nesten like mange kvinner som menn. Deretter kommer lese-/lytte i norsktimer, med høy andel kvinner og få menn. På formidling av kultur/tradisjon er menn overrepresentert. I fag som kunst og håndverk er det også mange som ønsker å delta, da flest kvinner. Sist kommer sang og musikk, med like mange av hvert kjønn.

På spørsmål om organisering og utforming, legger de eldre vekt på at det skal være en fast kontaktperson på skolen. Det antas at de er opptatt av å ha trygghet for hvor de kan henvende seg, og at det bør være en kontaktperson ved hver skole. De ønsker også å ha en prøvetid på 2-3 uker. At ordningen skal være frivillig, er det svært mange som krysser av for. Ellers ønsker de fleste også at dersom det skal være aktuelt å være med, så skal det være i

den respektives skolekrets. Betydningen av å ha egne barnebarn på skolen, vektlegges i mindre grad.

Kapittel 7. Avsluttende betraktninger

Er skolebesteforeldre et attraktivt tiltak for eldre som ønsker å bruke tid på andre i sitt lokalsamfunn?

Denne undersøkelsen har vært et forsøk på å kartlegge om det kan være mulig å etablere skolebesteforeldreordningen i Rauma. Interessen for tiltaket skolebesteforeldre i den bestemte aldersgruppen vet vi nå noe mer om.

Interessen om en ny frivillig ordning har vært god relativt sett, tatt i betraktning at de som har svart på undersøkelsen allerede utgjør en stor ressurs i frivillig arbeid i Raumasamfunnet. Flesteparten av de som har svart mener at frivillig arbeid i skolen har betydning for lokalsamfunnet. Undersøkelsen viser også positive holdninger til *skolebesteforeldre* som et tiltak for å integrere barn som har flyttet til kommunen. Holdninger som støtter utvikling av mangfold og samtidig bygger på våre tradisjoner er viktige fundament for utvikling av sosial kapital.

Eldres kontakt med barn og unge kan se ut til å være noe mangelfull. En fjerdedel av de som har svart har lite, eller ingen kontakt med barn og unge i sitt lokalsamfunn. Motivasjon til å være skolebesteforeldre kan ha en egeninteresse, eller være motivert av å bidra med sin frivillige innsats for fellesskapet. Halvparten av de som sier at de ønsker å være skolebesteforeldre, sier samtidig at de ønsker å utvide sitt nettverk i lokalsamfunnet.

Inndelingen av aldersløp fra første til fjerde alder, viser tredje alder som en periode med høy aktivitet og engasjement for sitt lokalsamfunn. Andelen eldre i samfunnet øker, og mange pensjonister har bedre helse, de har god utdanning, de er aktive og utgjør en stor ressurs i human kapital, som kanskje ikke blir godt nok ivaretatt.

Svarene fra undersøkelsen tyder på at interessen i antall er omtrent den samme uavhengig hvor de som har svart bor. Den relative andelen er størst fra Åndalsnes, deretter kommer

Sørsida og så Nordsida. Både kvinner og menn har vist interesse for tiltaket, med en overrepresentasjon av kvinner. De har svart hva som bør vektlegges i utforming av tilbud og organisering. Mange av de eldre som har sendt inn svar, er engasjert i jobb, frivillige organisasjoner og barnebarn. For noen setter svekket helse en stopper for å kunne være aktivt med i frivillig arbeid i lokalsamfunnet. Til tross for at mange fortsatt er opptatte og engasjerte på annet hold, stiller de seg positiv til tiltaket, men vektlegger frivillighet, forutsigbarhet og fleksibilitet.

Med bakgrunn i at undersøkelsen vektlegger å kartlegge interessen nedenfra og opp, har vi et godt utgangspunkt for å arbeide videre med ideen om skolebesteforeldre ved alle småskolene i Rauma.

Undersøkelsen gir viktig informasjon til kommunen for å planlegge hvordan dette kan organiseres i skolene. Tiltaket er også i tråd med sentrale målsettinger om å tilrettelegge for aktiv og meningsfylt alderdom.

Det har vært et nært samarbeid med kommunen og en felles oppfatning av at Skolebesteforeldre vil være et positivt element i skolen. For å kunne sette tiltaket i gang, er informasjon og dialog en nødvendig forutsetning for å kunne få til et fruktbart samarbeid for alle parter. Gjennom samarbeid og evne til å tilpasse seg samfunnets endringer, vil man ha gode forutsetninger for å tilrettelegge for gode lokalsamfunn, med vekt på barnas oppvekst og en aktiv og god alderdom.

7.1 Vilje til samarbeid

Troen på Skolebesteforeldre som egnet tiltak for å utvikle sosial kapital i skole /nærmiljø er tilstede både blant de eldre og kommunale myndigheter. Det er vilje til samarbeid mellom sivilsamfunn og offentlige myndigheter.

Offentlig politikk kan påvirke sosialt liv ved at de legger rette for utvikling av sosial kapital. Putnam var opptatt av det sivile engasjements betydning for politikk og økonomi på 1990-tallet med sin bok "*Making Democracy Work*". Det som har vært utfordrende er forholdet mellom offentlig politikk og sivile strukturer. Det er store forskjeller mellom disse sfærene,

som har kommet til uttrykk når staten har forsøkt å implementere sine velferdsmodeller gjennom sivile sammenslutninger.

Store samfunnsutfordringer som integrasjon av innvandrere og svake og utsatte grupper har vært forsøkt løst gjennom samarbeid med det sivile samfunn.

Skolebesteforeldre er et frivillig tiltak uten forpliktende medlemskap, men preget av en løsere tilknytningsform. Som vist til tidligere i oppgaven er dette en form som har funnet godt fotfeste i mange skoler rundt omkring i landet. Denne organiseringen har vært vist seg å passe godt for både barn og eldre. Det har vært et ønske om en viss kontinuitet, samtidig som det ikke skulle legge for mye byrde på de frivillige. Ifølge evalueringene av de norske prosjektene med "Eldre som ressurser i skolen", har det vært en arena for konstruktivt samspill som kan bære frukter for alle involverte og for nærmiljøet.

Undersøkelsen som jeg har gjennomført i Rauma kommune høsten 2011, tyder på at det er vilje og interesse for denne formen for frivillig arbeid. I aldersgruppen 67-72 år er det 35 personer som har svart ja på spørsmålet om de ønsker å være skolebesteforeldre. I tillegg har 8 personer sagt vet ikke (tja). Mange har gitt oppmuntrende og positive kommentarer: *"Flott tiltak!", "Synes at dette er positivt!" og "Frivillig arbeid i skolen er bra!"*

På dette grunnlag har kommunen en unik mulighet til å sette i gang et samarbeid med aktive eldre i lokalsamfunnet. Sosial kapital kan fortsatt vokse gjennom aktivt samarbeid mellom skolene og engasjerte eldre i kommunen. Dersom man tenker at det er andre interesserte også blant de som er under 67 år eller over 72 år, så kan "frivilligkorpset" til bruk i skolene få et enda større omfang. Blant de som har svart på undersøkelsen er det mange som sa nei til å delta, og nei til å utvide sitt nettverk. Ikke bare de som stiller seg positiv til skolebesteforeldreordningen som har svart.

Nettopp valgfriheten som man har ved å stå utenfor forpliktende organisasjonsmedlemskap, gir frihet til å ta individualistiske valg når de skal velge hva de skal bruke sin fritid til.

Denne tendensen med løsere tilknytning til frivillig arbeid i nærmiljøet kan være godt egnet for moderne mennesker i den tredje alder i Rauma kommune.

7.2 Momenter til videre forskning

Har undersøkelsen gitt svar på dette spørsmål: **Er Skolebesteforeldre positivt forbundet med utvikling av sosial kapital, som fremmer brobygging mellom mennesker fra ulike kulturer, fra ulike sosiale lag og mellom generasjoner?**

I kartleggingen av eldre som ressurs i frivillig arbeid, har undersøkelsen stadfestet at denne gruppen bidrar med mye av sin fritid til frivillig innsats for lokalsamfunnet. Dette er en viktig observasjon som jeg finner særlig grunn til å nevne. Her kunne det vært interessant å få vite enda mer, men dette var ikke undersøkelsens primæroppgave.

Denne undersøkelsen har pekt på muligheter for å se sosial kapital i skolen i et generasjonsperspektiv og et integreringsperspektiv. Vi har sett at tiltaket kan fremme positiv samhandling mellom generasjoner, fra erfaringer med lignende prosjekt både her i landet og i Sverige. De eldre som har svart i denne undersøkelsen viser at de tror på en gjensidig nytte og glede ved tiltaket. Videre viser funn fra undersøkelsen at respondentene er positive til at denne arenaen kan fremme positiv samhandling og integrering av innflyttere. Gode integreringstiltak øker muligheten for at innflyttere blir boende. En forutsetning for å lykkes med god integrering er god kjennskap til hva som er målgruppens behov, en målrettet innsats og en arena som kjennetegnes av brubyggere.

Dersom kommunen ønsker å bruke skolebesteforeldre som et virkemiddel rettet mot ressurssvake familier generelt, kan tiltaket i større grad fungere som en *utjevningsmekanisme*, der målet er å kompensere for de ulemper enkelte barn har med seg inn i skolen. *”Norsk forskning tilsier at høy beholdning av sosial kapital i miljøet rundt skolen kan veie opp for virkningen av foreldres lave sosial status eller etniske minoritetsbakgrunn”* (Lauglo 2000, Strand 2004, i Hvinden og Gissinger 2005:31).

Som tilrettelegger for utvikling og vedlikehold av sosial kapital, kan kommunen definere hvordan human kapital kan anvendes i skolen, for å bidra til utjevning av forskjeller mellom ressursterke og ressurssvake familier. Kunnskapen om hva og hvordan man kan arbeide

systematisk for å utjevne forskjeller kan variere. Det må foreligge en definisjon av "ressurssvake familier", slik at målgruppen kommer tydelig frem.

Hvinden og Gissinger (2005:29) viser til at noen forskere har som Coleman (1988, 1990) sett familien som den viktigste og opprinnelige kilden til sosial kapital for barn; dvs. som kollektive ressurser som fremmer barnets kognitive og sosiale utvikling og tilegnelse av verdier og normer, ivaretagelse og primær sosial kontroll (jf. Lauglo 2000).

Det ville vært ønskelig med mer forskning som kunne belyse følgende spørsmål:

I hvilken grad kan minskning av familiebasert sosial kapital veies opp av styrking av den sosiale kapitalen som finnes i de mer eller mindre "konstruerte" delene sv familiens omgivelser; barnehage, skolemiljø, menighet, organisert idretts- og kulturaktivitet? (Hvinden og Gissinger 2005:30)

Det kunne derfor vært interessant å følge opp med forskning på om målrettet bruk av *skolebesteforeldre* kan gi en utjevning av sosial kapital mellom ressurssvake og ressurssterke familier. En indikator på effekten av tiltaket kunne være barnas utvikling, evt. operasjonalisert som *skoleresultat*.

I Hagestads rapport (2006) om besteforeldres deltakelse i barns nettverk og sosialisering påpeker hun en begrensning i sitt forskningsmateriale. Hun viser til at mange barn får både i "pose og sekk". De har velfungerende foreldre og besteforeldre. De som er i en motsatt situasjon er det viktig å kunne hjelpe. Det er derfor behov for mer detaljerte statistiske analyser der vi ser etter: "klynger av trekk" ved familier der barn stiller med svak familiekapital. Forskning om slike forhold styrker våre forutsetninger for å møte levekårsutfordringer for barn i utsatte familier på en bedre måte. Slik kan sosial kapital få større oppmerksomhet og tyngde under utforming av forebyggende tiltak for gode oppvekstvilkår i våre lokalsamfunn.

Litteraturliste

Aakvaag, G. (2008) *Moderne sosiologisk teori*, Abstrakt forlag

Backe-Hansen, E., Thorød, A.B, Lauglo, J. (2009) *Sosial kapital: Ny kunnskap om barns og unges tilværelse og utviklingsforløp*. Sluttrapport. Forskningsrådet.
<http://www.forskningsradet.no/servlet/Satellite?c=Informasjonstekst&cid=1253952278033&pagename=vfo%2FHovedsidemal>
Nedlastet 07.01.2012

Bjørkly, A.B., Gjerde, I., Kjersem, E., Wedlog Olsen, H.I., Tornes, K., Aarseth, T. (2005) *Med ormen i det lange løp*. Institutt for Samfunnsfag. Høgskolen i Molde

Boström, A.K. (2003) *Klassmorfar – Kostnad eller Intäkt*, Institutionen för internationell pedagogik, Stockholms universitet

Bostrøm, A.K. (2010) *Klassmorfar i skolan. Et framgångsrikt eksempel på generationsöverskridande, lärande och socialt kapital*. Forlag: HB Livslångt Lärande Stockholm

Grønmo, S (2004) *Samfunnsvitenskapelige metoder*, Fagbokforlaget, Bergen.

Hagestad G., (2006), *Oppsummering av forskningsresultater, Besteforeldre og barns oppvekstvilkår. Et tregenerasjonsperspektiv*. Norsk Forskningsråd

Hagestad G.,(2010), *Velferdspolitikken former oss*. Norsk Forskningsråd, Forskning nr 4-2010

Hagestad G.og Herlofson K. (2009), *Moderne besteforeldre – velferdsstatens heimevern*. Aldring og livsløp 3-4, 44-47. NOVA

Hagestad G.og Herlofson K. (2009), *Dagens besteforeldre. Småbarnsfamiliens støttespillere*. Samfunnsspeilet, 23 (1):92-94.NOVA

Hagestad, G.O. & Herlofson, K. (2009) *Besteforeldreroller i endring: Gyngestol, golf eller generasjonsressurs?* Magasinet voksne for barn, 2009(5):10-13. NOVA

Hellevik, O. (2002). *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget. 7nde reviderte utgave

Hvinden, B og Gissingen, R. (2005) (red) *Sosial kapital*. Norges Forskningsråd

Jacobsen, B., E.S.Jacobsen, B. í Jákupsstovu og E. Kjersem (2010): *Í triðja aldri ráða vit yvir degnum – ein kanning av livikorum hjá fólkapensionistum*. Fróðskaparsetur Føroya, Søgu- og samfelagsdeildin.

Kommunal- og regionaldepartementet (2010) *Utlysning Bolyst 2010*
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/krd/tema/regional- og distriktpolitikk/levende-og-attraktive-lokalsamfunn/bulyst/utlysning-bolyst-2010.html>

Nedlastet 06.11.11

KS (2003) *Sammen om det gode liv. En veileder for utvikling av lokal frivillighetspolitikk*
Kommuneforlaget.

Limstrand K., Bergly S., (2006), *Et leselystig møte. Lesevennprosjektet delrapport 1, 2005-2006*, HBO-rapport 11/2006. Høgskolen i Bodø

Limstrand K., Bergly S., (2007), *Venner for livet! Generasjonsoverskridende læring Lesevennprosjektet- delrapport 2, 2005-2006*, HBO-rapport 1/2007. Høgskolen i Bodø

Loga, J. (2010) *Livskvalitet. Betydning av kultur og frivillighet for helse, trivsel og lykke. En kunnskapsoversikt*. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Rapport 2010:1

Lorentzen, H. og Dugstad L. (2011): *Den norske dugnaden*, Høgskoleforlaget, Oslo

Lorentzen, H og Seippel Ø.(2005) *Sosial kapital* i Hvinden, B. og Gissingen, R. (red) 2005: Sosial kapital. Norges Forskningsråd.

Nilsson M. (2008) *Våra äldre. Om konstruktioner av äldre i offentligheten*. Linköpings Universitet, Linköping

Noack T. mfl (2011) *Hvor mange barnebarn og når?* Samfunnsspeilet nr1/2011. SSB
<http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/>
Nedlastet 30.03.2011

Prieur, A og Sestoft, C (2006) *Pierre Bourdieu. En introduktion*. Hans Reitzels forlag.

Rauma kommune (2010) *Tilstandsrapport 2010 for grunnskolen i Rauma kommune*. Rauma kommune

Slagsvold, M.(2005) *Sosial kapital* i Hvinden, B. og Gissingen, R. (red) 2005: Sosial kapital. Norges Forskningsråd.

Solem P. E., T. Hanse n, B. Halse (2005) " Frivillig innsats vil det øke – eller kanskje minske i fremtiden?" *Morgendagens eldre*. Kap 12 i NOVA-rapport 11/2005

Strande, P.O., (2007) *Prosjekt Skolebesteforeldre*, Sluttrapport mars 2007. Eina

Svendsen, G.T. og G.T.H. Svendsen (2006). *Sosial kapital. En introduktion*. København: Hanz Reitzels forlag.

Vilnes L. (2005): *Eldre som ressurs for barn*
<http://www.sanitetskvinnene.no/Nominert+til+Extra-prisen+2005.9UFRzW2T.ips>
Nedlastet 06.01.11

Wilken, L.(2008) *Pierre Bourdieu*. Tapir Akademiske forlag

Wollebæk D., Selle P., og Lorentzen H. (2000) *Frivillig innsats. Sosial integrasjon, demokrati og økonomi*. Fagbokforlaget

Wollebæk, D. og Selle, P.(2005) *Hvorfor studere sosial kapital i Norge?* i Hvinden, B. og Gissinger, R. (red) 2005: Sosial kapital. Norges Forskningsråd.

Wollebæk, D., Selle, P., Strømsnes, K. (2008) *Endringsprosesser i norsk frivillighet: En kunnskapsoversikt, knyttet til frivillighetsarbeid*. Rapport 6-2008. Rokkansenteret

Wollebæk D, Christensen D.A, Strømsnes K, Selle P (2010-2011) *Det norske organisasjonssamfunnet*. UNI/Rokkansenteret

Wollebæk, D., Segard S.B. (2011) *Sosial kapital i Norge*. Cappelen Damm AS.

Offentlige publikasjoner

St.meld. nr. 39 (2006-2007) *Frivillighet for alle*. Det kongelige kultur- og kirkedepartement.

St.meld. nr 25 (2005-2006) *Mestring, muligheter og mening*. Helse – og omsorgsdepartementet.

St.meld. nr. 16 (2006–2007) *Tidlig innsats i barnehage og skole*, Kunnskapsdepartementet

St.meld. nr. 25. (2008-2009) *Lokal vekstkraft og samfunnstru. Om distrikts og regionalpolitikken*, Kommunal- og regionaldepartementet

St.meld. nr. 19 (2009–2010) *Tid til læring, kap 5. Samanheng og helhet i barn og unges oppvekst*, Kunnskapsdepartementet

Web-sider

Møre og Romsdal fylkeskommune, *Statistikk om Rauma kommune*
<https://mrfylke.no/Tenesteomraade/Plan-og-analyse/Statistikk-og-analyser/Kommunestatistikk>

Nedlastet 16.11.2011

Norske kvinners sanitetsforening, *Engasjer deg*
http://www.sanitetskvinnene.no/no/engasjer_deg/
Nedlastet 29.11.2011

Norsk institutt for by- og regionalforskning *Governance*
<http://governance.nibr.no/>
Nedlastet 01.12.11

Rauma kommune, *Budsjett og Økonomiplan 2011-2015*
<https://www.rauma.kommune.no/Filnedlasting.aspx?Mid1=427&Fillid=2865>
Nedlastet 01.11.11

Røde Kors, *Om Røde Kors*
<http://www.rodekors.no/om-rode-kors/>
Nedlastet 29.11.2011

Statistisk sentralbyrå, *levealder*
<http://www.ssb.no/helsetilstand/>
Nedlastet 16.11.2011

Sveriges nettsted for *Klassmorfar*
<http://www.klassmorfar.se/>
Nedlastet ned 16.11.11

VG (2005) *Den fjerde alderen*, Omtale av et moderne livsløp av historikeren Peter Laslett.
(1996). *A Fresh Map of Life: The Emergence of the Third Age*, 2nd edition. London: Macmillan
Press. <http://www.vg.no/nyheter/meninger/artikkel.php?artid=106705>
Nedlastet 16.11.2011

Vedlegg

- 1 Informasjon om undersøkelsen
- 2 Spørreskjema
- 3 Svarfordeling
- 4 Meldeskjema til NSD, datert 30.06.11
- 5 Godkjenning fra NSD, datert 05.08.11
- 6 Avisomtale i Åndalsnes Avis, datert 23.08.11
- 7 Avisomtale i Åndalsnes Avis, datert 30.08.11
- 8 Forespørsel om samarbeid, brev datert 30.06.11

Vedlegg 1.

Forespørsel om deltagelse i:

SPØRREUNDERSØKELSE OM SKOLEBESTEFØRELDRE

Formålet med denne undersøkelsen er å finne ut om det er tid, vilje og interesse blant eldre til å gjøre en frivillig innsats i småskolen. Svært mange av dere i denne aldersgruppen er viktige bidragsytere til frivillig arbeid, gjennom organisasjonsarbeid, som omsorgspersoner for egen familie og som ildsjeler og dugnadsarbeidere i lokalsamfunnet.

Det vil være interessant å finne ut hva som har betydning for de valg dere står ovenfor, og hvilke prioriteringer dere gjør, når dere får spørsmål om å delta i frivillig arbeid. Undersøkelsen om Skolebesteforeldre er basert på frivillighet.

Kunnskap om lokale forhold, slik som muligheter og begrensninger hos den enkelte, legger grunnlag for å treffe bedre beslutninger om ordninger og organisering av frivillig arbeid til beste for et lokalsamfunn.

Undersøkelsen er ledd i en masterutdanning i Samfunnsendring, organisasjon og ledelse ved Høgskolen i Molde. Undersøkelsen blir sendt til alle som er født i perioden 1946 til 1951, og som er bosatt i Rauma.

Det er frivillig å delta og du bestemmer selv hvis du ikke ønsker å svare på alle spørsmål. Alle svar vil bli behandlet med fortrolighet. Du skal være sikret anonymitet. Prosjektet er meldt til Personvernet for forskning (NSD). Navnelister slettes og datamateriale anonymiseres senest ved studiets avslutning den 01.06.12.

Når du har fylt ut skjemaet, kan du legge det i svarkonvolutten som er ferdig frankert. **Send ditt svar innen 15.09.11.**

Dersom du har spørsmål i tilknytning til undersøkelsen, vennligst ring Gunhild Dahle, Tlf. 47 63 38 10.

På forhånd tusen takk!

Med vennlig hilsen

Gunhild Dahle
Masterstudent
Høgskolen i Molde

Vedlegg 2.

Spørreskjema til personer mellom 67-72 år i Rauma kommune

Kartlegging av interesse for skolebesteforeldre-ordning i Rauma.

1) Er du mann eller kvinne? Mann Kvinne

2) Når er du født? _____ år

3) Hva er din sivile status?

- Gift/samboer
- Ugift/singel
- Enke/enkemann

4) Hvor bor du?

- Åndalsnes
- Romsdalen/Verma
- Sørsida (Innfjorden, Måndalen, Vågstranda, Hjelvika)
- Nordsida (Isfjorden, Torvika, Eidsbygda, Rødven, Åfarnes, Holm, Mittet)

5) Hvor lenge har du bodd i kommunen?

Skriv antall år her: _____

6) Regner du deg som Raumaværing, eller innflytter?

- Raumaværing
- Innflytter
- Vet ikke

Kommentar: _____

7) **Hva er din hovedbeskjeftigelse?**

- Hjemmearbeidende
- Pensjonist
- Ansatt i privat næringsliv/selvstendig næringsdrivende
- Offentlig ansatt
- Annet, hva? _____

8) **Hva er ditt nåværende eller tidligere arbeid/yrke?**

Skriv ditt svar her: _____

9) **Har du barnebarn i disse aldersgruppene?**

	Nei	Ja	Hvor mange?
0-5 år	☐	☐	_____
6-12 år	☐	☐	_____
13-16år	☐	☐	_____

10) **Hvor mange barnebarn bor i Rauma kommune?** _____

11) **Har du vært på et arrangement på skolen for, eller med skolebarn det siste året?**

- Ja
- Nei

Skolebesteforeldre er en ordning hvor frivillige, aktive eldre kommer til barneskolen og hjelper til. De som er frivillige i skolen blir " skolens besteforeldre " og blir en støtte for læreren i elevenes praktiske arbeid , skolearbeid, eller som omsorgspersoner for elevene. De skal ikke ha ansvar for undervisning. Ordningen er særlig aktuell for barn fra 1.- 4. klasse.

12) **Har du hørt om skolebesteforeldre?**

- Ja
- Nei

Under følger noen spørsmål om tilknytning til frivillig arbeid

13) Er du medlem i en/flere frivillige organisasjoner?

- Ja
 Nei

14) Bruker du fritiden på noen av følgende aktiviteter/organisasjoner?
(Sett et kryss på hver linje)

	Bruker mye av fritiden	Bruker noe av fritiden	En sjelden gang	Aldri
Idrettslag	☐	☐	☐	☐
Religiøs organisasjon	☐	☐	☐	☐
Jakt- og fiske, friluftsgang	☐	☐	☐	☐
Skytterlag, e.l.	☐	☐	☐	☐
Motorklubb	☐	☐	☐	☐
Politisk organisasjon	☐	☐	☐	☐
Røde Kors, Norsk Folkehjelp				
Sanitetsforening, helselag og lignende	☐	☐	☐	☐
Avholdsorganisasjon, mållag	☐	☐	☐	☐
Grendelag, velforening e.l.	☐	☐	☐	☐
Musikkorps, kor	☐	☐	☐	☐
Forening for dyrehold (hunder, hester, kaniner.e.l.)	☐	☐	☐	☐
Hobbyklubb (frimerke, sjakk Bridge, tegning e.l.)	☐	☐	☐	☐
Rotary, Odd Fellow e.l.	☐	☐	☐	☐
Annen organisasjon/forening	☐	☐	☐	☐

15) Hvor mange timer pr uke bruker du på frivillig arbeid i slike organisasjoner?

_____ timer/uke

16) Hva er det som motiverer deg til å bruke tid på frivillig arbeid?

Skriv med egne ord: _____

17) På hvilken måte utøver du ditt medlemskap i den organisasjonen hvor du er mest engasjert? *Du kan sette flere kryss.*

- Styrearbeid
- Aktiviteter/praktisk arbeid
- Passiv betalende medlem

18) Utfører du frivillig arbeid uten å være bundet til medlemskap i en organisasjon?

- Ja
- Nei

19) Dersom du utfører frivillig arbeid uten å være tilknyttet en frivillig organisasjon, kan du anslå hvor mange timer det utgjør i uka?

_____ timer/uke

Kan du si noe om lokalsamfunnets betydning for deg.

20) Hvor viktig er lokalsamfunnet for deg?

- Svært viktig
- Noe viktig
- Uviktig
- Vet ikke

21) Hvor godt kjenner du de som bor i ditt lokalsamfunn?
(Med lokalsamfunn menes i skolekrets, bygd eller tettsted)

- Svært godt
- Noe godt
- Ikke godt
- Vet ikke

22) Hvordan treffer du andre i ditt lokalsamfunn?

- Organisasjonsarbeid
- Frivillig arbeid (uten organisasjonstilknytning)
- Aktiviteter/ arrangement
- På butikken
- På kafè
- På dagsenter
- Får, eller går på besøk
- Andre steder, hvor?

23) Ønsker du å utvide ditt nettverk i lokalsamfunnet?

- Ja
- Nei
- Vet ikke

24) Bruker du å delta på lokale arrangement, som "Bygdas dag", konserter, basarer etc?

- Ofte
- Av og til
- Sjelden
- Aldri

25) Bruker du å delta på dugnad?

- Ofte
- Av og til
- Sjelden
- Aldri

Kan du si litt om dine relasjoner til barn og unge i ditt lokalsamfunn?

26) Har du kontakt med barn/ungdom i ditt lokalsamfunn?

- Ofte
- Av og til
- Sjelden
- Aldri

27) Dersom du hadde blitt spurt om du kunne tenkt deg å gjøre en frivillig innsats på en skole i kommunen, hva ville du da ha svart?

- Ja, gjerne
- Ja, hvis andre jeg kjente også ble med
- Nei, det kunne jeg ikke tenkt meg
- Vet ikke

28) Hva ville du svart dersom spørsmålet gjaldt din skolekrets?

- Ja, gjerne
- Ja, hvis andre jeg kjente også ble med
- Nei, det kunne jeg ikke tenkt meg
- Vet ikke

29) På skolen kan det være mange ulike gjøremål. Sett kryss for alle de aktiviteter/gjøremål som du kunne tenkt deg å bidra med:

- Lese/lytte - norsktimer
- Formidle lokal kultur/tradisjon – historietimer
- Forming, kunst og håndverk
- Turer i nærmiljøet
- Sang og musikk
- Gi omsorg og nærhet
- Annet: _____
- Føler ikke at jeg har noe å bidra med

30) Har du jobbet i barnehage/skole?

- Ja
- Nei

31) Dersom det ble arrangert et åpent informasjonsmøte om skolebesteforeldreordningen, hvor sannsynlig er det at du ville møtt opp?

- Svært aktuelt
- Lite aktuelt
- Ikke aktuelt
- Vet ikke

32) Kjenner du noen som du tror kunne ha tenkt seg å gjøre en frivillig innsats i skolen?

- Kjenner flere
- Kjenner noen
- Kjenner ingen
- Vet ikke

33) Tror du at frivillig arbeid i skolen har betydning for ditt lokalsamfunn?

- Stor betydning
- Noe betydning
- Ingen betydning
- Vet ikke

34) Nedenfor er det satt opp noen påstander, hvor enig er du i disse påstandene?

(Sett et kryss på hver linje)

	Enig	Delvis	Uenig	Vet ikke
Frivillig arbeid i skolen øker tillit mellom barn og eldre	☐	☐	☐	☐
Frivillig arbeid i skolen binder sammen bygdefolk	☐	☐	☐	☐
Frivillig arbeid i skolen fører til kunnskapsoverføring fra de eldre til barna	☐	☐	☐	☐
Frivillig arbeid i skolen fører til at eldre lærer mer om barn	☐	☐	☐	☐
Frivillig arbeid i skolen styrker tilhørigheten til de som flytter til Rauma fra andre deler av landet og fra utlandet	☐	☐	☐	☐

35) Hvis du skulle delta i skolebesteforeldre-ordningen, i hvilken grad passer disse utsagn for deg? *(Sett et kryss på hver linje)*

	Enig	Delvis	Uenig	Vet ikke
Det må gjelde skolen i skolekretsen vår	☐	☐	☐	☐
Aktuelt fordi at mine barnebarn går på skolen	☐	☐	☐	☐
Mine erfaringer og kunnskap kan brukes i skolen	☐	☐	☐	☐
Det blir gitt god opplæring/informasjon om skolebesteforeldreordningen	☐	☐	☐	☐
Det vil være en fast kontaktperson på skolen	☐	☐	☐	☐
Ordningen må ha en prøvetid på 2-3 uker	☐	☐	☐	☐
Opplegget er begrenset til noen timer ukentlig/6-10 uker /år fordelt på høst /vår	☐	☐	☐	☐
Ordningen er frivillig og jeg kan avslutte når jeg ønsker	☐	☐	☐	☐

36) Er det noen hinder for at du kan delta?

- Min helse
- Andre familiemedlemmers helse
- Mobilitet (har ikke bil, dårlige bussforbindelser e.l.)
- Andre forpliktelser
- Annet, hva? _____

**37) Har du lyst til å være skolebesteforelder ?
(Svaret forplikter ikke)**

- Ja
- Nei

38) Har du andre kommentarer vedrørende frivillig arbeid i skole, eller lyst til å kommentere områder som undersøkelsen ikke berører?

Vennligst skriv her: _____

Jeg ber om svar så snart som mulig, og senest innen fristen 15. september 2011. Vennligst bruk vedlagte svarkonvolutt som er ferdig frankert.

Tusen takk for at du har tatt deg tid til å svare på disse spørsmål.

Vedlegg 3 .

Svarfordeling

Kartlegging av interesse for skolebesteforeldre-ordning i Rauma.

Undersøkelsen er anonym

Bakgrunnsinformasjon

1) Kjønn

N=89

40,4 % Mann

59,6% Kvinne

2) Fødselsår?

N=89

11,2 % 1939

18,0 % 1940

22,5 % 1941

15,7 % 1942

19,1 % 1943

12,4 % 1944

1,1 % 1945

3) Sivil status ?

N=89

83,1 % gift

9,0 % Ugift

7,9 % enkemann/kvinne

4) Bosted ?

N=89

35 % Åndalsnes(inkl Verma/Romsdalen)

27,0 % Sørsida(Innfjorden, Måndalen, Vågstranda, Hjelvika)

38,2 % Nordsida (Isfjorden, Torvika, Eidsbygda, Rødven, Åfarnes, Holm, Mittet)

5) Botid i kommunen?

N=89

5,6 %	9-23 år
6,7 %	24-38 år
38,2 %	39-53 år
49,4%	54-72 år

6) Regner du deg som Raumaværing, eller innflytter?

N=89

86,5 %	Raumaværing
11,2 %	Innflytter
2,2 %	Vet ikke

7) Hva er din hovedbeskjeftigelse?

N=89

1,1 %	hjemme
92,1 %	pensjonist
6,7 %	privat/selvstendig

8) Hva er ditt nåværende eller tidligere arbeid/yrke?

N=87

17,2 %	lærer
8,0 %	helsearbeider
8,0 %	selvstendig næringsdrivende
16,1 %	kontor/adm
1,1 %	førskolelærer/assistent
2,3 %	hjemmearbeidende
8,0 %	bonde
9,2 %	butikk/hotell
1,1 %	pensjonist
28,7 %	annet

9) Har du barnebarn i disse aldersgruppene?

Prosent

	0	1	2	3	4	5	6	7
Barnebarn 0-5 år N=89	55,1	18,0	14,6	6,7	4,5	1,1		
Barnebarn 6-12 år N=89	31,5	27,0	21,3	4,5	3,4	7,9		4,5
Barnebarn 13-16 år N=89	46,1	30,3	13,5	5,6	2,2	1,1	1,1	

10) Hvor mange barnebarn bor i Rauma kommune?

Prosent

N=88

0	1	2	3	4	5	6	7	8	11
44,3	6,8	13,6	11,4	5,7	8,0	2,3	3,4	3,4	1,1

11) Har du vært på et arrangement på skolen for, eller med skolebarn det siste året?

N=89

33,7 % svarer Ja

66,3 % svarer Nei

Skolebesteforeldre er en ordning hvor frivillige, aktive eldre kommer til barneskolen og hjelper til. De som er frivillige i skolen blir " skolens besteforeldre " og blir en støtte for læreren i elevenes praktiske arbeid , skolearbeid, eller som omsorgspersoner for elevene. De skal ikke ha ansvar for undervisning. Ordningen er særlig aktuell for barn fra 1.- 4. klasse.

12) Har du hørt om skolebesteforeldre?

N=88

58 % svarer Ja

42 % svarer Nei

Under følger noen spørsmål om tilknytning til frivillig arbeid

13) Er du medlem i en/flere frivillige organisasjoner?

N=89

78,8 % svarer Ja

21,2 % svarer Nei

14) Bruker du fritiden på noen av følgende aktiviteter/organisasjoner?

Prosent

Sett et kryss for hver linje	Bruker Mye	Bruker noe	sjelden	Aldri
Idrettslag N=81	6,1	12,3	21,0	60,5
Religiøs org. N=78	6,4	11,5	6,4	75,6
Jakt og fiske N=79	3,8	8,9	6,3	81,0
Skytterlag N=79	1,5		3,8	93,7
Motorklubb N=78				100,0
Politisk org. N=79	3,8	3,8	6,3	86,1
RK, NFH, helselag, San. N=80	5,0	20,0	8,8	66,3
Avholdslag, mållag N=78		2,6	3,8	93,6
Grendelag, Velforening N=79	2,5	11,4	13,9	72,2
Musikk-korps, kor N=79	2,5		7,6	89,9

Forening for dyrehold N=79		1,3	1,3	97,4
Hobbyklubb N=79	1,3	1,3	2,5	94,9
Rotary, Old Fellow N=80	12,3	3,7		84,0
Annen organisasjon N=79	11,4	25,3	10,1	53,2

15) Hvor mange timer pr uke bruker du på frivillig arbeid i slike organisasjoner?

N=75

21,3% bruker 0 timer

49,3 % bruker mellom 1-5 timer

26,7 % bruker mellom 6-10 timer

2,6 % bruker 11 timer og mer

16) Hva er det som motiverer deg til å bruke tid på frivillig arbeid?

Respondentene har svart slik på det åpne spørsmål:

- Jeg arbeider 70-80 t/uke, har ikke fritid
- Er interessert
- Det sosiale og styrking av lokalsamfunnet
- Interesse for tingen.
- Liker å arbeide for nærmiljøet
- Har vært med i kvinne- og familielaget i 37 år
- Sosialt og til nytte for nærmiljøet
- Interesse x 4
- Styrker samholdet lokalt
- Ingen motivasjon for det
- Behov i bygda for at man tar tak, både blant barn og eldre. Trives sammen med andre. Har alltid opplevd det berikende å delta i ulike oppgaver for fellesskapet.
- Utviklende og sosialt.
- Har vært aktiv i musikk, for det er min store interesse både som instruktør og utøver.
- Trivsel, gjøre nytte for seg.
- Trives med det, det sosiale er verdifullt.
- Sosialt samvær, sosialt ansvar.
- Det er nødvendig. Eg har glede av å vere med i slikt eg er interessert i.
- Ser det som viktig/nyttig, mulig misforstått.
- Treffe andre mennesker, trang til aktivitet.
- Kristen overbevisning.
- At noen har bruk for meg, noe å engasjere meg i, aktivere meg.
- Det må vere noko som interesserar, givande, eller at det er behov for min innsats.
- Sosialt.
- Viktig med samhold i bygda.
- Mangler nok interesse.
- Gleden av å få resultater.
- Hjelp andre
- Formidling av det eg har fått.
- Gleden av å glede andre.

- Sosialt samvær
- Sosialt og morsomt
- Interesse, givende, gjøre en jobb for andre som trenger det.
- Motivert pga mine barn.

17) På hvilken måte utøver du ditt medlemskap i den organisasjonen hvor du er mest engasjert? Du kan sette flere kryss.

55,3 % Styrearbeid N=76
 61,5 % Aktiviteter/praktisk arbeid N=78
 41,0 % Passiv betalende medlem N=78

18) Utfører du frivillig arbeid uten å være bundet til medlemskap i en organisasjon?

N=79

51,9 % svarer Ja
 48,1 % svarer Nei

19) Dersom du utfører frivillig arbeid uten å være tilknyttet en frivillig organisasjon, kan du anslå hvor mange timer det utgjør i uka?

N=39

12,3 % svarer 0 timer
 74,4 % svarer 1-3 timer
 10,3 % svarer 4-10 timer
 2,6 % svarer 11 timer og mer

Kan du si noe om lokalsamfunnets betydning for deg.
--

20) Hvor viktig er lokalsamfunnet for deg?

Prosent

Svært viktig	Noe viktig	Uviktig	Vet ikke	Sum	N=
61,8	32,6	1,1	4,5	100	89

21) Hvor godt kjenner du de som bor i ditt lokalsamfunn?

Prosent

Svært godt	Noe godt	ikke godt	Vet ikke	Sum	N=
35,2	55,7	8,0	1,1	100	88

22) Hvordan treffer du andre i ditt lokalsamfunn?*Her kan de sette flere kryss***N=88**

- 45,5 % Organisasjonsarbeid
- 34,1 % Frivillig arbeid (uten organisasjonstilknytning)
- 50,2 % Aktiviteter/ arrangement
- 63,6% På butikken
- 26,1 % På kafè
- 4,5 % På dagsenter
- 58% Får, eller går på besøk
- 30,7 % Andre steder, hvor?

23) Ønsker du å utvide ditt nettverk i lokalsamfunnet?**Prosent**

Ja	nei	vet ikke	Sum	N=
25	33	45,7	100	88

24) Bruker du å delta på lokale arrangement, som "Bygdas dag", konserter, basarer etc?**Prosent**

Ofte	Av og til	Sjelden	Aldri	Sum	N=
23,6	60,7	13,5	2,2	100	89

25) Bruker du å delta på dugnad?**Prosent**

Ofte	Av og til	Sjelden	Aldri	Sum	N=
18	38,2	32,6	11,2	100	89

Kan du si litt om dine relasjoner til barn og unge i ditt lokalsamfunn?**26) Har du kontakt med barn/ungdom i ditt lokalsamfunn?****Prosent**

Ofte	Av og til	Sjelden	Aldri	Sum	N=
26	46,1	23,6	3,4	100	89

27) Dersom du hadde blitt spurt om du kunne tenkt deg å gjøre en frivillig innsats på en skole i kommunen, hva ville du da ha svart?**Prosent**

Ja, gjerne	Ja, med forbehold	Nei	Vet ikke	Sum	N=
22,5	16,9	29,2	31,5	100	89

28)Hva ville du svart dersom spørsmålet gjaldt din skolekrets?

Prosent

Ja, gjerne	Ja, med forbehold	Nei	Vet ikke	Sum	N=
26,4	16,1	18,4	39,1	100	89

29)På skolen kan det være mange ulike gjøremål. Sett kryss for alle de aktiviteter/gjøremål som du kunne tenkt deg å bidra med:

Her kan de sette flere kryss

Prosent

N=79

34,2 Lese/lytte - norsktimer

30,4 Formidle lokal kultur/tradisjon – historietimer

22,8 Forming, kunst og håndverk

43,0 Turer i nærmiljøet

10,1 Sang og musikk

29,1 Gi omsorg og nærhet

10,1 Annet: Det nevnes fiske og praktisk arbeid spesielt

24,1 Føler ikke at jeg har noe å bidra med

30)Har du jobbet i barnehage/skole?

Prosent

N=88

34,1 Ja

65,9 Nei

31)Dersom det ble arrangert et åpent informasjonsmøte om skolebesteforeldre-ordningen, hvor sannsynlig er det at du ville møtt opp?

Prosent

Svært aktuelt	Lite aktuelt	Ikke aktuelt	Vet ikke	Sum	N=
29,2	29,2	18,0	23,6	100	89

32)Kjenner du noen som du tror kunne ha tenkt seg å gjøre en frivillig innsats i skolen?

Prosent

Kjenner flere	Kjenner noen	Kjenner ingen	Vet ikke	Sum
N=				
3,4	23,9	18,2	54,5	100
				89

33) Tror du at frivillig arbeid i skolen har betydning for ditt lokalsamfunn?

Prosent

Stor betydning	Noe betydning	Ingen betydning	Vet ikke	Sum	N=
44,2	54,5	1,3	0	100	77

34) Nedenfor er det satt opp noen påstander, hvor enig er du i disse påstandene?*(Sett et kryss på hver linje)*

Prosent

Påstand	Enig	Delvis enig	Sum	N=
Frivillig arbeid i skolen øker tillit mellom barn og eldre	80,5	19,5	100	82
Frivillig arbeid i skolen binder sammen bygdefolk	61,0	39,0	100	82
Frivillig arbeid i skolen fører til eldre lærer mer om barn (1,2 % uenig)	71,1	27,7	98,8	83
Frivillig arbeid i skolen fører til kunnskaps-overføring fra de eldre til barna	79,1	20,9	100	86
Frivillig arbeid i skolen styrker tilhørigheten til de som flytter til Rauma fra andre deler av landet og fra utlandet (1,3 % uenig)	72,2	26,6	98,7	79

35) Hvis du skulle delta i skolebesteforeldre-ordningen, i hvilken grad passer disse utsagn for deg? *(Sett et kryss på hver linje)*

Prosent

Påstand	Enig	Delvis enig	Uenig	Sum	N=
Det må gjelde skolen i skolekretsen vår	73,8	20,0	6,2	100	65
Aktuelt fordi at mine barnebarn går på skolen	44,2	23,1	32,7	100	52
Mine erfaringer og kunnskap kan brukes i skolen	43,1	51,0	5,9	100	51
Det blir gitt god opplæring/informasjon om skolebesteforeldreordningen	55,6	35,6	8,9	100	45

Det vil være en fast kontaktperson på skolen	75,0	21,2	3,8	100	52
Ordningen må ha en prøvetid på 2-3 uker	75,0	19,6	5,4	100	56
Opplegget er begrenset til noen timer ukentlig/6-10 uker /år fordelt på høst/vår	59,2	38,8	2,0	100	49
Ordningen er frivillig og jeg kan avslutte når jeg ønsker det	89,4	9,1	1,5	100	66

36) Er det noen hinder for at du kan delta?

Prosent

Årsak	Ja	Nei	Sum	N=
Min helse	26	74	100	77
Andre familiemedlemmers helse	9,1	90,9	100	77
Mobilitet (har ikke bil, dårlige bussforbindelser)	5,2	94,8	100	77
Andre forpliktelser	23,4	76,6	100	77
Annet, hva? *)	29,9	70,1	100	77

Kategorisert svar under "Annet":

(Absolutte tall)

- Reiser 6
- Jobber 3
- Ønsker å ha fri 2
- Helse 3
- Annet 5

Sum 19

Respondentene har svart slik på dette åpne spørsmål:

- Jeg arbeider altfor mye
- ønsker fritid etter et langt/travelt arbeidsliv og omsorg innen familie
- er skadet i høyre hånd
- er fortsatt i arbeid i perioder
- kan kollidere med andre ting

- er ikke motivert
- har jobbet lenge nok i skolen
- har heilt andre interesser
- reise, hobby og familie
- helseproblem kan enkelte dager sette en stopper
- organisasjonsarbeid, reiser
- jobber noe i egen bedrift
- er borte 4-5 mnd i vinterhalvåret
- hobby, reiser, familie
- bor i utlandet 4-5 mnd hver vinter
- føler meg for gammel
- reiser meget, både her og utlandet
- ikke flink med barn
- ingen hinder

**37)Har du lyst til å være skolebesteforelder ?
(Svaret forplikter ikke)**

42,7 %	Ja
47,6 %	nei
9,8 %	vet ikke

38)Har du andre kommentarer vedrørende frivillig arbeid i skole, eller lyst til å kommentere områder som undersøkelsen ikke berører?

Kategorisert kommentarer:
(Absolutte tall)

• Positive kommentarer til tiltaket	10
• Ønsker å være skolebesteforeldre, med forbehold av ulik karakter	5
• Andre kommentarer	4
Sum	19

Respondentene har svart slik på dette åpne spørsmål:

- Inntil videre arbeider jeg for mye, men skulle jeg bli pensjonist, er dette veldig spennende
- Frivillig arbeid i skolen er bra!
- Må gjerne prøves med frivillig arbeid i skolen.
- Samkvem i hele aldersspekteret gir et bedre samfunn.

- Ønsker ikke å være bundet til faste timer hver uke.
- Må ha mer informasjon før jeg kan ta et standpunkt.
- Har i mitt arbeid som sykepleier sett at mange barn ikke vet hvordan de skal oppføre seg blant eldre. Det er viktig å skape tillit mellom generasjoner, og dette er helt sikkert en god måte å bygge bro mellom de helt unge og de eldre. Mange barn har liten eller ingen omgang med eldre i sitt dagligliv.
- Det er stor ressurs i mange eldre som kan komme godt med i dagens samfunn.
- Sikker et bra forslag!
- Ustrukturert undervisning, mange kokker og mye søl.
- Godt kvalifisert lærere.
- Flott tiltak!
- Ser at det kan ha visse problemer og at ser at det er ikke alt som er like enkelt. Er ellers interessert i mye og tida blir for knapp.
- Dette høres helt ok ut.
- Synes dette er positivt.
- Dårlige lærere må skiftes ut.
- Vil ikke være bundet over lengre tid.
- F.eks mobbing og rusforebyggende tiltak.
- Jeg synes dette er et flott tiltak.

MELDESKJEMA

Meldeskjema (versjon 1.1) for forsknings- og studentprosjekt som medfører meldeplikt eller konsesjonsplikt (jf. personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter).

1. Prosjekttittel		
Tittel	Skolebesteforeldre	
2. Behandlingsansvarlig institusjon		
Institusjon	Høgskolen i Molde	Velg den institusjonen du er tilknyttet. Alle nivå må oppgis. Ved studentprosjekt er det studentens tilknytning som er avgjørende. Dersom din institusjon ikke finnes på listen, ta kontakt med personvernombudet.
Avdeling/Fakultet		
Institutt		
3. Daglig ansvarlig (forsker, veileder)		
Fornavn	Beinta	Før opp navn på den som har det daglige ansvaret for prosjektet. For studentprosjekt er daglig ansvarlig vanligvis veileder.
Etternavn	Jákupsstovu	
Akademisk grad	Doktorgrad	Veileder og student må være tilknyttet samme institusjon. Dersom studenten har ekstern veileder, kan biveileder eller fagansvarlig stå som daglig ansvarlig.
Stilling	Førsteamanuensis	
Arbeidssted	Høgskolen i Molde	Arbeidssted må være i tilknytning til behandlingsansvarlig institusjon, f.eks. underavdeling, institutt etc.
Adresse (arb.sted)	postboks 2110	
Postnr/sted (arb.sted)	6402 Molde	NB! All korrespondanse går via e-post. Det er derfor viktig at du oppgir korrekt e-postadresse. Det bør være en adresse som du bruker aktivt over tid. Husk å gi beskjed dersom den endres.
Telefon/mobil (arb.sted)	71214208 / 48066544	
E-post	Beinta@himolde.no	
4. Student		
Studentprosjekt	Ja • Nei ○	NB! All korrespondanse går via e-post. Det er derfor viktig at du oppgir en korrekt e-postadresse. Det bør videre være en adresse du bruker aktivt over tid. Husk å gi beskjed dersom den endres.
Fornavn	Gunhild	
Etternavn	Dahle	
Akademisk grad	Lavere grad	
Privatadresse	Hatlen	
Postnr/sted (privatadresse)	6320 Isfjorden	
Telefon/mobil	71225196 / 47633810	
E-post	gunhild.dahle@mrfylke.no	
5. Formålet med prosjektet		
Prosjektets formål	Formålet med denne undersøkelsen er å finne ut om det er tid, vilje og interesse blant eldre til å gjøre en frivillig innsats i småskolen. Svært mange i denne aldersgruppen er viktige bidragsytere til frivillig arbeid, gjennom organisasjonsarbeid, som omsorgspersoner for egen familie og som ildsjeler og dugnadsarbeidere i lokalsamfunnet. Det vil være interessant å finne ut hva som har betydning for de valg disse står ovenfor, og hvilke prioriteringer de gjør, når de får spørsmål om å delta i frivillig arbeid. Undersøkelsen om Skolebesteforeldre er basert på frivillighet. Kunnskap om lokale forhold, slik som muligheter og begrensninger hos den enkelte, legger grunnlag for å treffe bedre beslutninger om ordninger og organisering	Redegjør kort for prosjektets formål, problemstilling, forskningsspørsmål e.l. Maks 750 tegn.
6. Prosjektomfang		

Velg omfang	<ul style="list-style-type: none"> ● Enkel institusjon ○ Nasjonal multisenterstudie ○ Internasjonal multisenterstudie 	<p>Med multisenterstudier forstås her forskningsprosjekter som gjennomføres ved flere institusjoner samtidig, som har samme formål og hvor det utveksles/deles personopplysninger mellom deltakende institusjoner.</p> <p>Les mer om hva personopplysninger er</p>
Oppgi øvrige institusjoner		
Hvordan foregår samarbeidet mellom institusjonene? Hvem har tilgang til personopplysninger og hvordan reguleres tilgangen?		
7. Utvalgsbeskrivelse		
Beskrivelse av utvalget	Aldersgruppen 67 til 72 år i Rauma kommune.	Med utvalg menes dem som deltar i undersøkelsen eller dem det innhentes opplysninger om. F. eks. et representativt utvalg av befolkningen, skoleelever med lese- og skrivevansker, pasienter, innsatte.
Rekruttering og trekking	Hele universet	Beskriv hvordan utvalget trekkes/rekrutteres. Utvalget kan trekkes fra registre, f. eks. folkeregisteret, NAV, pasientregistre, eller rekrutteres gjennom f.eks. en bedrift, skole, idrettsmiljø, eget nettverk. Oppgi hvem som foretar trekkingen/rekrutteringen.
Førstegangskontakt	Det vil være meg som oppretter kontakt. Det vil skje gjennom presentasjon i lokalavisa uka før jeg sender ut spørreskjema. Førstekontakt med selve undersøkelsen får de da de mottar informasjon og spørreskjema i posten og blir oppfordret til å svare.	Oppgi hvem som oppretter førstegangskontakt med utvalget og beskriv hvordan den opprettes. Les mer om førstegangskontakt
Alder på utvalget	☐ Barn (0-15 år) ☐ Ungdom (16-17 år) ☒ Voksne (over 18 år)	
Antall personer som inngår i utvalget	412 personer	
Inkluderes det myndige personer med redusert eller manglende samtykkekompetanse?	Ja ○ Nei ●	Redegjør for hvorfor det er nødvendig å inkludere myndige personer med redusert eller manglende samtykkekompetanse.
Hvis ja, beskriv		Les mer om inklusjon av myndige personer med redusert eller manglende samtykkekompetanse
8. Metode for innsamling av personopplysninger		
Kryss av for hvilke datainnsamlingsmetoder og datakilder som skal benyttes	☒ Spørreskjema ☐ Personlig intervju ☐ Gruppeintervju ☐ Observasjon ☐ Psykologiske/pedagogiske tester ☐ Medisinske undersøkelser/tester ☐ Journaldata ☐ Registerdata ☐ Annen innsamlingsmetode	<p>Personopplysninger kan innhentes direkte fra den registrerte og/eller fra ulike journaler (NAV, PPT, sykehus, bofellesskap og lignende) eller eksisterende registre (f.eks. Statistisk sentralbyrå, Krefregisteret).</p>
Annen innsamlingsmetode, oppgi hvilken		
Kommentar til metode for innsamling av personopplysninger	Det vil bli utsendt et strukturert spørreskjema. Dersom svar ikke kommer innen fristen vil jeg ringe opp for å purre.	
9. Datamaterialets innhold		
Gjør rede for hvilke opplysninger som samles inn	Det vil bli samlet inn faktaopplysninger som kjønn, bosted, om de har barnebarn, tilknytning til frivillige organisasjoner og deltakelse i nærmiljøaktiviteter. Det vil også bli spurt om holdninger til å utføre frivillig arbeid og hva som har betydning i den sammenheng.	Spørreskjema, intervjuguide/temaliste, m.m. legges ved meldeskjemaet til slutt.

Samles det inn direkte personidentifiserende opplysninger?	Ja ☐ Nei ☒	Les mer om hva personopplysninger er
Hvis ja, hvilke?	☐ Navn ☐ Fødselsdato ☐ 11-sifret fødselsnummer ☐ Adresse og/eller e-postadresse og/eller telefonnummer	NB! Selv om resultatene i den endelige publikasjonen vil være anonymisert, må det krysses av her dersom direkte eller indirekte personidentifiserende opplysninger registreres i datamaterialet underveis i prosjektet.
Spesifiser hvilke		
Samles det inn indirekte personidentifiserende opplysninger?	Ja ☒ Nei ☐	En person vil være indirekte identifiserbar dersom det er mulig å identifisere vedkommende gjennom bakgrunnsopplysninger som for eksempel bostedskommune eller arbeidsplass/skole kombinert med opplysninger som alder, kjønn, yrke, diagnose, etc.
Hvis ja, hvilke?	kjønn, bosted, yrke/hovedbeskjeftigelse/organisasjonstilknytning	
Samles det inn sensitive personopplysninger?	Ja ☐ Nei ☒	
Hvis ja, oppgi hvilke	☐ Rasemessig eller etnisk bakgrunn, eller politisk, filosofisk eller religiøs oppfatning ☐ At en person har vært mistenkt, siktet, tiltalt eller dømt for en straffbar handling ☐ Helseforhold ☐ Seksuelle forhold ☐ Medlemskap i fagforeninger	
Samles det inn opplysninger om tredjeperson?	Ja ☐ Nei ☒	Med opplysninger om tredjeperson menes opplysninger som kan spores tilbake til personer som ikke inngår i utvalget. Eksempler på tredjeperson er kollega, elev, klient, familiemedlem.
Hvis ja, hvem er tredjeperson og hvilke opplysninger registreres?		
Hvordan blir tredjeperson informert om behandlingen?	☐ Skriftlig informasjon ☐ Muntlig informasjon ☐ Blir ikke informert	
Blir ikke informert, redegjør hvorfor		
10. Informasjon og samtykke		
Oppgi hvordan informasjon til utvalget gis	☒ Skriftlig informasjon ☐ Muntlig informasjon ☐ Ingen informasjon	Som hovedregel skal det gis informasjon og innhentes samtykke fra den registrerte. Dersom informasjon gis skriftlig, legg ved kopi av informasjonsskriv.
Redegjør	Som følgeskriv til spørreskjema formidles formål med undersøkelsen, at den er frivillig, samt at opplysningene vil bli behandlet med forsiktighet og at personvern hensyn blir ivaretatt.	Dersom det ikke skal gis informasjon, må dette redegjøres for. Les mer om hvilken informasjon som bør gis til utvalget
Oppgi hvordan samtykke innhentes	☐ Skriftlig samtykke ☐ Muntlig samtykke ☒ Innhentes ikke samtykke	Dersom det benyttes skriftlig samtykke, anbefales det at dette følger i teksten etter informasjonen. Dersom det ikke skal innhentes samtykke, må dette redegjøres for.
Innhentes ikke samtykke, redegjør	Da undersøkelsen er anonym og ikke inneholder sensitive opplysninger finner jeg det ikke nødvendig.	Les mer om krav til gyldig samtykke
11. Informasjonssikkerhet		
Direkte personidentifiserende opplysninger erstattes med et referansenummer som viser til en atskilt navneliste	Ja ☒ Nei ☐	Direkte personidentifiserende opplysninger bør ikke registreres sammen med det øvrige datamaterialet.
Hvordan lagres listen/koblingsnøkkel og hvem har tilgang til den?	Listen lagres på Høgskolen i Molde fram til masteroppgaven er ferdigskrevet. Deretter blir den destruert. Kun masterstudenten som arbeider med oppgaven og veileder vil ha adgang til den.	

Direkte personidentifiserende opplysninger lagres sammen med det øvrige materialet	Ja ● Nei ○	
Hvorfor er det nødvendig med oppbevaring av direkte identifikasjonsopplysninger sammen med det øvrige datamaterialet?	For å kunne vurdere respondentenes representativitet.	
Lagres direkte personidentifiserbare opplysninger på andre måter?	Ja ○ Nei ●	
Spesifiser		
Hvordan registreres og oppbevares datamaterialet?	☐ Fysisk isolert PC tilhørende virksomheten ☐ PC i nettverkssystem tilhørende virksomheten ☐ PC i nettverkssystem tilknyttet Internett tilhørende virksomheten ☒ Fysisk isolert privat PC ☐ Privat PC tilknyttet Internett ☐ Videoopptak/fotografi ☐ Lydopptak ☐ Manuelt/papir ☐ Annen registreringsmetode	Sett flere kryss dersom opplysningene registreres på flere måter.
Annen registreringsmetode beskriv nærmere		
Behandles og/eller lagres lyd- og videoopptak og/eller fotografi på PC?	Ja ○ Nei ●	
Hvordan er datamaterialet beskyttet mot at uvedkommende får innsyn i opplysningene?	Filen lagres på min arbeids-pc og er beskyttet med brukernavn og passord	Er f.eks. PC-tilgangen beskyttet med brukernavn og passord, og står PC-en i et låsbart rom?
Dersom det benyttes mobil lagringsenhet (bærbar PC, minnepenn, minnekort, cd, ekstern harddisk), oppgi hvilken type, og redegjør for hvorfor det benyttes mobil lagringsenhet		
Skal prosjektet ha medarbeidere som vil få tilgang til datamaterialet på lik linje med daglig ansvarlig/student?	Ja ○ Nei ●	
Hvis ja, hvem?		
Innhentes eller overføres personopplysninger ved hjelp av e-post/Internett?	Ja ○ Nei ●	
Hvis ja, oppgi hvilke opplysninger		
Vil personopplysninger bli utlevert til andre enn prosjektgruppen?	Ja ○ Nei ●	
Hvis ja, til hvem?		
Skal opplysningene samles inn/bearbejdes av en databehandler?	Ja ○ Nei ●	Med databehandler menes en som samler inn og/eller behandler personopplysninger på vegne av den behandlingsansvarlige. Eksempler på ofte brukte databehandlere er Questback, Synovate MMI, Norfakta etc.
Hvis ja, hvilken?		Les mer om databehandleravtaler her
12. Vurdering/godkjenning fra andre instanser		
Søkes det dispensasjon fra taushetsplikten for å få tilgang til data?	Ja ○ Nei ●	For å få tilgang til taushetsbelagte opplysninger fra f.eks. NAV, PPT, sykehus, må det søkes om

Kommentar		dispensasjon fra taushetsplikten. Dispensasjon søkes vanligvis fra aktuelt departement. For dispensasjon fra taushetsplikten for helseopplysninger skal det for alle typer forskning søkes Regional komité for medisinsk og helsefaglig
Skal det innhentes godkjenning/tillatelse fra andre instanser?	Ja ☐ Nei ☒	Det kan f. eks. være aktuelt å søke tillatelse fra registreier for tilgang til data, ledelsen for tilgang til forskning i firma, etc.
Hvis ja, hvilke?		
13. Prosjektperiode		
Prosjektperiode	Prosjektstart:01/08/2011	Prosjektstart Tidspunkt for når førstegangskontakt opprettes og/eller datainnsamlingen starter.
	Prosjektslutt:01/06/2012	Prosjektslutt Tidspunkt for når datamaterialet skal anonymiseres, slettes, eller arkiveres i påvente av oppfølgingsstudier. Dette sammenfaller gjerne med publisering og ferdigstilling av oppgave, avhandling eller rapport.
Hva skal skje med datamaterialet ved prosjektslutt?	☒ Datamaterialet skal anonymiseres ☐ Datamaterialet skal oppbevares med personidentifikasjon	Med anonymisering menes at det ikke lenger er mulig å føre opplysningene tilbake til enkeltpersoner i datamaterialet. Les mer om anonymisering
Hvordan skal datamaterialet anonymiseres?	Filen vil bli slettet	Hovedregel for lagring av data med personidentifikasjon er samtykke fra den registrerte.
Hvorfor skal datamaterialet oppbevares med personidentifikasjon?		Årsaker til oppbevaring kan være konkrete oppfølgingsstudier, undervisningsformål eller annet.
Hvor skal datamaterialet oppbevares, og hvor lenge?		Datamaterialet kan lagres ved egen institusjon, offentlig arkiv eller annet. Les mer om arkivering
14. Finansiering		
Hvordan finansieres prosjektet?	Det vil bli søkt om bistand hos Rauma kommune, regner også med å dekke noen kostnader selv.	
15. Tilleggsopplysninger		
Tilleggsopplysninger		
16. Vedlegg		
Antall vedlegg	2	

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Beinta Jákupsstovu
Avdeling for økonomi, informatikk og samfunnsfag
Høgskolen i Molde
Postboks 2110
6402 MOLDE

Vår dato: 05.08.2011

Vår ref: 27527 / 3 / KS

Deres dato:

Deres ref:

TILRÅDING AV BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 30.06.2011. Meldingen gjelder prosjektet:

27527	.Skolebesteforeldre
Behandlingsansvarlig	Høgskolen i Molde, ved institusjonens overste leder
Daglig ansvarlig	Beinta Jákupsstovu
Student	Gunhild Dable

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.06.2012, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Knut Kalgraff Skjåk

Katrine Utaaker Segadal

Kontaktperson: Katrine Utaaker Segadal tlf: 55 58 35 42
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Gunhild Dahle, Hatlen, 6320 ISFJORDEN

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 27527

Alle personer i aldersgruppen 67 til 72 år i en kommune forespørres om å delta i en postal spørreundersøkelse som kartlegger interessen for skolebesteforeldre-ordning.

Det tas høyde for at det kan bli registrert sensitive personopplysninger om helseforhold i forbindelse med spørreskjemaundersøkelsen, jf. personopplysningsloven § 2 nr. 8 c).

Personvernombudet finner at behandlingen av personopplysninger i prosjektet kan hjemles i personopplysningsloven §§ 8 første alternativ og 9 a) (samtykke). Det gis skriftlig informasjon og respondentene samtykker ved å besvare spørreskjema.

Personvernombudet ber om at følgende tilføyes i informasjonsskrivet til de som forespørres om deltakelse:

- at man kan trekke seg fra prosjektet når som helst frem til det er avsluttet uten å måtte begrunne det

- veileders navn og kontaktinformasjon (telefonnummer, e-postadresse)

Revidert informasjonsskriv bes ettersendt før utvalget kontaktes.

Prosjektsslutt er angitt til 1.6.2012. Senest ved prosjektsslutt vil datamaterialet være anonymisert, det vil si at verken direkte eller indirekte personidentifiserende opplysninger lenger foreligger i materialet. Navnelisten/koblingsnøkkelen slettes. Indirekte personidentifiserende opplysninger i det øvrige materialet slettes eller grovkategoriseres på en slik måte at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes.

Senest
for sendt
8/8

tirsdag

Historisk finale i Faabergturneringa

Lokal finale. For første gang i historien møttes to lokale lag i finalen i A-sluttspillet i Faabergturneringa. Tiril Høgseth (gul drakt) og Isfjorden møtte nemlig Victoria Venås og Vågstranda/Måndalen. Her ble ILL-jentene for sterke og vant den store pokalen etter seier 3-0.

Går gjerne i hop med andre

Samlende. – Jeg håper jeg kan være samlende, sier Arne Hop (KrF) som er ordfører kandidat nummer to i vår serie med partipresentasjoner.

• Side 6 og 7

Valgarrangement på Troll-Tinn AS

Engasjement. Helge Orten, fylkesordfører kandidat for Høyre, var blant de som stilte spørsmål til forutsigbarheten til NAV, under bedriftsbesøket på Troll-Tinn AS, i regi av NHO.

• Side 8

Hoppet hopp nummer 1000

Flest. Tom Erik Heimen gjorde sist fredag sitt basehopp nummer 1000. Ingen har flere hopp her i landet.

• Side 10 og 11

• Side 12 og 13

Foto: Lars Smisethjell

Foto: Stein Siem

Kan bestemor jobbe i skolen?

Kartlegging. Sitter besteforeldrene på ressurser som kan komme skolen til gode? Det er hovedspørsmålet som student Gunhild Dahle nå vil stille til over 400 besteforeldre her i kommunen i forbindelse med en masteroppgave.

Blir som barn. – Sammen med barn så må jeg gjøre meg selv til barn igjen, sier pensjonist Einar Dahle som har vært med på et hyttebyggingsprosjekt ved Åfarnes skole. Han mener nytten går begge veger mellom unge og eldre.

• Side 4 og 5

Leter etter gratisla

Besteforeldre. – Jeg vil kartlegge hvor store ressurser som er der ute blant besteforeldrene og prøve å finne ut hvor mye dette kan komme skolen til nytte, sier Gunhild Dahle.

Hun er i gang med et masterstudium ved Høgskolen i Molde. Gunhild Dahle fra Isfjorden skal i den anledning gjøre en undersøkelse som hun håper skal ende opp i en rapport og en konklusjon som både skal komme skolen i Rauma og mange pensjonister til gode. Tanken er å kartlegge hvilke ressurser besteforeldrene sitter på som kan komme skolen til gode og i hvilken grad disse pensjonerte besteforeldrene er innstilte på å stille disse ressursene og denne kompetansen til disposisjon for skolen.

– Jeg tror fort det kan handle om en vinn-vinn situasjon. Skolen kan få inn kompetanse og hjelp og mange pensjonister kan rett og slett få en langt mer innholdsrik hverdag, sier Dahle som i disse dager sender ut spørreskjema til over 400 pensjonister i alderen 67 til 72 år her i kommunen. Et omfattende spørreskjema hun håper skal gi mange svar.

– Jeg håper virkelig at mange tar bryet med å svare. Jeg trenger i alle fall svar fra halvparten om undersøkelsen skal få en ønsket verdi. At jeg bare sender til de mellom 67 og 72 har ingen ting med å gjøre at jeg ikke tror de over 72 kan sitte på store ressurser. Det har bare å gjøre med å begrense materialet og gjøre det lettere å bearbeide, sier Gunhild Dahle og forteller at besteforeldre eller andre pensjonister fra tid til annen blir brukt i skolen, men at dette bare i begrenset grad er systematisert ved skolene her i kommunen.

Hun viser til at en del andre kommuner her i landet har kommet lenger, og at det i Sverige er gjort mange erfaringer over flere år som helt sikkert har relevans for lignende ordninger her i landet.

Kommunen

– Kommunen stiller seg bak undersøkelsen, forteller Gunhild Dahle og legger til at hun trolig kan legge fram resultatene til våren. Om dette i neste omgang vil føre til en systematisk bruk av besteforeldre i skolen, blir opp til kommunen å følge opp og eventuelt innføre tidligst fra skolestart høsten 2012.

– Jeg tillater meg å minne om at svarfristen er satt til 15. september, avslutter Gunhild Dahle.

Stein Siem

stein.siem@andalsnes-avis.no
71 22 77 25, mobil: 91 510 585

Ressurser. På Åfarnes skole har besteforeldre blitt brukt i undervisningen ved flere anledninger, og to av de som har vært barnebarn, Johannes Holm.

– Kunne blitt spurt mer

Stiller opp. – Jeg har vært med mange ganger, og jeg har stor glede av det. De må gjerne spørre meg mer, sier Inger Else Holm.

Noen besteforeldre eller andre pensjonister har fra tid til annen vært inne i skolen på Åfarnes i forbindelse med spesielle prosjekter. Inger Else Holm kan fortelle at hun har vært med på strikking og at hun av og til har satt seg ned med ei gruppe elever for å lese høyt fra en bok.

– Og så kan jeg huske at jeg en gang tok med meg noen gamle telefoner og fortalte elevene litt om utviklingen når det gjelder telefoner. De satt faktisk som tente lys, forteller Inger Else og legger ikke skjul på at hun setter stor pris på å bli invitert til skolen.

– Jeg tror også at elevene setter pris på det og så ser jeg at lærerne ofte her det veldig travelt, seier hun.

Einar Dahle har også vært en del inne i skolen i ulike sammenhenger. Han forteller at de egentlig startet tidlig da Mittet skole fortsatt eksisterte. Da var han med å bygge ei lekehytte utenfor skolen.

– Jeg tror i alle fall jeg kan si at de lærte seg å bruke hammer og sag av meg, sier pensjonisten som har et langt liv bak seg som tømrer.

Og Einar Dahle legger vekt på at nytten går begge veier. Det handler ikke minst om at det blir god kontakt mellom generasjonene og at det er snakk om å lære av hverandre.

– Når jeg snakker til barn, så kan jeg ikke få en hel klasse til å snakke

voksenprat. Det betyr at det er jeg som må forandre meg og gjøre meg sjøl til et barn. Å være sammen med barn på den måten og føle at vi kan lære bort noe, er veldig inspirerende og lærerikt, sier Einar og forteller at han er midt inne i et hytteprosjekt på Åfarnes skole. Det skal fullføres etter hvert.

– Jeg tror slike kontakter vil øke respekten for de eldre og det vil trolig bidra til å lette integreringsprosesser for barn og familier som er tilflytter og ikke har det nettvirket vi andre har, sier Gunhild Dahle. Hun sier hun nå vil vente i spenning på hva kartleggingen etter vært vil vise.

Stein Siem

stein.siem@andalsnes-avis.no
71 22 77 25, mobil: 91 510 585

Si din mening!

SMS: åa mening til

2399

er gratislærere

Foreldre blitt brukt i undervisningen ved flere anledninger, og to av de som har vært med er Inger Else Holm og Einar Dahle. Her er de to i samtale med Gunhild Dahle og Inger Elses

blitt spurt mer

– Jeg tror også at elevene setter pris på det og så ser jeg at lærerne ofte her det veldig travelt, seier hun.

Einar Dahle har også vært en del inne i skolen i ulike sammenhenger. han forteller at de egentlig startet tidlig da Mittet skole fortsatt eksisterte. Da var han med å bygge ei lekehytte utenfor skolen.

– Jeg tror i alle fall jeg kan si at de lærte seg å bruke hammer og sag av meg, sier pensjonisten som har et langt liv bak seg som tømrer.

Og Einar Dahle legger vekt på at nytten går begge veier. Det handler ikke minst om at det blir god kontakt mellom generasjonene og at det er snakk om å lære av hverandre.

– Når jeg snakker til barn, så kan jeg ikke få en hel klasse til å snakke

voksenprat. Det betyr at det er jeg som må forandre meg og gjøre meg sjøl til et barn. Å være sammen med barn på den måten og føle at vi kan lære bort noe, er veldig inspirerende og lærerikt, sier Einar og forteller at han er midt inne i et hytteprosjekt på Afarnes skole. Det skal fullføres etter hvert.

– Jeg tror slike kontakter vil øke respekten for de eldre og det vil trolig bidra til å lette integreringsprosesser for barn og familier som er tilflytter og ikke har det nettverket vi andre har, sier Gunhild Dahle. Hun sier hun nå vil vente i spenning på hva kartleggingen etter vært vil vise.

Stein Siem
stein.siem@andalsnes-avis.no
71 22 77 25, mobil: 91 510 585

– Venter med spenning

Støtte. – Denne undersøkelsen vil gi oss nyttig informasjon, sier skolefaglig ansvarlig Kåre Straume i Rauma kommune.

– Det er klart det kan være ressurser som ønskes stilt til disposisjon og som kan benyttes i skolen. Derfor stiller vi oss bak denne undersøkelsen og venter i spenning på hvilke opplysninger dette kan gi, sier Kåre Straume og legger til at også Frivilligsentralen er inne i bildet og vil bli en naturlig samarbeidspartner i et eventuelt videre arbeid fra kommunens side.

– Men helt ukjent og helt nytt er det vel ikke med besteforeldre i skolen?

– Nei, men som system har vi ikke særlig erfaring. Det har vært mer tilfeldig og ved noen skoler heller lite brukt. Uansett vil vi her kunne få informasjon som vil kunne komme oss til nytte, sier Kåre Straume.

Stein Siem
stein.siem@andalsnes-avis.no
71 22 77 25, mobil: 91 510 585

– Stor interesse for frivillilighet

Pluss-pluss. – Jeg er helt sikker på at interessen for å stille opp frivillig i skolen er stor blant besteforeldre og andre pensjonister, sier leder av frivilligsentralen, Per Arne Skomsø.

Per Arne Skomsø er leder for frivilligsentralen i Rauma kommune. Både med bakgrunn i erfaring og gjennom samtaler med mange pensjonister, mener Skomsø at det ligger betydelige ressurser i et bedre organisert samarbeid mellom frivillige pensjonister og skolen.

– Jeg er sikker på at både skolen og de som melder seg til slik frivillighet vil ha stort utbytte av dette. De unge lærer av de eldre og de eldre lærer av å være sammen med de unge. Vi snakker om å lage nye møteplasser, sier Skomsø.

– Så frivillighet blant de eldre handler ikke bare om plenslåt, vedhogging og loddsalg?

– Nei, på ingen måte. Det er

mange som sitter på kunnskap som kan komme skolen til gode.

– Du tror ikke det er slik at mange ikke tror seg til slike oppgaver?

– Det kan være at det er en terskel der som må vinnes over for noen, men jeg tror det helt sikkert er mange nok der ute som vil kunne være med på slike oppgaver. Vi vil bistå med rekrutteringen og så får det bli opp til den enkelte sole å få samarbeidet inn i litt faster former. Det handler i første omgang om å komme i gang, sier Skomsø.

– Men helt nytt er det vel ikke at eldre blir brukt i skolen?

– Nei, nytt er det ikke. Men særlig organisert har det ikke vært. Det må organiseres bedre enn i dag, men det må heller ikke overorganiseres. Det skal være et samarbeid som preges av frivillighet og velvillighet, sier en optimistisk Per Arne Skomsø.

Stein Siem

stein.siem@andalsnes-avis.no
71 22 77 25, mobil: 91 510 585

Likte ikke vinklingen

Gratisarbeid. – Jeg satte ikke pris på at saken i Åndalsnes Avis ble vinklet som om dette skulle være gratisarbeid. Det er ikke det det handler om, sier Gunhild Dahle.

Student Gunhild Dahle sier hun frykter at vinklingen som hennes pågående undersøkelse fikk i Åndalsnes Avis, skal føre til at mange ikke kommer til å svare på undersøkelsen som i disse dager sendes ut til samtlige pensjonister i Rauma i alderen 67-72 år. Gunhild Dahle mener begrepet gratislærer har uheldige assosiasjoner ved seg og også kan være helt misvisende.

– Det handler ikke om at de eldre skal være lærere, men en ekstra ressurs og det er noe helt annet, sier

Gunhild Dahle og legger til at slik det hele ble vinklet i Åndalsnes Avis, så kan det være mange som tenker at dette ikke er noe som passer for dem og at dette bare er noe som passer for pensjonerte lærere.

– Dette må heller ikke oppfattes som et tiltak som som settes i verk for å spare penger i skolen. Vi snakker ikke om at pensjonister skal jobbe i skolen. En jobb er forpliktende og noe man normalt mottar lønn for. Vi snakker her utelukkende om frivillig arbeid, sier Gunhild Dahle og legger til at hun håper så mange som mulig ser det både interessant og meningsfylt å svare på undersøkelsen som de i disse dager vil få tilsendt.

Stein Siem

stein.siem@andalsnes-avis.no
71 22 77 25, mobil: 91 510 585

Undersøkelse. Gunhild Dahle (til venstre) skal gjennomføre en undersøkelse blant eldre der hun ønsker å måle interessen for å kunne utføre frivillige tjenester i skolen. Her er hun sammen med Inger Else Holm og Einar Dahle som begge har vært frivillig inne i skolen på Åfarnes. Med på bildet også Inger Elses barnebarn Johannes Holm.

Vedlegg 8 .

Gunhild Dahle
Hatlen
6320 Isfjorden

Rauma kommune
v/ assisterende rådmann Perry Ulvestad
Rådhuset
6300 Åndalsnes

Forespørsel om samarbeid i gjennomføringen av spørreundersøkelse om "skolebesteforeldreordning"

Undersøkelsen er siste del av masterutdanning i Samfunnsendring, organisasjon og ledelse ved Høgskolen i Molde. Min veileder ved høgskolen er Beinta í Jákupsstovu.

Tidligere i år presenterte jeg "Skolebesteforeldreordningen" for Eldrerådet og for daglig leder i Frivillighetsentralen. Ordningen med "Skolebesteforeldre" er et tiltak som Frivillighetsentralen kan bidra til å utvikle i samarbeid med skolene og frivillige eldre. Eldrerådet gir sin klare støtte til at ordningen blir innført i Rauma.

Det finnes erfaringer i Norge og fra Sverige som viser at denne ordningen er svært vellykket både for de eldre, lærerne og elevene i de skoler som har prøvd dette ut.

Rauma kommune har allerede noen "skolebesteforeldre". Nå vil det være interessant å finne ut om det er mulighet for å utvide dette tilbudet.

Formålet med denne undersøkelsen er da å finne ut om det er tid, vilje og interesse blant eldre i Rauma til å gjøre en frivillig innsats i småskolen. Svært mange i denne aldersgruppen er viktige bidragsytere til frivillig arbeid, gjennom organisasjonsarbeid, som omsorgspersoner for egen familie og som ildsjeler og dugnadsarbeidere i lokalsamfunnet. Det vil være interessant å finne mer ut av de forutsetninger og rammebetingelser som innvirker på hverdagen til aktive eldre og som har betydning for de prioriteringer de gjør, når de får spørsmål om å delta i frivillig arbeid.

Alle i alderen 67 til 72 år og bosatt i Rauma vil få tilsendt spørreskjema som de vil bli bedt om å fylle ut og returnere. Navn og adresse vil jeg søke om å få fra Folkeregisteret.

Kunnskap om lokale forhold, slik som muligheter og begrensninger hos den enkelte, legger grunnlag for å treffe bedre beslutninger om ordninger og organisering av frivillig arbeid til beste for et lokalsamfunn.

Da dette er noe som vil tjene kommunen, tillater jeg meg å spørre om vi kan gjøre dette i et samarbeid. Det er ofte et problem å få folk til å fylle ut og sende tilbake spørreskjema. Da kan det være en fordel at Rauma kommune støtter undersøkelsen og bidrar til legitimitet for min undersøkelse ved at kommunens logo står på spørreskjemaet, i tillegg til Høgskolens logo.

Jeg vil også søke kommunen om økonomisk støtte til å gjennomføre spørreundersøkelsen. Det gjelder utgifter til porto. Avhengig av antall respondenter som returnerer spørreskjemaet, vil beløpet være anslagsvis 10.000,-. Gjennomføring av undersøkelsen er planlagt til august/september i år.

For mer informasjon legger jeg ved spørreskjema og informasjonsskriv som skal sendes til respondentene. Vennligst ta kontakt dersom dere vil vite mer.

Jeg håper på et godt samarbeid og et snarlig svar på min henvendelse.

God sommer!

Molde, 30.06.11

Med hilsen

Gunhild Dahle

Mob. 47 63 38 10

